GYMNASIEUTBILDNING FÖR VISSA UNGDOMAR MED FUNKTIONSHINDER

Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2015

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

GYMNASIEUTBILDNING FÖR VISSA UNGDOMAR MED FUNKTIONSHINDER

SOU 1996:167

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

A: RefKB
Occ SO
39

Statens offentliga utredningar
1996:167
Utbildningsdepartementet

Gymnasieutbildning för vissa ungdomar med funktionshinder

Delbetänkande av
Utredningen om funktionshindrade elever i skolan
Stockholm 1996

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes, Offentliga Publikationer, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90

Svara på remiss. Hur och Varför. Statsrådsberedningen, 1993.
- En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Regeringskansliets förvaltningskontor
Distributionscentralen
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 10 10
Telefon: 08-405 10 25

Illustration: Uggla och mus, Lasse Åberg

NORSTEDTS TRYCKERI AB
Stockholm 1996

ISBN 91-38-20424-X
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Ylva Johansson

Den 23 november 1995 bemyndigade regeringen det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden om det offentliga skolväsendet och fristående skolor att tillkalla en kommitté (U 1995:14) med uppdrag att utreda hur ansvaret för utbildning och omvårdnad i anslutning till utbildning av funktionshindrade elever skall fördelas mellan stat, kommun och landsting samt vem som skall finansiera verksamheten. Samtidigt fastställdes direktiven (dir. 1995:134) för utredningen (bilaga 1).

Genom beslut den 22 december 1995 förordnades följande ledamöter: riksdagsledamoten Ingegerd Wärnersson, ordförande, kommunstyrelseledamoten Lennart Allard, riksdagsledamoten Margitta Edgren, avdelningschefen Kenneth Eklindh, personaldirektören Eva Frunk-Lind, studeranden Sofia Jonsson, kommundirektören Svante W. Nordh, socialnämndsordföranden Leif Wikman, riksdagsledamoten Anna Åkerhielm. Som sakkunniga förordnades överdirektören Ann-Marie Begler, departementssekreteraren Anders Blanck, departementsrådet Eva Edström-Fors, sekreteraren Laina Kämpe, överdirektören Lena Landgren, departementssekreteraren Monica Martinson samt departementssekreteraren Lars Svensson.

Genom beslut den 31 januari 1996 förordnades utbildningschefen Margareta Anjou och direktören Eva Jacobsson som experter.

Genom beslut den 14 februari 1996 entledigades studeranden Sofia Jonsson som ledamot. Vid samma tidpunkt förordnades omsorgsnämndsordföranden Inger Larsson som ledamot.

Genom beslut den 6 mars 1996 enledigades direktören Eva Jacobsson som expert. Samtidigt förordnades FOU-handläggaren Birgitta Göthberg som expert.

Genom beslut den 6 maj 1996 förordnades utredaren Margareta Liljeqvist som sakkunnig.

Genom beslut den 11 juli 1996 entledigades departementsrådet Eva Edström-Fors som sakkunnig. Vid samma tidpunkt förordnades Anna Westerholm som sakkunnig.

Till sekreterare i kommittén förordnades fr.o.m. 1 februari 1996 organisationsdirektören Eva Wallberg samt fr.o.m. den 1 september planeraren Karin Andrée-Heissenberger. Som biträdande sekreterare förordnades fr.o.m. 1 maj 1996 Ingrid Karlström.

Till kommittén har knutits en referensgrupp med företrädare för berörda handikapporganisationer.

Inför detta delbetänkade har samtliga riksrekryterande gymnasieskolor för döva, hörselskadade samt rörelsehindrade besökts av hela eller delar av kommittén samt av kommitténs sekretariat.

Kommittén arbetar under namnet FUNKIS.

Kommittén skall enligt direktiven redovisa ett delbetänkande avseende specialskolorna och riksgymnasierna för döva, hörselskadade och gravt rörelsehindrade. Den 13 juni 1996 beslutade dock regeringen att kommitténs överväganden avseende specialskolan får redovisas först i kommitténs slutbetänkande. Detta delbetänkande avser således endast de riksrekryterande gymnasieskolorna.

Betänkandet redovisar en rad konkreta förslag. Vad gäller vissa mer principiella frågeställningar avseende huvudmannaskap, finansiering samt organisation och ansvarsfördelning redovisar kommittén vissa överväganden, men avser att

återkomma med förslag i sitt slutbetänkande. Det vore att föregå kommitténs samlade analys att nu lägga förslag i dessa delar.

Kommittén får härmed överlämna sitt delbetänkande.

Stockholm den 22 november 1996

Ingegerd Wärnersson

Lennart Allard

Kenneth Eklindh

Inger Larsson

Leif Wikman

Margitta Edgren

Eva Frunk-Lind

Svante W Nordh

Anna Åkerhielm

/Eva Wallberg

Ingrid Karlström

Innehåll

Sammanfattning **11**

Författningsförslag **19**

1 Inledning **23**
1.1 Direktiv 23
1.2 Bakgrund 24
1.3 Avgränsning 25
1.4 Begrepp 26

2 Utgångspunkter **29**
2.1 Den nya gymnasieskolan 29
2.1.1 Den nya gymnasieskolan växer fram 29
2.1.2 Gymnasieskolan idag 30
2.1.3 Gymnasiesärskolan 33
2.2 Den svenska handikappolitiken 33
2.3 FN:s standardregler 34
2.4 Konventionen om barnens rättigheter 35
2.5 Handikappreformen 35
2.6 Krav på effektiv resursanvändning 38

3 Gymnasieutbildning för döva, hörselskadade och gravt språkstörda **39**
3.1 Kort historik 39
3.2 RGD/RGH 40
3.2.1 Elever 41
3.2.2 Utbildningen vid RGD/RGH 45
3.2.3 Boende och fritid 50
3.2.4 Resor 54
3.3 Yrkesutbildning för döva och hörselskadade ungdomar med utvecklingsstörning 55
3.4 Alternativ till RGD/RGH 56
3.4.1 Kommunala hörselklasser 56
3.5 Sammantaget 62

4 Gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade . 67
4.1 Kort historik 67
4.2 RgRh 70
4.2.1 Elever 71
4.2.2 Utbildningen vid RgRh 74
4.2.3 Habilitering och boende 81
4.2.4 Resor 86
4.3 Alternativ till RgRh 87
4.4 Sammantaget 88

5 Styrning av de riksrekryterande skolorna 93
5.1 Lagstiftning 93
5.2 Antagning 94
5.2.1 RGD/RGH 94
5.2.2 RgRh 94
5.3 Finansiering 97
5.3.1 Utbildning 98
5.3.2 Habilitering och boende vid RgRh 100
5.3.3 Rg-bidraget 101
5.3.4 Sammantaget 105
5.4 Tillsyn, uppföljning och utvärdering 106
5.4.1 Statens tillsyn 106
5.4.2 Statens uppföljning och utvärdering 106
5.5 Ansvarsfördelning 108

6 Överväganden och förslag 111
6.1 Principiella bedömningar 112
6.1.1 Utgångspunkter 112
6.1.2 Behov av riksrekryterande gymnasieutbildning för döva, hörselskadade och rörelsehindrade 113
6.1.3 Resurs- och ansvarsfördelning 115
6.2 Personkretsen 116
6.2.1 RGD/RGH 117
6.2.2 RgRh 124
6.3 Utbildningsprogram 128

6.4 Antagning 136
6.4.1 Begreppet antagning 136
6.4.2 Den rättsliga grunden 137
6.4.3 Ansvar och organisation 138
6.4.4 Ansökningstidpunkt 140
6.4.5 Prövningen 140
6.5 Kriterier för betygsättning 142
6.5.1 RGD/RGH 142
6.5.2 RgRh 143
6.6 Uppföljning och utvärdering av det statliga verksamhetsbidraget 144
6.7 Finansiering 146
6.7.1 Finansieringsansvaret i stort 146
6.7.2 Finansieringen av utbildningen 147
6.7.3 Finansieringen av boendet 149
6.7.4 Finansieringen av resor till och från studieorten 151
6.8 Organisation och ansvarsfördelning 152
6.8.1 Utgångspunkter 153
6.8.2 Ansvarsfördelning på statlig nivå 154
6.8.3 Ansvarsfördelning på kommunal nivå 156
6.9 Ekonomiska konsekvenser 157

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 159
Bilaga 2 Tabeller 177
Bilaga 3 Länsbeteckningar 179

Sammanfattning

Kommittén (U 1995:14) har som uppdrag att utreda hur ansvaret för utbildning och omvårdnad i anslutning till utbildning av funktionshindrade elever skall fördelas mellan stat, kommun och landsting samt vem som skall finansiera verksamheten. I detta delbetänkande behandlas den riksrekryterande gymnasieutbildningen för döva, hörselskadade och rörelsehindrade. Enligt kommitténs direktiv (dir. 1995:134) skall kommittén utvärdera verksamheten vid denna samt föreslå nödvändiga förändringar av systemet. Utvärderingen skall omfatta både utbildnings- och omvårdnadsinsatserna och beakta såväl kvalitets- som effektivitetsaspekter av verksamheten.

I det nedanstående redovisas först vissa utgångspunkter och generella synpunkter. Därefter redovisas kommitténs mer konkreta överväganden och förslag avseende den riksrekryterande gymnasieutbildningen för döva, hörselskadade och rörelsehindrade. Vad gäller vissa mer principiella frågeställningar avseende huvudmannaskap, finansiering samt organisation och ansvarsfördelning redovisar kommittén vissa överväganden, men avser att återkomma med förslag i sitt slutbetänkande. Det vore att föregå kommitténs samlade analys att nu lägga förslag i dessa delar.

I tillämpliga delar gäller slutsaterna i det nedanstående även för utbildningen i Örebro av döva och hörselskadade ungdomar med utvecklingsstörning.

Inledning

Utgångspunkter för kommitténs arbete har varit de skolrespektive handikappolitiska målen. För gymnasieskolan innebär detta att alla ungdomar skall ha lika tillgång till en likvärdig utbildning samt att varje individ bör mötas utifrån sina

skilda förutsättningar och behov. De handikappolitiska målen baseras på alla människors lika värde och lika rätt och syftar till full *delaktighet och jämlikhet*. Enligt FN:s standardregler bör utbildningen av ungdomar med funktionshinder vara en integrerad del av den ordinarie utbildningen. Lösningar med särskilda skolor eller undervisningsgrupper bör utgöra undantag, i första hand för döva och dövblinda.

Med dessa utgångspunkter, samt mot bakgrund av kravet på en effektiv resursanvändning, menar kommittén att flertalet ungdomar med funktionshinder bör få sin gymnasieutbildning i hemkommunens gymnasieskola eller inom dess samverkansområde. Undantag från denna närhetsprincip bör vara få och väl motiverade. Det är mot denna bakgrund som verksamheten vid de riksrekryterande gymnasieskolorna för döva, hörselskadade och rörelsehindrade har bedömts.

Kommittén har också tagit i beaktande att både gymnasie- och handikappreformerna har genomförts sedan de riksrekryterande gymnasieskolorna för vissa ungdomar med funktionshinder kom till. Sammantaget innebär dessa att möjligheterna för ungdomar med svåra funktionshinder att studera i den egna kommunen eller dess samverkansområde har ökat. Det gäller med undantag för de döva och hörselskadade ungdomar som är beroende av att få sin utbildning på teckenspråk.

Den riksrekryterande gymnasieutbildningen

Personkretsen

Kommittén föreslår att personkretsen vid RGD/RGH preciseras till att gälla från hela landet härrörande

– döva och gravt hörselskadade ungdomar *i behov av teckenspråk* som undervisningsspråk,

– ungdomar med *grava* hörselskador som trots användningen av tekniska hjälpmedel och övriga stödinsatser har svårigheter att följa undervisningen i gymnasieskola i hemkommunen eller inom dess samverkansområde.

På motsvarande sätt föreslås att personkretsen vid den Rh-anpassade gymnasieutbildningen preciseras till att gälla från hela landet härrörande
– ungdomar som utöver svårt rörelsehinder har behov av så omfattande habiliteringsinsatser under skoltid att de inte kan genomföra studierna i gymnasieskola i hemkommunen eller inom dess samverkansområde.

Bakgrunden är att dagens reglering är otydlig både avseende personkretsen för RGD/RGH och för RgRh. Kommitténs avsikt är att verksamheterna vid de riksrekryterande gymnasieskolorna för döva, hörselskadade och svårt rörelsehindrade bör förbehållas de elever som har de allra största behoven.

Även vad gäller erbjudandet om boende och omvårdnad i anslutning till den Rh-anpassade utbildningen är lagstiftningen otydlig vad gäller målgrupp. Kommittén föreslår därför att erbjudandet bör preciseras att gälla om avståndet till elevens hem omöjliggör dagliga hemresor. Kommittén pekar samtidigt på att för elever som av andra skäl inte kan bo hemma så gäller kommunens ansvar enligt socialtjänstlagen eller LSS. Inget hindrar dock en kommun att köpa plats i det elevhem som är knutet till den Rh-anpassade utbildningen för en elev från orten.

Kommittén avvaktar till sitt slutbetänkande med att lägga förslag om hur utbildningssituationen bäst löses för gravt språkstörda och dövblinda ungdomar. Det innebär att kommittén inte nu lägger några förslag till ändringar av regleringen i denna del. Det gäller även frågan om huruvida den första gruppen, som i specialskoleförordningen, bör benämnas talskadade eller, som i gymnasieförordningen, bör benämnas språkstörda.

Utbildningsprogram

Kommittén menar att det är viktigt att skolsystemet är tydligt och anser därför att elever med svåra rörelsehinder så långt möjligt bör genomföra sina gymnasiestudier med samma valmöjligheter som andra elever. Kommittén föreslår därför att de Rh-anpassade gymnasieskolorna skall få anordna såväl

nationella, specialutformade som individuella program. Detta innebär i praktiken en anpassning till de faktiska förhållandena i dag och bör därför inte innebära att utbildningen vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna förlängs jämfört med idag.

I enlighet med ovanstående synsätt menar kommittén vidare att samma behörighetskrav som från och med läsåret 1998/99 kommer att gälla för gymnasieskolan i övrigt skall gälla även vid antagningen till RGD/RGH och de Rh-anpassade gymnasieskolorna, dvs. att eleven skall ha slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande med godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik för att kunna antas till nationellt program respektive till specialutformat program. För elever utan godkända betyg i dessa ämnen finns det individuella programmet. Döva och gravt hörselskadade elever skall bedömas utifrån de särskilda språkkursplaner de följt i specialskolan, således utan krav på talad svenska och engelska.

Till följd av att de Rh-anpassade gymnasieskolorna ges möjlighet att anordna specialutformade och individuella program föreslår kommittén samtidigt att möjligheterna att specialinrikta kursplaner vid dessa skolor tas bort.

I detta sammanhang har kommittén uppmärksammat att de av regeringen nyligen fastslagna antagningsreglerna till högskolan inte omfattar några dispensmöjligheter till följd av funktionshinder vad gäller de grundläggande behörighetskraven. Kommittén förordar därför att regeringen ger högskolan möjlighet att beakta funktionshinder vid beslut om dispens från de grundläggande behörighetsvillkoren.

Kommittén föreslår slutligen att det i skollagen tydliggörs att 5 kap. 13 § skollagen inte gäller för den Rh-anpassade utbildningen. Det innebär att de Rh-anpassade gymnasieskolorna inte heller i framtiden kommer att ta emot elever från särskolan.

Antagning

Kommittén menar att det rättighetsinslag som finns i lagstiftningen för de Rh-anpassade gymnasieskolorna på sikt borde kunna tas bort så att verksamheten vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna och RGD/RGH kommer att baseras på likartade bestämmelser. Kommittén är dock inte nu beredd att föreslå en ändring av de rörelsehindrade elevernas rätt till Rh-anpassad gymnasieutbildning, men kan komma att återkomma till frågan i sitt slutbetänkande.

Kommittén föreslår att Nämnden för Rh-anpassad utbildning ombildas och ges i uppgift att svara för antagningen av elever till såväl RGD/RGH som till de Rh-anpassade gymnasieskolorna. Nämnden bör enligt kommitténs uppfattning utses av regeringen och inte överstiga elva personer, inklusive ordföranden.

För att öka framförhållningen – för staten som ansvarar för att det finns utbildningsplatser, för elevens hemkommun och för den enskilde eleven – föreslår kommittén att ansökningsförfarandet till den Rh-anpassade gymnasieutbildningen skall ske på hösten, året innan studierna skall inledas, istället för som nu på våren.

Vidare föreslår kommittén att beslut om antagning till RGD/RGH respektive den Rh-anpassade utbildningen, utöver en bedömning av om individen tillhör personkretsen, också skall baseras på en bedömning av kommunens tidigare och planerade insatser.

Kommittén föreslår därför att till ansökan skall bifogas betyg, dokumentation av kommunens vidtagna åtgärder, åtgärdsprogram samt för elever med svåra rörelsehinder en redovisning av habiliteringsbehov.

Kriterier för betygsättning

Både för RGD/RGH och de Rh-anpassade gymnasieskolorna gäller formellt samma principer för betygsättning som för övriga gymnasieskolan. Det har dock visat sig att de Rh-anpassade gymnasieskolorna i vissa fall har följt avvikande principer. Kommittén vill därför understryka att det inte finns

skäl att i den Rh-anpassade utbildningen avvika från de regler som gäller för betygsättningen inom gymnasieskolan i övrigt. För elever med funktionshinder finns i vissa fall särskilda kursplaner. Det gäller i dag för döva och gravt hörselskadade elever. I dessa fall bedöms eleverna utifrån dessa kursplaner.

Kommittén uppmärksammar i detta sammanhang att det ligger inom Skolverkets tillsynsansvar att tillse att skolorna följer de regler som gäller för betygsättning.

Uppföljning och utvärdering av det statliga verksamhetsstödet

Det saknas tydliga mål för vad det statliga verksamhetsbidraget till utbildningen vid RGD/RGH respektive de Rh-anpassade gymnasieskolorna skall användas till. Dessutom saknas en uppföljning och utvärdering av verksamhetsbidraget.

Kommittén menar därför att det bör pekas ut ett myndighetsansvar som tillsammans med skolorna får till uppgift att formulera mål för hur det statliga verksamhetsbidraget skall användas samt utveckla instrument för att följa upp och utvärdera detta. Enligt kommitténs uppfattning bör detta vara ett ansvar för Skolverket som redan idag administrerar utbetalningen av bidraget.

Finansiering

Kommittén *förordar* att regeringen ser över förordningen för vissa handikappade elever (SKOLFS 1992:44). Nivån i den extra ersättningen för elever vid RGD/RGH bör justeras, medan de Rh-anpassade gymnasieskolorna bör ges möjlighet att debitera elevens hemkommun den faktiska kostnaden för assistent i skolan. Redan i dag debiteras hemkommunerna kostnaden för assistent i skolan för eleverna vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna, dock enligt olika principer.

Kommittén menar att finansieringen av boendet i elevhem m.fl. boendeformer på studieorten bör ses över. Om Sjuk- och arbetsskadekommitténs förslag att sjukbidrag eller förtidspension inte skall utbetalas under studietiden genomförs ökar

förutsättningarna för att åstadkomma ett likvärdigt system för olika elever med funktionshinder.

Kommittén menar att kommunernas skyldighet att genom inackorderingsbidraget ta del i finansieringen av elevernas boende vid RGD/RGH bör kvarstå, i avvaktan på kommitténs slutliga förslag avseende finansiering av utbildningen.

Organisation och ansvarsfördelning

Kommittén menar att det är viktigt att målen för de respektive kompetensområdena formuleras utifrån varje områdes förutsättningar. Det är i detta sammanhang viktigt att en samordning sker, både på central och lokal nivå. Det innebär dock inte att det krävs ett gemensamt huvudmannaskap.

Kommittén menar att det är önskvärt att ansvarsfördelningen mellan de statliga aktörerna tydliggörs samt att den ges en likartad utformning för RGD/RGH respektive de Rh-anpassade gymnasieskolorna, men avvaktar till sitt slutbetänkande med att lägga förslag om den statliga organisationsstrukturen.

Kommittén menar dock att det bör etableras en form för statens samordning av styrningen av RGD/RGH och den Rh-anpassade utbildningen, vad gäller gemensamma mål, antal platser samt uppföljning och utvärdering.

Ekonomiska konsekvenser

De ekonomiska konsekvenserna av kommitténs förslag i detta delbetänkande är begränsade. De innebär vissa besparingar totalt sett. Vissa kostnader som staten svarar för i dag överförs dock till de huvudmän som har det primära ansvaret för gymnasieutbildning och habilitering. Dessa kostnadsöverföringar är begränsade för kommunkollektivet som helhet, i de flesta fall även för den enskilda kommunen. De kan emellertid vara betydande i vissa enskilda fall.

Kommittén avser att i sitt slutbetänkande återkomma med en bedömning av de ekonomiska konsekvenserna av kommitténs samlade förslag. Kommittén tolkar direktiven som att det

inte föreligger något omedelbart besparingskrav, men att det samtidigt inte heller finns nya resurser. I slutbetänkandet kommer kommittén därför att föreslå hur de resurser som sparas genom förslagen i detta betänkande bör disponeras samt redovisa de ekonomiska konsekvenserna för de olika huvudmännen – stat, hemkommuner, värdkommuner och landsting.

Författningsförslag

Förslag till Lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1985:1100)[1] att 5 kap. 27, 28, 29 och 30 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	5 kap. 27 §[2]
I denna lag avses med svårt rörelsehindrad den som *på grund av ett rörelsehinder eller, om även annat funktionshinder föreligger, sitt samlade handikapp inte kan följa reguljär studiegång i gymnasieskolan och som för att kunna genomföra gymnasiala studier behöver tillgång till en gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning och särskilda omvårdnadsinsatser i form av habilitering samt för vissa elever också i form av boende i elevhem och omvårdnad i boendet.*	I denna lag avses med svårt rörelsehindrad den som *utöver svårt rörelsehinder har behov av så omfattande habiliteringsinsatser att hon eller han inte kan genomföra studierna i gymnasieskola i hemkommunen eller inom dess samverkansområde.*

[1] Lagen omtryckt 1991:1111
[2] Senaste lydelse 1993:326

28 §[3]

Ungdomar som är svårt rörelsehindrade har, efter avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande, rätt att få utbildning *på ett nationellt program* på en sådan gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning som avses i 7 §. Utbildningen skall påbörjas senast under första halvåret det kalenderår då eleven fyller 21 år.

Ungdomar som är svårt rörelsehindrade har, efter avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande, rätt att få utbildning på *ett nationellt, specialutformat eller individuellt program* på en sådan gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning som avses i 7§. Utbildningen skall påbörjas senast under första halvåret det kalenderår då eleven fyller 21 år.

Skyldigheten enligt 13 § första stycket att i vissa fall i gymnasieskolan ta emot elever från särskolan gäller inte för sådan Rh-anpassad utbildning som avses i 7 §.

29 §[4]

En sådan gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning som avses i 7 § skall ta emot sökande från hela landet till den speciellt anpassade utbildningen.

Om avståndet till elevens hem omöjliggör dagliga hemresor skall eleven erbjudas boende i elevhem och omvårdnad i boendet.

[3] Senaste lydelse 1995:356
[4] Senaste lydelse 1991:1107

30 §[5]

Frågor om *intagning* till Rh-anpassad utbildning vid vissa gymnasieskolor och andra frågor om rätt till sådan utbildning enligt 7 § prövas av en särskild nämnd, gemensam för *sådana gymnasieskolor.*

Nämnden skall ha minst sju och högst elva ledamöter. I nämnden skall finnas bl.a. företrädare för gymnasieskolan och grundskolan samt för de rörelsehindrade. Ledamöterna utses av Statens institut för handikappfrågor i skolan.

Nämndens beslut i fråga om *intagning* eller i övrigt om rätt till utbildning får överklagas endast av den som begärt utbildningen. Beslutet överklagas hos Skolverkets överklagandenämnd. Ett beslut får dock inte överklagas såvitt det gäller placering vid en viss gymnasieskola.

Frågor om *antagning* till Rh-anpassad utbildning vid vissa gymnasieskolor och andra frågor om rätt till sådan utbildning enligt 7 § prövas av en särskild nämnd, gemensam för *viss utbildning för funktionshindrade.*

Nämndens ledamöter utses av regeringen.

Nämndens beslut i fråga om *antagning till Rh-anpassad utbildning* eller i övrigt om rätt till *denna* utbildning får överklagas endast av den som begärt utbildningen. Beslutet överklagas hos Skolverkets överklagandenämnd. Ett beslut får dock inte överklagas såvitt det gäller placering vid en viss gymnasieskola.

[5] Senaste lydelse 1991:1111

1 Inledning

1.1 Direktiv

Utredningen om funktionshindrade elever i skolan (dir. 1995:134) skall utreda *hur ansvaret för utbildning och omvårdnad i anslutning till utbildning av funktionshindrade elever skall fördelas mellan stat, kommun och landsting samt vem som skall finansiera verksamheten*. Detta skall bl.a. ske mot bakgrund av en kartläggning av hur samhällets nuvarande insatser för funktionshindrade elever tillgodoser deras behov av samhälleligt stöd samt hur elevgrupperna har förändrats över tiden.

I uppdraget ingår också att

– undersöka om ansvaret för specialskolorna kan föras över till kommunerna,

– föreslå hur kostnaderna för såväl skolverksamhet som omvårdnad vid specialskolorna skall fördelas mellan stat och kommun,

– föreslå åtgärder för att stärka det demokratiska inflytandet över specialskolorna samt klargöra vilket ansvar skolornas styrelser skall ha,

– utreda såväl den specialpedagogiska konsulentorganisationen som den stödverksamhet som ges av resurscentren och kunskapscentren,

– utvärdera verksamheten med riksgymnasier för döva, hörselskadade och svårt rörelsehindrade ungdomar,

– kartlägga den statliga läromedelsproduktionen och föreslå hur den kan effektiviseras,

– redovisa eventuella ekonomiska och organisatoriska konsekvenser av de åtgärder som föreslås.

Kommittén skall ha slutfört sitt uppdrag senast den 15 september 1997.

Vad avser specialskolorna och de riksrekryterande gymnasieskolorna för döva, hörselskadade och gravt rörelsehindrade elever skulle utredningen enligt de ursprungliga direktiven redovisa sina överväganden redan den 15 oktober 1996. Enligt regeringens beslut den 13 juni 1996 får emellertid kommittén avvakta med att behandla specialskolorna till slutbetänkandet. Detta då specialskolorna och organisationen för specialpedagogiskt stöd är nära förknippade och bör behandlas i ett sammanhang.

Följaktligen behandlar detta delbetänkande endast de riksrekryterande gymnasieskolorna för döva, hörselskadade och rörelsehindrade elever, för vilka kommittén skall föreslå nödvändiga förändringar av systemet. Enligt direktiven skall utvärderingen vad gäller dessa omfatta både utbildnings- och omvårdnadsinsatserna och beakta såväl kvalitets- som effektivitetsaspekter av verksamheten. Kommittén skall i detta arbete ha ett nära samarbete med Nämnden för vårdartjänst och Nämnden för Rh-anpassad utbildning. Underlag för kommitténs arbete utgörs bl a av de båda utvärderingar som Skolverket genomfört av den riksrekryterande gymnasieutbildningen för döva, hörselskadade respektive rörelsehindrade.

1.2 Bakgrund

Staten har tagit på sig ett olika långtgående ansvar för döva, hörselskadade och rörelsehindrade ungdomars gymnasieutbildning. Detta innebär ett avsteg från principen om det kommunala ansvaret för att erbjuda i kommunen bosatta ungdomar utbildning i gymnasieskolan.

Enligt avtal med staten bedriver Örebro kommun gymnasieutbildning för döva, hörselskadade och språkstörda från hela landet. Kommunerna i Göteborg, Kristianstad, Stockholm och Umeå bedriver efter överenskommelse med staten speciellt anpassad gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar från hela landet, s.k. Rh-anpassad gymnasieutbildning.

Utbildningen finansieras i båda fallen dels med statligt stöd, dels av elevernas hemkommuner via s.k. interkommunal ersättning. Den Rh-anpassade utbildningen kompletteras med särskilda omvårdnadsinsatser i anslutning till utbildningen. Staten finansierar dessa omvårdnadsinsatser via Nämnden för vårdartjänst. Huvudmän för omvårdnadsinsatserna på de olika riksgymnasieorterna är Kristianstads kommun, Stiftelsen Bräcke Diakonigård, Stockholms läns landsting samt Umeå kommun.

Bidrag till kostnader för resor till och från hemorten liksom för boendet på utbildningsorten kan eleverna få enligt förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan. Bidraget administreras av Centrala studiestödsnämnden (CSN) och ges för den del av kostnaderna för boende och resor som överstiger den förtidspension/det sjukbidrag eleven kan ha tillerkänts enligt lagen om allmän försäkring.

Staten har vidare överenskommelser med landstinget i Sörmland och landstinget i Västmanlands län om utbildning vid Dammsdalskolan i Vingåker respektive Salbohedskolan i Sala för vissa utvecklingsstörda barn och ungdomar från hela landet. Dessutom anordnar Örebro kommun enligt avtal med staten yrkesutbildning för hörselskadade utvecklingsstörda ungdomar från hela landet. Verksamheterna finansieras dels genom statligt stöd, dels genom s.k. interkommunal ersättning.

1.3 Avgränsning

I detta betänkande behandlas dagens riksrekryterande gymnasieskolor för döva, hörselskadade och rörelsehindrade elever. Analysen görs mot bakgrund av elevernas behov av samhälleligt stöd, de skol- respektive handikappolitiska målen samt mot bakgrund av kravet på ett effektivt nyttjande av de offentliga resurserna.

I kapitel 6 Överväganden och förslag redovisas inledningsvis vissa principiella bedömningar, till vilka kommittén i huvudsak avser att komma tillbaka i sitt slutbetänkande. Det gäller bl.a. funktionshindrade elevers situation i gymnasieskolan mer

generellt, vilken inriktning det specialpedagogiska stödet bör ges, hur det bör organiseras samt hur ansvarsfördelningen mellan stat och kommun slutligen bör utformas. Skälet för kommittén att avvakta med att lägga förslag i dessa delar är att det annars vore att föregå kommitténs samlade analys som berör även andra områden än de riksrekryterande gymnasieskolorna. Kommitténs slutgiltiga behandling av dessa frågeställningar kommer att beröra även de riksrekryterande gymnasieskolorna.

De förslag som redovisas i kapitel 6 gäller främst personkretsens avgränsning, val av utbildningsprogram, antagningsförfarande samt betygsättning. Utan att föregå kommitténs slutbetänkande redovisas även vissa förslag till justeringar vad gäller finansiering samt organisation och ansvarsfördelning. Kommitténs förslag, som innebär justeringar av existerande system, syftar till att precisera personkretsen samt att skapa en tydligare institutionell ram för verksamheten vid de riksrekryterande gymnasieskolorna för döva, hörselskadade och rörelsehindrade.

Vad gäller utbildningen av utvecklingsstörda behandlas i detta delbetänkande endast, och i begränsad omfattning, den riksrekryterande yrkesutbildningen för döva och hörselskadade ungdomar med utvecklingsstörning som bedrivs i Örebro. Verksamheterna i Dammsdalskolan och Salbohedskolan kan komma att behandlas i slutbetänkandet.

1.4 Begrepp

För den riksrekryterande gymnasieutbildningen för döva och hörselskadade i Örebro används förkortningen RGD/RGH. Verksamheten består av två delar – en med undervisning av döva och gravt hörselskadade på teckenspråk och en med undervisning av hörselskadade på svenska med tekniska hjälpmedel. I vissa fall redovisas förhållanden för de respektive delarna var för sig. Då används förkortningarna RGD respektive RGH.

För den riksrekryterande gymnasieutbildningen för rörelsehindrade används begreppet Rh-anpassad gymnasieutbildning samt förkortningen RgRh.

Vidare används i betänkandet genomgående begreppet antagning för den prövning som sker av behörighet, personkretstillhörighet m m vid ansökan till RGD/RGH respektive RgRh. Detta innebär en avvikelse från skollagen. Kommittén utvecklar sin syn på denna fråga i avsnitt 6.4.1.

2 Utgångspunkter

I detta kapitel redovisas vissa utgångspunkter väsentliga för den fortsatta analysen av de riksrekryterande gymnasieskolorna. Förändringar som skett sedan de riksrekryterande gymnasierna fick sin nuvarande utformning lyfts fram särskilt. Det gäller främst gymnasie- respektive handikappreformerna, som genomförts sedan de riksrekryterande gymnasieskolorna för döva, hörselskadade och rörelsehindrade tillkom med nuvarande utformning.

2.1 Den nya gymnasieskolan

Enligt 1 kap. 2 § skollagen skall *alla barn och ungdomar*, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet. Utbildningen skall inom varje skolform vara *likvärdig*, oberoende av var den anordnas i landet.

Det åligger kommunerna att anordna grundskola respektive särskola för alla i kommunen bosatta skolpliktiga barn samt att erbjuda icke längre skolpliktiga ungdomar utbildning i gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolan. Rätten att påbörja sistnämnda utbildningar gäller fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller tjugo år.

2.1.1 Den nya gymnasieskolan växer fram

Utbildningsväsendet måste, enligt propositionen (prop. 1990/91:85) Växa med kunskaper, i allt större utsträckning organiseras för att möta både individens och samhällets krav på ett livslångt lärande. Detta utgjorde bakgrunden till "den nya gymnasieskolan" som infördes under perioden 1992/93 till 1995/96. Arbetslivet kräver i allt större utsträckning goda

baskunskaper både i allmänna ämnen och i yrkesämnen. Dessutom bör möjligheterna för alla att gå vidare till högre studier vara reella. I propositionen framhölls samtidigt att gymnasieskolan måste bli en gymnasieskola där *varje individ* kan mötas utifrån sina skilda förutsättningar och behov.

Mot denna bakgrund ansåg det föredragande statsrådet det som en viktig likvärdighetsfråga att alla ungdomar skulle erbjudas en treårig gymnasieutbildning med en gemensam grund, oavsett val av studieinriktning. För elever utan "tillräckliga kunskaper för att kunna tillgodogöra sig en gymnasieutbildning" föreslogs i propositionen inrättande av individuella program.

Genom beslut våren 1992 (prop. 1991/92:157, bet. 1991/92:UbU26, rskr. 1991/92:311) utvecklades gymnasiereformen på vissa punkter. Bl.a. infördes treåriga specialutformade program. I propositionen (prop. 1992/93:250) Ny läroplan och ett nytt betygssystem för gymnasieskolan, komvux, gymnasiesärskolan och särvux framhölls att gymnasieskolan måste klara förvandlingen till en allmän skola för *alla* tonåringar utan att kvaliteten och ambitionerna sänks.

2.1.2 Gymnasieskolan i dag

Enligt 5 kap. 5 § skollagen är varje kommun skyldig att erbjuda utbildning på *nationella program* för samtliga ungdomar i kommunen, förutsatt att de har slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande med godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik. Bestämmelsen om godkända betyg gäller från och med läsåret 1998/99.

Erbjudandet skall omfatta ett allsidigt urval av nationella program samt avse utbildning som anordnas inom kommunen eller i en annan kommun enligt samverkansavtal.

För de ungdomar som inte tagits emot på ett nationellt program i gymnasieskolan eller har avbrutit utbildningen på ett sådant program, har kommunerna skyldighet att erbjuda gymnasieutbildning i form av specialutformade program eller individuella program.

Ett *specialutformat program* skall i fråga om utbildningens nivå motsvara ett nationellt program och därmed kunna ligga till grund för fortsatt utbildning på högskolenivå eller för yrkesverksamhet. Riksdagen har därför nyligen i enlighet med regeringens förslag (prop. 1995/96:206, bet. 1996/97:UbU5, rskr. 1996/97:15) beslutat att kraven på godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik också skall gälla för att bli mottagen på ett specialutformat program.

Kommunerna har skyldighet att se till att alla elever i grundskolan ges förutsättningar att nå de mål som fastställs i kursplanerna för grundskolan. Elever som trots detta inte når godkäntnivån i något av de grundläggande ämnena svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik har mycket begränsade möjligheter att följa ett nationellt eller specialutformat program i gymnasieskolan. Det individuella programmet kan därför vara en god början för dessa elever.

Det *individuella programmet* har fyra ändamål. För det första kan utbildningen syfta till att stimulera eleven att senare gå över till ett nationellt eller ett specialutformat program (ett s.k. kompensatoriskt program). För det andra kan det individuella programmet göra det möjligt för ungdomar att förena utbildning med anställning som syftar till yrkesutbildning (lärlingsutbildning). Det individuella programmet kan för det tredje avse utbildning för udda yrken samt för det fjärde möta speciella behov hos eleven.

I dag kommer elever till det individuella programmet också efter att ha avbrutit studier på ett nationellt eller specialutformat program, för att förstärka sin kunskaper. I proposition 1995/96:206 framhölls att det inte är tillfredsställande att elever först skall ha behövt uppleva ett misslyckande innan de får möjlighet att reparera sådana kunskapsbrister som hindrar dem i studierna på nationella eller specialutformade program.

Det har visat sig att fler elever går över från ett individuellt program till ett nationellt om de inte först misslyckats på ett nationellt program och fått avbryta studierna. Av den anledningen föreslog regeringen att kommunerna bör få en möjlighet att erbjuda en viss typ av individuella program, s.k. preparandprogram, till grupper av elever, och att elever skall kunna söka sådana program. Detta preparandprogram skulle liksom

hittills vara avsett endast för den egna kommunens och samverkansområdets elever. Riksdagen har inte haft något att erinra mot förslaget.

Elever med studiesvårigheter

Av 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94) framgår bl.a. att rektorn har det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas på att nå de riksgiltiga målen.

Som tidigare redovisats skall utbildningen inom varje skolform vara likvärdig, oavsett var i landet den anordnas. Normerna för likvärdigheten anges genom de riksgiltiga målen. Dessa mål återfinns bl.a. i skollagen, läroplanen för det frivilliga skolväsendet (Lpf 94), programmålen, kursplanerna och gymnasieförordningen. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen skall utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser skall fördelas lika. Av Lpf 94 framgår att rektorn har ett särskilt ansvar för att "undervisningens uppläggning, innehåll och arbetsformer anpassas efter elevernas skiftande behov och förutsättningar" samt för att "undervisning, elevvårds- och syoverksamhet utformas så att elever som behöver särskilt stöd och hjälp får detta".

I 5 kap. gymnasieförordningen finns bestämmelser av två slag som kan vara till hjälp för elever med studiesvårigheter. Av 16 § framgår att rektorn på begäran kan befria en elev på nationellt eller specialutformat program från viss undervisning i en eller flera kurser, om eleven har påtagliga studiesvårigheter (*reducerat program*). Befrielsen får motsvara högst tio procent av den minsta garanterade undervisningstiden.

Vidare får styrelsen för utbildningen enligt 5 kap. 17 § samma förordning besluta att undervisningen på ett nationellt program får fördelas över längre tid än tre år, om det med hänsyn till elevens förutsättningar finns särskilda skäl till detta. En elev som följt ett reducerat program har vidare enligt 5 kap. 18 § rätt att genom förlängd undervisning läsa in de kurser eleven varit befriad ifrån.

Dessutom får kommunerna – enligt 8 kap. 4 § gymnasieförordningen – inrätta specialklasser för elever som på grund av

hörsel- eller synskada, rörelsehinder eller andra uttalade studiesvårigheter inte kan följa den vanliga undervisningen.

2.1.3 Gymnasiesärskolan

Varje kommun är enligt 6 kap. 7 § skollagen skyldig att erbjuda ungdomar med utvecklingsstörning utbildning under fyra år i *gymnasiesärskola*. Detta gäller om eleverna inte kan gå i gymnasieskolan därför att de är utvecklingsstörda och om de inte bereds utbildning i specialskolan. Gymnasiesärskolan bygger på den obligatoriska särskolan och kan omfatta såväl nationella, specialutformade som individuella program.

Ungdomar som fullgjort sin skolplikt i särskolan är inte behöriga att antas till gymnasieskolans nationella och specialutformade program. Däremot kan, under vissa förutsättningar, en utvecklingsstörd elev enligt 5 kap. 13 § skollagen tas emot i gymnasieskolan på ett individuellt program. Detta gäller dock endast om eleven vid prövning inte tas emot i de frivilliga särskolan, därför att eleven bedöms kunna gå i gymnasieskolan.

2.2 Den svenska handikappolitiken

Utgångspunkten för den svenska handikappolitiken framgår redan av regeringens direktiv till 1989 års Handikapputredning (dir. 1988:53) som fastslår principen om alla människors lika värde och lika rätt. Enligt direktiven är strävan att utforma samhället så att det blir tillgängligt för alla medborgare. Människor med funktionshinder skall beredas möjligheter att som andra få en god utbildning, ha ett tryggt och värdigt boende, kunna delta i olika fritids- och kulturaktiviteter och i övrigt leva ett aktivt och självständigt liv. Målet är att uppnå full delaktighet och jämlikhet. Den offentliga sektorn – dvs. staten, kommunerna och landstingen – har ett grundläggande ansvar för att dessa mål kan förverkligas.

I den proposition (prop. 1992/93:159) som följde på Handikapputredningen framhöll regeringen att de två viktigaste begreppen inom handikappolitiken är *valfrihet* och *integritet*. Människor med funktionshinder skall inte behöva känna sig

utlämnade åt beslut från myndigheter och handläggare. Målen för lagen om stöd och service till funktionshindrade (LSS) angavs i samma proposition vara att främja människors *jämlikhet* i levnadsvillkoren och fulla *delaktighet* i samhällslivet. Handikappolitiken bör därför präglas av flexibilitet och inriktas på att skapa möjligheter.

2.3 FN:s standardregler

I december 1993 antog FN:s generalförsamling enhälligt ett förslag om internationella regler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättningar delaktighet och jämlikhet, de s.k. standardreglerna. Reglerna som antogs på svenskt initiativ överensstämmer väl med den svenska handikappolitiken. Standardreglerna är inte juridiskt bindande, men innebär ett moraliskt och politiskt åtagande från staternas sida att anpassa samhället till människor med funktionsnedsättning.

Syftet med reglerna är att säkerställa att personer med funktionsnedsättning ges samma rättigheter och skyldigheter som andra medborgare. Områden pekas ut som är av avgörande betydelse för livskvaliteten och för möjligheten att nå full delaktighet och jämlikhet. Principen om lika rättigheter innebär att varje individ har lika värde. Det betyder att individens behov måste ligga till grund för samhällsplanering och att alla resurser måste användas på ett sådant sätt att varje individ ges lika möjlighet att delta i samhället. Varje individ bör få det stöd hon behöver inom de reguljära systemen för utbildning, hälso- och sjukvård, arbetsmarknad och social service.

Standardreglerna anger vidare att staterna bör erkänna principen om *lika möjligheter till utbildning* för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. De bör se till att sådan utbildning är en integrerad del av den ordinarie utbildningen. Integrerad utbildning och insatser på lokal nivå skall enligt Standardreglerna ses som ett sätt att göra undervisning och utbildning för människor med funktionsnedsättning kostnadseffektiv.

Det konstateras dock att specialundervisning i vissa fall kan vara den lämpligaste typen av undervisning för studerande

med funktionsnedsättning. Döva och dövblindas utbildning kan enligt standardreglerna tillgodoses bättre i specialskolor, specialklasser eller i speciella enheter i vanliga skolor. Detta kan tolkas som att särlösningar ibland är en förutsättning för att uppnå det övergripande målet om delaktighet och jämlikhet.

2.4 Konventionen om barnets rättigheter

I FN:s standardregler hänvisas till konventionen om barnets rättigheter, den s k Barnkonventionen. Denna förbjuder diskriminering på grund av funktionsnedsättning och kräver särskilda åtgärder för att säkerställa rättigheter för barn med funktionsnedsättning. Konventionen, som antogs enhälligt av FN:s generalförsamling i november 1989, omfattar barn och ungdomar upp till arton års ålder, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller i det enskilda landet.

Barnkonventionen är till skillnad från Standardreglerna rättsligt bindande. Genom att ansluta sig till en konvention har en stat förpliktat sig att följa vad som sägs i konventionen. Hittills har Barnkonventionen ratificerats av 187 stater, däribland Sverige. Det är den konvention som snabbast har accepterats av världens stater.

Barnkonventionens syfte är att *barnets bästa alltid skall komma i främsta rummet.* Konventionens artikel 28 rör rätten till utbildning generellt, medan artikel 29 handlar om syftet med barnets utbildning. I artikel 23 understryks att det handikappade barnet skall ha tillgång till och erhålla bl.a. undervisning och utbildning.

Barnkonventionen var en av utgångspunkterna när Läroplanskommittén utarbetade sina förslag till de nya läroplaner som numera gäller, Lpo 94 respektive Lpf 94.

2.5 Handikappreformen

1989 års Handikapputredning resulterade bl.a. i att lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) infördes den 1 januari 1994. Lagen ger personer med utvecklingsstörning och personer med andra stora och varak-

tiga funktionshinder en lagstadgad rätt till stöd- och serviceinsatser av olika slag. Insatserna för särskilt stöd och service omfattar

– rådgivning och annat personligt stöd,
– biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans (för stödbehov upp till 20 timmar assistans i veckan),
– ledsagarservice,
– biträde av kontaktperson,
– avlösarservice i hemmet,
– korttidsvistelse utanför det egna hemmet,
– korttidstillsyn för skolungdom över 12 år utanför det egna hemmet i anslutning till skoldagen samt under lov,
– boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn eller ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet,
– bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna,
– daglig verksamhet för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig.

Samtidigt som LSS infördes också rätten till assistansersättning enligt lagen (1993:389) om statlig assistansersättning (LASS). Assistansersättning lämnas till personer som inte fyllt 65 år och som bor i eget boende, servicehus eller hos familj eller anhörig. Den statliga assistansersättningen är avsedd att täcka kostnader för personlig assistans i de fall det genomsnittliga behovet överstiger 20 timmar per vecka. Staten tar i dessa fall över det ekonomiska ansvaret även för assistans upp till 20 timmar.

Handikappreformen omfattade även ett tillägg i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) som förtydligade sjukvårdshuvudmännens ansvar för att erbjuda invånarna habilitering, rehabilitering och hjälpmedel. I syfte att påskynda utvecklingen inom habiliterings- och rehabiliteringsverksamheten samt av hjälpmedelsförsörjningen utges under perioden 1994 - 1997 särskilda statliga stimulansbidrag. Åtgärder har vidare vidtagits för att utveckla tolktjänsten för döva och dövblinda m.fl. grupper samt för att förbättra stödet till s.k. små och mindre kända handikappgrupper.

För barn och ungdomar med svåra funktionshinder har handikappreformen inneburit ökade möjligheter att bo med

den egna familjen samtidigt som den har ökat möjligheten till självständighet. Ungdomarna har givits en större möjlighet att frigöra sig och börja leva ett självständigt liv. För familjerna har den samtidigt inneburit möjlighet till avlastning.

Riksdagen beslutade i maj 1996 (bet. 1995/96:SoU15, rskr. 1995/96:262) om vissa förändringar i stödformen personlig assistans. Förändringarna syftar till att förbättra kostnadskontrollen utan att de grundläggande principerna för personlig assistans påverkas. Av riksdagens beslut framgår att personlig assistans enligt LSS och LASS skall förbehållas krävande eller i olika avseenden komplicerade situationer, i regel av mycket personlig karaktär. Avgörande bör vara att den enskilde behöver personlig hjälp för att klara sin hygien, för att klä sig och klä av sig, för att inta måltider eller för att kommunicera med andra.

Av betydelse för målgruppen för detta betänkande är att riksdagen också klargör att behovet av stöd inom barnomsorg och skola i princip bör tillgodoses inom den kommunala verksamheten. Det bör vara huvudmannens ansvar att se till att de resurser som krävs med hänsyn till den funktionshindrades behov tillförs verksamheten, t.ex. genom höjd personaltäthet, specialpedagogiskt stöd eller elevassistent. Riksdagen understryker samtidigt att kontinuiteten och tryggheten i det personliga stödet inte får urholkas. Därför är det viktigt att försäkringskassor, som svarar för den statliga assistansersättningen, och kommuner samverkar. Samma person bör t.ex. kunna vara personlig assistent åt ett barn med statlig ersättning och samtidigt elevassistent åt samma barn under lektionstid med ersättning från kommunen.

Under vissa särskilda omständigheter skall dock statlig assistansersättning kunna utgå för den tid personen vistas i kommunal verksamhet. Det gäller om kravet på ingående kunskap om den funktionshindrade och dennes hälsotillstånd är särskilt stort. Vad detta undantag från huvudprincipen om det kommunala ansvaret kommer att innebära är ännu för tidigt att säga.

2.6 Krav på effektiv resursanvändning

Det är av stor vikt att de offentliga resurserna nyttjas effektivt. Det gäller även för de verksamhetsområden som denna utredning behandlar. Kommittén tolkar direktiven som att utredningen inte är ålagd något omedelbart besparingskrav. Samtliga förslag bör däremot finansieras inom ramen för befintliga resurser.

Bland annat mot denna bakgrund finns det skäl att söka bedöma om de resurser som idag avsätts för verksamheten inom de riksrekryterande gymnasieskolorna för vissa funktionshindrade elever nyttjas effektivt.

Det framgår också av direktiven att utredningen vad gäller denna del av uppdraget skall beakta effektivitetsaspekter. Vid en sådan analys bör möjligheter att öka effektiviteten i den existerande verksamheten beaktas, men också att effektiviteten kan ökas genom alternativa lösningar. Med effektivitet avses i detta sammanhang att uppnå högsta möjliga nytta med givna resurser.

3 Gymnasieutbildning för döva, hörselskadade och gravt språkstörda

Läsåret 1995/96 gick 418 elever vid RGD/RGH. Ett fåtal av dessa var hörande ungdomar med språkstörning. Övriga var döva ungdomar eller ungdomar med hörselskada. Ungefär hälften av eleverna följde undervisningen vid RGD, hälften vid RGH. Enligt Skolverkets statistik över elever med funktionshinder gick samma år 8 döva elever och 632 ungdomar med hörselskada i landets övriga gymnasieskolor.

3.1 Kort historik

Gymnasieutbildning för döva ungdomar och ungdomar med grava hörselskador startade i Örebro med försöksverksamhet läsåret 1967/68. Före denna tidpunkt var möjligheterna att erhålla gymnasieutbildning begränsade för denna grupp ungdomar. Från och med läsåret 1971/72 permanentades verksamheten i Örebro. Staten ingick ett avtal med Örebro kommun beträffande utbildningen, som skulle vara öppen för elever från hela riket. Elevantalet maximerades till 200. Utöver döva elever var gravt hörselskadade elever som genomgått specialskolans högstadium också behöriga att gå utbildningen. Andra gravt hörselskadade elever kunde antas om särskilda skäl förelåg.

Inför 1980-talet förväntades tillströmningen till all gymnasial utbildning öka kraftigt. Begränsningen av elevantalet vid RGD/RGH betraktades bl. a. därför som det största och mest akuta problemet av 1979 års *Integrationsutredning* som konstaterade (Ds U 1979:14) att utbildningen befann sig i en akut kris främst p.g.a. att resurserna var för knappa. Utredningen konstaterade också att de elever det här var fråga om i mycket stor utsträckning var drabbade av flera handikapp. I stor utsträckning fungerade således skolan som en flerhandi-

kappskola. De flesta eleverna bodde vid denna tidpunkt inackorderade på studieorten.

Integrationsutredningen uppmärksammade även situationen för de hörselskadade ungdomar som inte är beroende av teckenspråk. Ett icke känt antal hörselskadade elever, vilka fullgjort skolplikten i grundskolan, ansågs ha behov av en anpassad gymnasieutbildning i likhet med vad som fanns för döva. Riksdagen beslutade sedermera att även en verksamhet med denna inriktning skulle förläggas till Örebro. Fr.o.m. höstterminen 1984 omfattar således verksamheten i Örebro riksrekryterande gymnasieverksamhet för döva (RGD) respektive för hörselskadade (RGH). Den avgörande skillnaden är på vilket språk undervisningen bedrivs – teckenspråk eller talad svenska. Majoriteten av eleverna i gymnasieskolan med hörselnedsättning studerar inte vid RGH, utan i gymnasieskolor vid den egna hemorten.

3.2 RGD/RGH

Enligt 9 kap. 1 § gymnasieförordningen får Örebro kommun i sin gymnasieskola

> 1. anordna utbildning för döva från hela landet, och
> 2. anordna utbildning som bygger på muntlig kommunikation med tekniska hjälpmedel för hörselskadade från hela landet.
>
> Utbildning enligt första stycket 1 skall vända sig även till dem som på grund av språkstörning behöver insatser av samma slag som döva.

Verksamheten vid RGD/RGH har således kommunen som huvudman. Avtal mellan staten och kommunen avseende utbildningsinsatser har träffats. Avtalet förlängs automatiskt med ett läsår i sänder, om inte någon part säger upp avtalet.

Utbildningarna skall rekrytera elever från hela landet. Döva elever undervisas på teckenspråk och hörselskadade elever på svenska med stöd av tekniska hjälpmedel. De gravt språkstörda eleverna finns organisatoriskt inom RGH. Detta trots att gymnasieförordningen anger att utbildningen för döva från hela landet också skall vända sig till dem som på grund av språkstörning behöver insatser av samma slag som döva.

(Se vidare avsnitt 3.2.1 och 6.2.1.) Utbildningen av de dövblinda ungdomarna regleras inte särskilt i förordningen. Beroende på graden av hörselskada återfinns de både inom RGD och RGH. Örebro kommun erhåller särskild statlig ersättning för dövblinda elever.

Verksamheten vid RGD/RGH är förlagd till tre gymnasieskolor som också undervisar hörande elever – *Risbergska skolan, Tullängsskolan och Virginska skolan*. Undervisningen vid *Rudbeckska skolan* avvecklades våren 1996. Detta då avtalet innehåller en överenskommelse om att undervisningen skall koncentreras till så få skolor som möjligt och att de övriga tre skolorna erbjuder undervisning på samtliga program.

3.2.1 Elever

Antalet elever på RGD/RGH har ökat kraftigt sedan 1980-talet (se tabell 3.1). Det är främst antalet elever inom RGH som har ökat. De två senaste läsåren i tabellen utgjorde eleverna vid RGD/RGH i runda tal tio procent av det totala elevantalet vid de berörda skolorna.

Tabell 3.1 Elevutvecklingen inom RGD/RGH 1984 - 1994

Läsår	RGD	RGH	Summa
1984/85	216	20	269
1988/89	178	124	302
1994/95	194	253	447
1995/96	210	208	418

Källa: ETT ÅR SENARE En beskrivning av förändrat boende och fritid för elever på RGD/RGH; Per-Ola Bergstén, Rapport 10:1995 Utvärderingsenheten Örebro kommun.

Eleverna på RGD kommer från hela landet och rekryteras huvudsakligen från de regionala specialskolorna för döva och hörselskadade. I stort sett alla elever vid de regionala skolorna för döva och gravt hörselskadade fortsätter till gymnasieutbildningen vid RGD. Läsåret 1995/96 gick tre *dövblinda* elever vid RGD/RGH. Även de dövblinda eleverna kommer

normalt sett från de regionala specialskolorna. Dessa elever tillhör gruppen dövblindblivna, dvs. de har förvärvat handikappet över tiden. Det är vanligt att de är döva eller gravt hörselskadade från födseln för att sedan, successivt också få en försämrad syn, t.ex. på grund av Usher´s syndrom.

Rekryteringen till RGH är mer ojämn. Enligt Skolverkets utvärdering[1] är andelen elever från länen runt Örebro samt från Västerbottens, Jönköpings och Gävleborgs län överrepresenterade, medan andelen elever från Stockholm och Göteborg är underrepresenterade. I de senare båda områdena söker sig de hörselskadade eleverna ofta till gymnasiala hörselklasser på hemorten. På övriga orter går de i vanlig gymnasieskola.

Hörselnedsättningen hos eleverna är varierande såväl vid RGD som vid RGH. Diagram 3.1 redovisar elevernas hörselnedsättningar höstterminen 1995. Värden i intervallet 0 - 19 dB innebär att eleven har en "normal" hörsel på det uppmätta örat. Hälften av eleverna vid RGH inom detta intervall är elever med språkstörning, den andra hälften hör normalt på ena örat, men hör sämre på det andra. Många elever i denna grupp har enbart lätta diskantnedsättningar, liksom i grupperna 20 - 29 respektive 30 - 39 dB. Flera av eleverna betraktas inte som hörselskadade av hörselvården i landet. Gränsen för hörselskada sätts normalt vid 30 dB. Under denna gräns kan man tala om hörselnedsättning. Mätningarna görs på det bästa örat. Fem elever vid RGD har inte deltagit i mätningarna.

Även i övrigt finns en stor andel elever vid RGH med hörselskador som måste bedömas som lättare. Tyngdpunkten låg hösten 1995 mellan 30 och 60 dB nedsättning, med ca 100 elever. I gruppen med värden över 60 dB fanns ca 60 elever. Bland eleverna på RGD återfanns ett mindre antal elever med värden mellan 50 och 70 dB. Dessa elever har teckenspråkig bakgrund och följer därför undervisningen vid RGD. Elevernas teckenspråkighet kan i dessa fall bero på en så kraftig hörselnedsättning att teckenspråket ger den säk-

[1] Gymnasieutbildning i Örebro för döva och hörselskadade, Skolverkets rapport nr 102

raste kommunikationen eller på att hörseln försämras över tiden.

Diagram 3.1 Fördelning av hörselnedsättning vid RGD respektive RGH höstterminen 1995

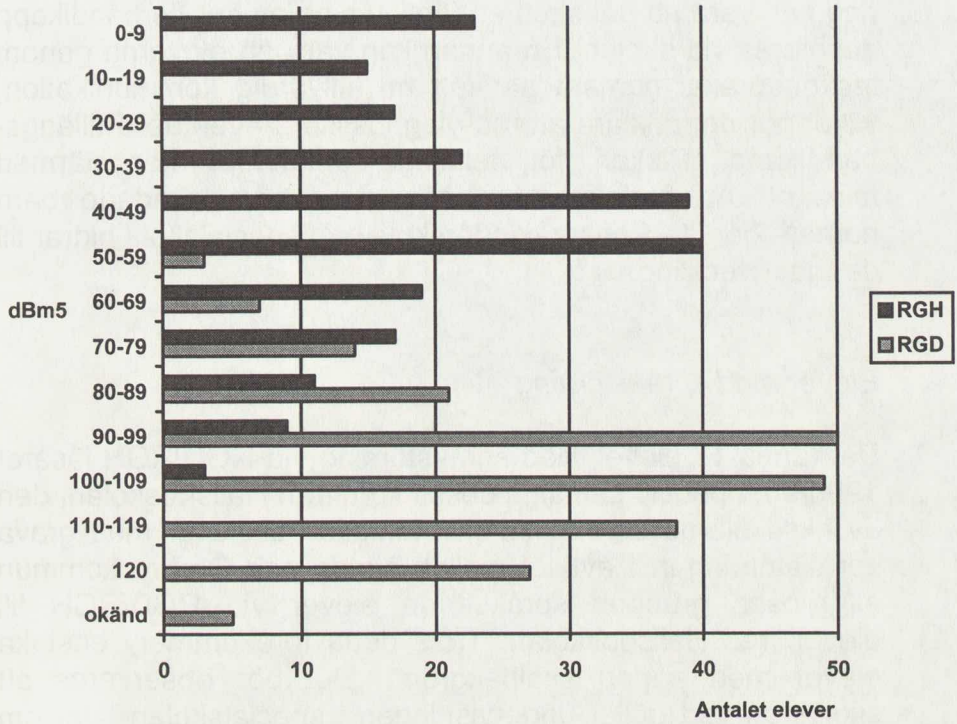

Källa: Hörselteknisk rapport 1995, Hörseltekniska avdelningen, Risbergska skolan, RGD/RGH

Sammantaget har majoriteten elever vid RGD kraftigt nedsatt hörsel, medan eleverna vid RGH har mycket varierande hörselnedsättning. Det bör observeras att hörselmätningar av detta slag inte ger en fullständig bild av funktionsnedsättningen samt att konsekvenserna av hörselnedsättningen kan te sig olika för samma person, bl.a. beroende på miljö.

Enligt integrationsutredningen (Ds U 1979:14) hade vid tidpunkten för utredningen en fjärdedel av eleverna vid RGD ytterligare handikapp förutom sin hörselskada. Enligt Skolle-

darhögskolans rapport[2] till Skolverket var läsåret 1995/96 andelen elever med fler- eller tilläggshandikapp 15 procent vid RGD respektive 14 procent vid RGH. Detta antyder att andelen elever med flerhandikapp har sjunkit avsevärt den senaste femtonårsperioden.

Det är svårt att med någon säkerhet uttala sig om varför andelen flerhandikappade elever verkar ha sjunkit. En förklaring kan vara att det skett en förskjutning av hur flerhandikapp definieras vid skolan. En annan kan vara att eleverna genom teckenspråket numera har fått en fullvärdig kommunikation, vilket gör det enklare att rätt diagnostisera eventuella tilläggshandikapp. Risken för felaktiga diagnoser har därmed minskat. Att flertalet döva och gravt hörselskadade barn numera går i teckenspråkig förskola och specialskola bidrar till denna utveckling.

Elever med språkstörning

Det fanns 18 elever med språkstörning vid RGD/RGH läsåret 1995/96. I princip samtliga dessa kom från Hällsboskolan, den av riksskolorna som är särskilt inriktad på elever med grava språkstörningar. I avtalet mellan staten och Örebro kommun avgränsas gruppen språkstörda elever vid RGD/RGH till elever från Hällsboskolan. Trots detta förekommer enstaka elever med annan skolbakgrund. Det bör observeras att skollagen vad gäller undervisningen i specialskolan talar om talskadade elever, medan gymnasieförordningen talar om elever med språkstörning. Denna inkonsekvens påpekar även Skolverket i sin utvärdering.

Behoven hos de språkstörda eleverna skiljer sig från såväl RGD:s som RGH:s primära målgrupper. Medan döva elever och elever med grava hörselskador helt kommunicerar på teckenspråk och de hörselskadade ungdomarna i första hand på talad svenska med tekniska hjälpmedel är elever med språkstörning ibland beroende av att kombinera talad svenska och teckenspråk. Detta gör att varken den undervisning som

[2] Utvärdering av gymnasieutbildningen för döva och hörselskadade i Örebro; Skolledarhögskolan, Rapport 31, Februari 1996

ges inom RGD eller inom RGH helt tillfredsställer deras behov. Till detta kommer att elever med språkstörning har behov av stöd av logoped eller annan specialistkompetens för sin språkstörning.

3.2.2 Utbildningen vid RGD/RGH

Studieval

Eleverna vid RGD/RGH erbjuds utbildning på samtliga gymnasieskolans nationella program. Formellt finns inga hinder för Örebro kommun att också erbjuda undervisning på specialutformat eller individuellt program. Enligt 9 kap. 4 § gymnasieförordningen får program eller gren anordnas särskilt för döva eller hörselskadade om antalet elever är lägst fyra. Läsåret 1995/96 återfanns elever vid RGD/RGH på fjorton av gymnasieskolans sexton nationella program.

Sedan programindelningen infördes läsåret 1993/94 har elevernas tidigare intresse för naturvetenskaplig, samhällsvetenskaplig och teknisk inriktning bestått. Många elever väljer numera också program med inriktning på barn och fritid, hotell och restaurang samt media. Tidigare var det istället vanligt att eleverna på RGD/RGH valde linje med inriktning på handel och kontor. (Se vidare tabell1 i tabellbilagan, bilaga 2).

Undervisning och resultat

Enligt 9 kap. 5 § gymnasieförordningen skall läroplanen, programmålen, kursplaner och timplaner för gymnasieskolan tillämpas vid RGD/RGH med de nödvändiga avvikelser som Statens skolverk bestämmer. För elever vid RGD/RGH som behöver det bör, enligt 9 kap. 7 § i samma förordning, utbildningstiden förlängas med ett år. Styrelsen för utbildningen i Örebro kommun beslutar om sådan förlängning. Nästan alla elever går fyra år vid RGD/RGH.

I stort gäller samma kursplaner för döva elever och elever med hörselskador som för andra elever. Skolverket har dock

utfärdat en särskild kursplan i teckenspråk för döva och hörselskadade elever vid RGD (SKOLFS 1995:55). Vidare har Skolverket nyligen till regeringen lämnat ett förslag till kursplaner i svenska respektive engelska för döva och gravt hörselskadade elever vid RGD. Enligt uppgift pågår arbete i Skolverket att också ta fram särskilda kursplaner i B- och C-språk för döva och gravt hörselskadade elever vid RGD. RGD skulle med dessa, precis som specialskolan, få särskilda kursplaner i språken.

Det är svårt att dra några entydiga slutsatser avseende resultatet av undervisningen. Enligt Skolverkets utvärdering[3] hade eleverna på RGD något lägre medelbetyg än de hörande eleverna vid skolenheten, medan eleverna på RGH hade högre betygsgenomsnitt. I Skolverkets enkät anger dock lärarna vid RGD/RGH att både döva och hörselskadade elevers kunskapsnivå är sämre än de hörande elevernas. Detta framstår som motsägelsefullt. Enligt Skolverket kan det finnas flera orsaker till att betygen ger en positivare bild. För det första kan tidigare regler om att ta speciell hänsyn till elevens funktionshinder vid betygsättningen spela in. För det andra kan de små grupperna skapa positiva attityder som inverkar på betygsättningen.

Skolverket har också jämfört resultat från det nationella provet i matematik kurs A, våren 1995. Provet genomfördes av grupper från natur- respektive samhällsvetenskapsprogrammen, där samtliga elever slutfört kursen. Majoriteten av eleverna vid RGD/RGH, 75 procent, fick minst godkänt på provet. Motsvarande siffra för hörande elever från hela landet var 93 procent. Av de elever som fick minst godkänt var andelen med väl och mycket väl godkänt avsevärt högre för den hörande gruppen än för eleverna vid RGD/RGH. Sju procent av de senares prov bedömdes inte alls.

Att resultaten inte når upp till samma nivå som för hörande elever kan enligt Skolverket bl.a. ha att göra med de kommunikationsproblem som är förknippade med utbildningen. Döva elever har oftast själva ett utvecklat teckenspråk i och med att det är deras första språk. Däremot kan svenskan

[3] Gymnasieutbildning i Örebro för döva och hörselskadade, Skolverkets rapport nr 102

fortfarande innebära hinder. För lärarna däremot är situationen ofta den motsatta. Deras teckenspråk räcker inte alltid till för att förklara komplicerade samband. Det finns därmed risk att djupare nyanser går förlorade.

Vid kommitténs besök på de regionala specialskolorna för döva och hörselskadade har det vidare framkommit att eleverna trots tioårig skolgång inte alltid når upp till målen i kursplanerna, bl.a. i matematik. Tidigare kunskapsbrister kan således var ytterligare en förklaring till varför eleverna vid RGD/RGH inte når samma resultat som övriga elever i gymnasieskolan.

Resultatet av utbildningen, men kanske framför allt av den särskilda yrkesvägledning som eleverna vid RGD/RGH får, kan mätas i vad som händer med eleverna efter gymnasieskolan. Skolverkets utvärdering pekar i detta hänseende på positiva resultat. Nästan två tredjedelar av de elever som avslutade sin utbildning vid RGD/RGH åren 1989 - 1993 arbetar inom det yrkesområde man tänkt sig, vilket är en högre andel än för ungdomar i allmänhet. Eleverna hade i högre grad än ungdomar i allmänhet fått hjälp genom arbetsförmedling/dövkonsulent. En tredjedel av eleverna studerade våren 1994. Färre var arbetslösa än i den hörande gruppen. Vidare var nio av tio elever nöjda med sin situation.

Lärarresurser

Lärartätheten inom RGD/RGH framgår av tabell 3.2 som redovisar både antalet årsarbetskrafter för RGD/RGH för de respektive skolorna och antalet lärarårsarbetskrafter per elev inom skolorna. I genomsnitt gick det 4,2 elever per lärare inom RGD/RGH läsåret 1995/96. Detta kan jämföras med att det samma år gick i genomsnitt 14,3 elever per lärare i gymnasieskolan i gemen. RGD/RGH har således en avsevärt högre lärartäthet än övriga gymnasieskolan, något som bl.a. kan förklaras av att undervisningen bedrivs i små grupper. Att lärartätheten för RGD/RGH varierar mellan de olika skolorna förklaras av att skolorna svarar för olika program. Som exempel kan nämnas att Risbergska skolan, som har jämförelsevis låg lärartäthet, främst erbjuder utbildning inom

de studieförberedande programmen, medan Tullängskolan, som har en hög lärarartäthet, erbjuder yrkesförberedande utbildning.

Tabell 3.2 Lärarresurser inom RGD/RGH läsåret 1995/96 - i årsarbetskrafter (åak) och antal elever per lärare (åak)

	Antal lärare, åak	Antal elever per lärare (åak)
Risbergska skolan	29,8	5,2
Rudbecksskolan	8,9	2,9
Tullängsskolan	29,8	3,2
Virginska skolan	30,0	4,8
Samtliga	**98,5**	**4,2**

Källor: De respektive skolorna

Ett av effektmålen för RGD/RGH är att minst 50 procent av undervisningen skall handas av lärare med speciell kompetens på området. Skolverket gör i sin utvärdering bedömningen att målet uppnås. Samtidigt ställer man sig frågande till om detta är en tillräcklig ambition. Verket anger att hälften av lärarna vid RGD/RGH har någon form av specialpedagogisk utbildning. Enligt de uppgifter som kommittén fått för två av skolorna hade ca 40 procent av lärarna som undervisar elever på RGD/RGH speciallärarkompetens läsåret 1995/96. Till detta kommer lärare som har kortare kurser, i teckenspråk, audiologi m.m.

Kompetens i teckenspråk har särskild betydelse inom RGD/RGH. Många lärare behärskar teckenspråk, även om vissa undervisar med hjälp av tolk. Det bör naturligtvis vara ett mål att alla lärare vid RGD skall kunna undervisa på teckenspråk. Skolverket pekar på med vilken regelbundenhet fortbildningen sker inom RGD/RGH, men antyder att metoder och kursuppläggningar skulle kunna effektiviseras. Man pekar också på behov av utvecklingsinsatser, särskilt för lärare i främmande språk.

Kostnader och finansiering

Utbildningen vid RGD/RGH finansieras dels via ett statligt verksamhetsstöd, dels av elevernas hemkommuner. Örebro kommun har rätt att utöver den traditionella interkommunala ersättningen för elevens programval också ta ut 4 000 kronor per termin i förhöjd ersättning. I genomsnitt debiterades en interkommunal ersättning på 63 500 kr läsåret 1995/96 (se tabell 3.3), att jämföra med 55 500 för övriga elever vid gymnasieskolan i Örebro.

Det statliga verksamhetsstödet fastställdes för läsåret 1995/96 till 171 857 kronor per elev för de första 425 eleverna samt 103 115 kronor per elev för elever därutöver, upp till 450 elever. Avtalet ger dessutom utrymme för fler elever, dock utan ytterligare ersättning. Eftersom elevantalet ändras under läsåret är det svårt att från början fastställa det exakta stödets storlek. Det gör att Örebro kommun i praktiken fått ut ett något högre belopp per elev för läsåret 1995/96 än vad som sägs i avtalet (se tabell 3.3). Detta kan dock komma att justeras under resten av budgetåret 1995/96, som sträcker sig till och med december 1996.

Tabell 3.3 Kostnader och intäkter för undervisning vid RGD/RGH läsåret 1996/97 - i kronor per elev

Kostnad	Intäkter	
	Statligt verksamhetsstöd	Interkommunal ersättning
235 000	63 500	178 000

Hur bidraget till utbildningen vid RGD/RGH används är svårt att härleda med någon precision. Detta då undervisningen är samordnad med gymnasieutbildningen i Örebro kommun i övrigt och ingen detaljerad särredovisning sker. Det möter t.ex. svårigheter att särskilja RGD från RGH.

Enligt Örebro kommun var dock de totala kostnaderna för utbildningen inom RGD/RGH ca 97 mkr läsåret 1995/96,

inklusive fortbildning, hörseltekniskt stöd, administration, fritidsverksamhet m.m. Det ger en snittkostnad per elev på knappt 235 000 kr, exklusive kostnaderna för de dövblinda eleverna.

Beräkningarna bygger på kalkylerade kostnader för 1996 samt antaganden om hur stor andel av olika kostnadsposter som eleverna vid RGD/RGH står för vid de respektive skolorna. Bland annat antas att eleverna som utgör ca 10 procent av elevantalet vid skolorna belastar lokalerna med 25 procent (13 procent vid Rudbecksskolan). Vidare antas eleverna vid RGD/RGH stå för 15 procent av utbildningsavdelningens kostnader samt 10 procent av Bildningsförvaltningens administration.

3.2.3 Boende och fritid

För elever som behöver och önskar det skall Örebro kommun enligt 9 kap. 12 § anvisa kost och logi. Kommunen, som är huvudman för boendet, skall även svara för att eleverna har tillgång till den hjälp i övrigt som föranleds av deras handikapp.

Boendeformer

Kommunen erbjuder boende i olika boendealternativ. I veckohem, elevhem och elevvåningar bor i första hand de yngre eleverna. Anställd personal finns på plats. Elevkollektiven och elevlägenheterna erbjuder ett självständigare boende och är främst avsedda för de äldre eleverna, över 18 år. Med veckohem avses inackordering i familj.

Antalet elever i olika boendeformer vår- respektive höstterminen 1995 framgår av tabell 3.4. Övriga elever antas bo med sina föräldrar eller ha eget boende.

Tabell 3.4 Antal elever i olika boendeformer

Boendeform	VT 1995	HT 1995	VT 1996	HT 1996
Veckohem	150	100	78	92
Elevhem	24	23	15	21
Elevvåning	8	8	6	6
Kollektiv	54	42	39	42
Elevlägenhet	126	101	74	68
Summa	**362**	**274**	**212**	**229**

Källa: Örebro kommun
Not: Övriga elever antas bo i eller i närheten av Örebro med sina föräldrar eller ha eget boende.

Andelen elever som bor i någon av skolan förmedlad boendeform minskade radikalt mellan vår- och höstterminerna år 1995, från 78 till 66 procent av RGD/RGH:s samtliga elever. Detta beror sannolikt på att de ekonomiska villkoren kring boendet förändrades 1 juli 1995 (se vidare kapitel 5). Även under läsåret 1995/96 skedde avhopp, vilket gör att antalet boende minskade ytterligare till våren 1996. Det är framför allt boendet i veckohem och elevlägenhet som minskat. Under hösten 1996 har enligt uppgift andelen elever i första årskursen som valt eget boende och som avbrutit sina studier varit hög.

Det bör observeras att eleverna ofta är 17 år när de kommer till RGD/RGH. Detta till följd av att specialskolans elever har tioårig skolplikt. Eftersom undervisningen på RGD/RGH i sin tur är fyraårig så hinner eleverna bli relativt vuxna innan de lämnar skolan. Skolan tar ändå ett stort ansvar både för elevernas boende och deras fritid. Bland annat finns en egen fritidsgård, Bilbergska gården, som anordnar olika aktiviteter.

I en utvärdering som genomfördes på uppdrag av Örebro kommuns Bildningsförvaltning år 1993 konstaterades att det rådde en överbeskyddande elevsyn, att målen för boende- och fritidsorganisationen inte var tydliga samt att det saknades en helhetssyn på skola-fritid-boende. Konsulten föreslog vissa administrativa förändringar samt att två elevråd, ett för döva och ett för hörselskadade elever, skulle inrättas. Av en

senare uppföljning[4] av förändringarna framgår att en ny organisation började gälla fr.o.m. hösten 1994, med ett samlat ansvar för boende och fritid. Elevråd har också införts i enlighet med konsultens förslag, dock inte för fritidsgården. Vidare framgår att eleverna fått större frihet och inflytande i boendet än innan och att elever och föräldrar upplever att situationen är bra eller till och med bättre än tidigare.

Personal

Personalen inom boende och fritid har minskat kraftigt sedan översynen år 1993. Huvudsakligen är det personalen på elevhemmen som minskat, utan motsvarande ökning i någon av de andra boendeformerna. Totalt fanns ca 66 årsarbetskrafter inom boende och fritid läsåret 1993/94. Läsåren 1994/95 och 1995/96 hade en minskning skett till 43 respektive 42 årsarbetskrafter. (Se vidare tabell 2 i tabellbilagan, bilaga 2).

Personaltätheten inom kommunens boendeformer varierade läsåret 1995/96 mellan ca 2,2 elever per personal i elevhemmen och drygt 4,5 elever per personal i elevkollektiven[5] (se tabell 3.5). I dessa uppgifter ingår inte boendet för dövblinda. Elevlägenheterna saknar egen personal. Däremot kan viss service erhållas från det övriga boendet, främst av praktisk karaktär.

Tabell 3.5 Personaltäthet vid de olika boendeformerna

Boendeform	1994/95	1995/96
Elevhem	2,25	2,15
Elevvåning	4,00	4,00
Kollektiv	6,00	4,67

Källa: Beräkningar baserade på uppgifter från Örebro kommun
Not: Beräkningarna är baserade på elevuppgifter för vt respektive ht 1995, medan personaluppgifterna gäller för läsåret 1994/95 respektive 1995/96.

[4] ETT ÅR SENARE En beskrivning av förändrat boende och fritid för elever vid RGD/RGH; Per-Ola Bergstén, Rapport 10:1995 Utvärderingsenheten Örebro kommun

[5] Beräknat på elevuppgifter från höstterminen 1995.

Tabellen visar också att personaltätheten ökade i elevkollektiven mellan läsåret 1994/95 och 1995/96, de båda år mellan vilka antalet elever i kommunens boende minskat kraftigt. Vid elevkollektiven minskade antalet elever, medan personalantalet var oförändrat. Vid elevhemmen påverkades däremot inte personaltätheten märkbart, då antalet elever i denna boendeform var relativt konstant. Totalt sett skedde elevminskningen främst inom veckohemmen och elevlägenheterna, de boendeformer där kommunen inte har egen personal. Elevutvecklingen inom kommunens boendeformer pekar på behovet av att dessa kan anpassa sig efter förändringar i efterfrågan.

Läsåret 1995/96 avsattes åtta årsarbetskrafter för fritid och fältverksamhet. Verksamheten riktar sig till samtliga elever vid RGD/RGH, dvs. både till de som bor i kommunens boende och till de som bor i föräldrahemmet eller i eget boende. Det är svårt att bedöma personaltätheten för denna verksamhet.

Antalet administrativ personal har i princip inte påverkats av de allmänna nedskärningarna. Därför framstår andelen administrativ personal som hög, med ca 4,5 procent av de totala personalresurserna inom boende, fritid m.m. Örebro kommun avser enligt uppgift att begränsa antalet personal med administrativa uppgifter inom boende, fritid m.m.

Kostnader och finansiering

Enligt förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan lämnas numera ett s.k. Rg-bidrag bl.a. för skäliga kostnader för kost, logi, annan service samt för merkostnader på grund av elevens funktionshinder. Bidraget, som den 1 juli 1995 ersatte det särskilda bidraget enligt förordning om arbetsmarknadsutbildning (1987:406), utgår för kostnader som överstiger elevernas sjukbidrag eller förstidspension och pensionstillskott som i första hand skall finansiera boendet. Rg-bidraget behandlas utförligare i kapitel 5.

Kostnaderna för boendet var enligt Örebro kommun ca 27 mkr läsåret 1995/96. Det ger en snittkostnad per boende i

kommunens elevboende på ca 105 000 kronor[6]. Ungefär hälften av dessa kostnader finansierades med elevernas sjukbidrag eller förtidspension och pensionstillskott, resten finansierades med Rg-bidrag.

Fritidsverksamheten vid Bilbergska gården redovisade år 1995 kostnader på 2,3 mkr. Verksamheten vid gården är tillgänglig för samtliga elever vid skolan, dessutom även för specialskolans elever. Utslaget på samtliga elever vid RGD/RGH var kostnaden för Bilbergska drygt 5 000 kr per elev år 1995. Verksamheten inom Bilbergska gården finansieras över utbildningsförvaltningens budget och ingår därför i redovisningen av utbildningskostnader i avsnitt 3.2.2.

3.2.4 Resor

För elever som bor tillfälligt på studieorten lämnas Rg-bidrag för högst 18 fram- och återresor under läsåret samt för resorna vid läsårets början och slut. Även här gäller att eleverna först skall använda eventuellt sjukbidrag eller förtidspension och pensionstillskott. I vissa fall lämnas bidrag för dagliga resor mellan bostaden och skolan.

Antalet elever som beviljades hemresor vid RGD/RGH för läsåret 1995/96 var 288[7]. Av dessa beviljades knappt hälften så många som 20 till 22 resor. I genomsnitt beviljades eleverna vid RGD 15 resor samt eleverna vid RGH 19 resor. Att elever beviljades fler resor än vad som är stadgat enligt ovanstående förordning berodde på att boendeverksamheten inte till detta läsår hann ställa om öppethållandetiderna till nya regler. Tidigare beviljades bidrag till fler hemresor.

[6] Beräkningarna baseras på redovisade kostnader för 1995 och kalkylerade kostnader för höstterminen 1996. Dessutom baseras de på ett lägre antal boende elever än det som anges i tabell 3.4, då elever slutar under läsåret och således flyttar från boendet.

[7] Redogörelse för tillämpningen m.m. under läsåret 1995/96 av förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan (Rg-bidrag), CSN

Kostnader och finansiering

Totalt sett lämnades under läsåret 1995/96 Rg-bidrag för hemresor med drygt 8,2 mkr till elever vid RGD/RGH, vilket ger ett genomsnitt per elev på ca 28 600 kr. Det bör observeras att detta inte är den totala kostnaden, utan den del som finansierats via Rg-bidrag. Det saknas uppgifter på elevernas eget bidrag till reskostnaderna.

Omfattningen av de Rg-bidrag som ges för dagliga resor är mycket begränsad. Totalt utbetalades knappt 10 000 kr för två elever vid RGD och knappt 1 500 kr för tre elever vid RGH. Normalt är det elevernas hemkommuner som är skyldiga att bidra till kostnaderna för elevernas dagliga resor till och från skolan, under förutsättning att avståndet till skolan överstiger sex kilometer. Enligt Örebro kommun har många av elevernas hemkommuner generösare regler, vilka också kommer deras elever vid RGD/RGH till del.

Rg-bidrag för dagliga resor lämnas om avståndet mellan det tillfälliga boendet i Örebro och skolan är minst sex kilometer och endast om elevens hemkommun inte ersätter kostnaden. Om eleven på grund av funktionshinder, främst rörelsehinder, har behov av dagliga resor trots att avståndet understiger sex kilometer kan också Rg-bidrag lämnas. Detta gäller inte annat än undantagsvis elever vid RGD/RGH.

3.3 Yrkesutbildning för döva och hörselskadade ungdomar med utvecklingsstörning

Enligt ett avtal mellan staten och Örebro kommun anordnar kommunen yrkesutbildning för döva och hörselskadade ungdomar från hela landet som på grund av sitt handikapp inte kan undervisas i gymnasiesärskolan. 25 respektive 28 ungdomar deltog i utbildningen vår- respektive höstterminen år 1995. Av dessa var åtta respektive nio elever placerade på Mo gård, som är ett elev/behandlingshem för döva och hörselskadade med speciella tilläggshandikapp.

Örebro kommuns åtagande för den riksrekryterande yrkesutbildningen av döva och hörselskadade ungdomar med utvecklingsstörning gäller upp till 25 elever. För detta utgick ett statligt verksamhetsstöd för utbildningsverksamheten på 10,2 mkr för perioden 1 juli 1995 - 30 juni 1996. Räknat på 25 elever var det statliga stödet till utbildningsverksamheten således 408 000 kr per elev. Utöver det statliga stödet har Örebro kommun också rätt till interkommunal ersättning för de elever som inte kommer från den egna kommunen. Boende och hemresor finansieras inom ramen för dessa medel, inte som för eleverna vid RGD/RGH via Rg-bidraget.

För läsåret 1995/96 räknar Örebro kommun med en total kostnad för yrkesutbildningen på 18,8 mkr. Detta ger en kostnad per elev på ca 670 000 kr, inklusive kostnaden för boende och hemresor.

3.4 Alternativ till RGD/RGH

Som nämnts inledningsvis återfinns flertalet gymnasieungdomar som är beroende av teckenspråk vid RGD i Örebro. Endast i undantagsfall väljer någon av dessa att studera vid hemorten med stöd av teckenspråkstolk. Att ungdomarna väljer att studera i Örebro beror på att de har svårt att tillgodogöra sig all sin undervisning via tolk. I lika hög grad beror det dock på ungdomarnas behov av sociala kontakter.

Situationen är en annan vad gäller övriga ungdomar med hörselskada. Av ca 850 elever i gymnasieskolan med hörselskada återfanns läsåret 1995/96 ca tre fjärdedelar i vanliga kommunala gymnasieskolor. Flertalet av dessa gick i stor grupp, ofta med stöd av teknisk utrustning. Vissa fick sin undervisning i mindre undervisningsgrupper. I Göteborg och Stockholm förekommer kommunala hörselklasser med regional antagning.

3.4.1 Kommunala hörselklasser

I både Göteborg och Stockholm är kommunen huvudman för de regionala hörselklasserna som främst finansieras via interkommunal ersättning, men har visst statligt stöd. Det

senare främst som garanti mot effekterna av fluktuationer i elevunderlaget. Det finns inga särskilda elevhem knutna till verksamheten, då flertalet elever förväntas bo i sina föräldrahem. Vid de båda skolorna studerade sammanlagt 92 elever läsåret 1995/96.

Gymnasieutbildningen vid *Alviksskolan* i Stockholm har funnits sedan år 1964. Alviksskolan är huvudsakligen en kommunal grundskola, vid vilken det har funnits hörselklasser sedan år 1963. Läsåret 1995/96 var det totala antalet elever vid skolan 614, varav 109 gick i hörselklasser i grundskolan. Gymnasieutbildningen för hörselskadade omfattade samma år 46 elever.

På *Katrinelundsgymnasiet* i Göteborg har det funnits hörselklasser sedan 1981. I både Alviksskolan och Katrinelundsgymnasiet är lokalerna anpassade efter elevernas behov. Undervisningen sker i båda skolorna i små grupper om maximalt åtta till tio elever, vilket möjliggör individuellt anpassad undervisning.

Elever i hörselklasserna

Alviksskolans gymnasieelever med hörselskada kommer i huvudsak från Stockholm eller dess närområde. Läsåret 1995/96 gick 46 gymnasieelever på skolan, varav hälften kom från Alviksskolan och övriga från andra grundskolor. Av eleverna i årskurs nio i hörselklasserna väljer ungefär hälften att fortsätta i Alviksskolans hörselklasser, medan hälften väljer att få sin gymnasieutbildning vid RGH i Örebro. Andelen invandrarelever har under många år varit hög vid skolan

Läsåret 1995/96 fanns det sju hörselklasser på *Katrinelundsgymnasiet*, med sammanlagt 46 elever. Läsåret 1996/97 finns sex klasser med sammanlagt 39 elever. Innevarande läsår kommer 23 elever från Göteborgs kommun, medan övriga 16 huvudsakligen kommer från kranskommunerna, vilket innebär att de pendlar dagligen. Skolan rekryterar dock elever från samtliga de s.k. FNORP-länen (Jönköpings, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs samt Älvsborgs län). En del av eleverna vid Katrinelundsgym-

nasiet har tidigare gått i hörselklass på Nordhemsskolan, en grundskola i Göteborg med hörsel- och dövklasser.

I början av 1980-talet kom många elever från kommuner längre bort inom FNORP-länen. De bodde då i Göteborg under veckorna, antingen på ett studenthem eller inackorderade i familj. Antalet elever med behov av boende har dock minskat, vilket kan bero på att kommunerna av ekonomiska skäl hellre ser att eleverna går kvar i hemkommunen med tillgänglig hörselutrustning, eller att de studerar vid RGH. De elever som behöver boende är i allmänhet inackorderade i familj. Studenthem har visat sig vara en mindre lämplig boendeform för så unga studerande.

Att elevantalet var högre läsåret 1995/96 än innevarande läsår beror på att skolan hade en introduktionskurs för invandrarelever med hörselnedsättning läsåret 1995/96. Läsåret 1996/97 ges inte introduktionskursen på grund av brist på sökande. Elevantalet har i övrigt varit relativt konstant de senaste åren. Samtliga elever som sökt har hittills blivit antagna.

Föräldrar till döva och gravt hörselskadade barn i grundskolan i Göteborg har aktualiserat frågan om huruvida de kommunala hörselklasserna vid Katrinelundsgymnasiet också skulle kunna ta emot elever som är beroende av undervisning på teckenspråk. Bakgrunden till detta är att det i grundskolan i Göteborg finns grupper med barn som får sin undervisning på teckenspråk. Det finns planer på att starta en kurs i teckenspråk för lärarna i hörselklasserna vid Katrinelundsgymnasiet för att dessa skall kunna använda tecken som stöd, något som dock knappast möjliggör undervisning av elever som är beroende av teckenspråk som undervisningsspråk.

Utbildningen

Vid *Alviksskolans hörselklasser* erbjuds i första hand
- samhällsvetenskapsprogrammet (ekonomisk och samhällsvetenskaplig gren),
- handels- och administrationsprogrammet samt
- individuellt program (preparandkurs 1 läsår).

Skolan erbjuder även en högre specialkurs i ADB och Terminalarbete.

Undervisningen bedrivs enligt gällande kursplaner under tre år för samtliga nationella program.

Preparandkursen har som målsättning att förbättra elevernas förutsättningar för gymnasiestudier. Denna kurs passar för de elever som ännu ej bestämt gymnasieinriktning, har brist i sina kunskaper eller har avbrutit sina gymnasiestudier. Eleverna bereds tillfälle att göra praktik i arbetslivet och på gymnasieutbildningar.

I samarbete med Bromma gymnasium anordnar skolan dessutom naturvetenskapsprogram samt ett samhällsvetenskapsprogram med naturvetenskaplig inriktning i årskurs 2 och 3. Tillsammans med S:t Eriks gymnasium kan skolan anordna utbildning på program med inriktning på bygg, el, fordon, industri och hantverk.

Eleverna på naturvetenskapsprogrammet och samhällsvetenskapsprogrammet med naturvetenskaplig inriktning läser de naturvetenskapliga ämnena i Bromma gymnasium. Samarbetet med S:t Eriks gymnasium innebär att eleverna läser kärnämnena, dvs. svenska, engelska, samhällskunskap, matematik, religionskunskap, naturkunskap, idrott, bild eller musik på Alviksskolan och karaktärsämnena på S:t Eriks gymnasium. Tillsammans med andra gymnasieskolor har Alviksskolan möjlighet att anordna t ex Hotell- och Restaurangprogrammet. Inom ramen för det lokala tillägget ges eleverna extra timmar i svenska och matematik.

Att hörselklasserna på gymnasienivå är samlokaliserade med grundskolan vid Alviksskolan är inte en på alla sätt önskvärd lösning. Eleverna får begränsade möjligheter till kontakt med andra elever inom gymnasieskolan. Dessutom har inte lärarna möjlighet till ett dagligt professionellt utbyte med andra gymnasielärare. Möjligheten att flytta verksamheten till någon av Stockholms övriga gymnasieskolor övervägs därför för närvarande. Fördelarna med samlokaliseringen inom Alviksskolan är samarbetet med övriga hörselklasser samt framför allt tillgången till hörselteknisk kompetens.

Vid *Katrinelundsgymnasiet* erbjuds
- samhällsvetenskapsprogrammet,
- naturvetenskapsprogrammet,
- handels- och administrationsprogrammet och
- omvårdnadsprogrammet.

Dessa program är de som just nu finns på Katrinelundsgymnasiet. Det förekommer för närvarande ingen samverkan med andra gymnasieskolor, motsvarande den som finns vid Alviksskolan. Möjligheten övervägs dock. Samtliga program är treåriga och gällande kursplaner tillämpas. Något extra år som vid RGD/RGH är inte regel.

Samläsning mellan elever från olika program sker i kärnämnena. Vidare sker samläsning mellan årskurserna i en del karaktärsämnen. Individuella valet läses tillsammans med elever från övriga klasser på skolan. Även i karaktärsämnena kan i vissa fall, om antalet elever i hörselgruppen är litet, kurserna läsas tillsammans med elever från andra klasser.

Skolan har också haft en ettårig högre specialkurs med inriktning mot data för elever med hörselnedsättning. Under andra terminen fick eleverna under två dagar i veckan praktisera på en arbetsplats där det huvudsakliga praktikarbetet utfördes vid datorer. Några av eleverna fick därefter arbete på arbetsplatsen efter läsårets slut.

Lärare

Lärarna vid Alviksskolans hörselklasser har hörselpedagogisk utbildning. Katrinelundsgymnasiets lärare har genomgått en skräddarsydd hörselpedagogisk utbildning med inriktning på gymnasieskolan. Samtliga lärare vid Katrinelundsgymnasiet undervisar även i andra klasser. Vid båda skolorna räknar man med ca 1,5 tjänst per klass om maximalt åtta till tio elever.

Övrigt

Vid båda skolorna finns elevvårdsteam – i Alvik bestående av skolledare, speciallärare, skolsköterska, skolpsykolog, skolku-

rator, syokonsulent och hörselvårdskonsulent, i Katrinelundsgymnasiet av skolledare, hörselombud, skolsköterskor, kuratorer och syofunktionärer. I Katrinelundsgymnasiet är en av vardera kategorin specialiserad på hörselelever, men ägnar sig inte enbart åt dessa. Vid båda skolorna finns också både hörsel- och talpedagoger.

Alviksskolan har en *hörcentral* som är filial till Karolinska sjukhuset. Hörcentralen provar ut hörapparater, utför hörselmätningar, ordinerar övriga tekniska hjälpmedel, ansvarar för tekniken i klassrum och övriga utrymmen, bedriver forskning m.m. Besöken på hörcentralen är kostnadsfria. Katrinelundsgymnasiet ligger centralt i Göteborg och skolan har bussförbindelse med Sahlgrenska Sjukhusets Hörselvårdsmottagning, som har samma uppgifter som Alviksskolans hörcentral. En av sjukhusets hörseltekniker besöker regelbundet skolan för att se över hörselutrustningen.

Tillsammans med Manillaskolan driver Alviksskolan också ett Kunskapscenter för att ge råd, stöd och service till döva och hörselskadade elever, föräldrar, personal m.fl. i östra Sverige. Kunskapscentret är lokaliserat dels vid Alviksskolan, dels vid Manillaskolan. Centret ordnar bl.a. teckenspråkskurser, besök och studiedagar. Verksamheten skall bedrivas enligt upprättade avtal med SIH som också finansierar verksamheten med SIS-medel.

Katrinelundsgymnasiets hörselombud samarbetar med hörselvårdskonsulenter, hörselpedagoger och syokonsulenter i grundskolan framför allt i Göteborg, men även i FNORP-länen. Detta i syfte att hjälpa elever med hörselnedsättning att göra ett så bra gymnasieval som möjligt med tanke på hörselnedsättningen.

Skolorna svarar inte för fritidsaktiviteter för eleverna. Där spelar istället elevernas organisationer en viktig roll. I Stockholm har t .ex. HISUS (Hörselskadade i Stockholms ungdomssektion) en filial i Alvik. De anordnar fritidsverksamheter för mellan- och högstadieelever i Alviksskolans lokaler, medan HISUS verksamhet för de äldre eleverna är förlagd till en lokal i Stockholms innerstad.

I Göteborg finns bl.a. ungdomsföreningarna "Kaprifolen" och "Unga hörselskadade", som då och då besöks av elever från Katrinelundsgymnasiet.

Kostnader och finansiering

Utbildningen vid båda skolorna finansieras med interkommunal ersättning och statligt stöd via SIS-anslaget.

Den *interkommunala ersättningen* varierade läsåret 1995/96 mellan 132 000 och 148 600 kronor per elev i Alviksskolan, beroende på elevens val av program. Den interkommunala ersättningen var mellan 72 000 och 88 000 kronor högre för gymnasieeleverna vid Alviksskolans hörselklasser än för övriga elever på motsvarande program. Kostnaderna för de studieförberedande programmen är i allmänhet lägre än för de yrkesinriktade.

Den interkommunala ersättningen för eleverna vid Katrinelundsgymnasiets hörselklasser varierade läsåret 1995/96 mellan 111 800 och 141 100 kronor per elev.

Det *statliga bidraget* tilldelas hörselgymnasierna efter ansökan till SIH. Syftet är att åstadkomma en utjämnande effekt och på så sätt mildra verkningarna av fluktuationer i elevantalet. Tilldelningen, som huvudsakligen grundar sig på uppgifter i ansökan, baseras främst på antalet elever men även på programutbudet vid respektive skola.

I genomsnitt var det statliga bidraget till en elev vid Alviksskolan ca 9 000 kronor läsåret 1995/96. Samma år var bidraget ca 16 000 kronor per elev vid Katrinelundsgymnasiet. När det gäller Alviksskolan tar man med i bedömningen att hörselgymnasiet ligger i en grundskola med hörselklasser, som också får SIS-medel till sina hörselklasser. Mycket kan således samutnyttjas.

Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH) kommer att utvärdera användningen av tilldelade medel ur SIS-anslaget för hörselgymnasierna. Någon sådan utvärdering av denna verksamhet har tidigare inte gjorts. Institutet har börjat utarbeta riktlinjer för hantering av ansökningarna.

3.5 Sammantaget

För döva och så gravt hörselskadade ungdomar att de har behov av undervisning på teckenspråk finns knappast något verkligt alternativ till gymnasieutbildningen vid RGD i Örebro.

För övriga ungdomar med hörselskada finns däremot i många fall möjlighet att välja mellan olika alternativ, antingen att studera vid RGH i Örebro eller i gymnasieskola vid hemorten. För elever i västsverige och i Stockholmsregionen finns också möjlighet att läsa vissa program vid kommunala hörselklasser i Göteborg och i Stockholm.

Vilket alternativ som är rätt måste bedömas utifrån varje elevs behov. Hur stor elevens hörselnedsättning är, och vilka effekterna av denna är, har naturligtvis betydelse. Många elever väljer trots omfattande hörselskador att studera på hemmaplan. Det beror på att andra aspekter också är viktiga. Det kan ha att göra med geografisk närhet, sociala aspekter och inte minst hur väl den egna kommunens skola klarar att anpassa studiemiljön efter elevens behov.

Med tanke på att de individuella behoven och önskningarna skiljer sig är det omöjligt att dra någon entydig slutsats om vilket av de olika alternativen som erbjuder den bästa kvaliteten. RGH och de kommunala hörselklasserna erbjuder undervisning i små grupper med anpassade lokaler och lugn miljö samt har personal med hörselpedagogisk utbildning. För många elever med grava hörselskador är detta positivt, liksom möjligheten att träffa andra ungdomar med liknande situation. Mot RGH kan vändas att eleverna ofta måste bo hemifrån, mot de kommunala hörselklasserna att vissa av eleverna kan ha långa resor. De kommunala hörselklasserna erbjuder inte heller ett fullständigt utbud av gymnasieskolans utbildningsprogram.

Fördelarna med att studera på hemorten är bl.a. att eleven inte behöver flytta hemifrån och därigenom kan upprätthålla sociala kontakter. Avgörande för om studierna kan bedrivas med kvalitet på hemorten är dock hur väl kommunen och den enskilda skolan anpassar studiemiljön, vilken specialpedagogisk kompetens skolan har samt vilket specialpedagogiskt stöd skolan kan få. Den svenska handikappolitikens mål är att barn och ungdomar med funktionshinder så långt möjligt bör kunna få sin utbildning i den egna kommunen eller i dess närhet.

De ekonomiska konsekvenserna av att välja den ena eller den andra lösningen skiljer sig påtagligt. De genomsnittliga kostnaderna för en elev vid RGH, som bor i elevboendet och

som har resor till och från hemorten var läsåret 1995/96 ca 371 000 kr (se tabell 3.6). Detta kan jämföras med att motsvarande kostnad hade varierat mellan ca 141 000 och 157 000 kr om eleven haft möjlighet att studera vid Alviksskolans hörselklasser och bott i sitt föräldrahem. Alviksskolan används här som ett exempel. Även om man bara tar hänsyn till utbildningskostnaden – som täcks av interkommunal ersättning och statligt bidrag – så är denna högre vid RGH än vid Alviksskolans hörselklasser.

Vid en jämförelse mellan utbildningskostnaderna vid RGD/RGH och Alviksskolans hörselklasser är det viktigt att komma ihåg att RGD/RGH erbjuder samtliga program. Det gör inte Alviksskolan. Detta kan förklara en mindre del av kostnadsskillnaderna mellan de båda skolorna. (Vid jämförelsen med Alviksskolans kostnader är det olyckligt att det inte är möjligt att skilja kostnaderna för RGD och RGH. En jämförelse med endast RGH hade varit mer relevant.)

Det saknas möjligheter att göra motsvarande jämförelse med kostnaderna för en elev med hörselskada som studerar vid hemorten. I vissa fall inskränker sig extrakostnaderna till den hörseltekniska utrustning som eleven skulle haft även vid de andra skolorna. I andra fall krävs större insatser. Ofta krävs att skollokalerna akustiksaneras samt att hörselslingor installeras. På grund av gymnasieskolans uppbyggnad, med många olika kurser som studeras i olika elevgrupper är kravet på anpassning av flera lokaler större än på grundskolan.

I vissa fall anpassas också gruppstorlekar med hänsyn till elevens hörselskada. Om detta leder till ökade kostnader beror på om det kan ske genom omdisponeringar inom skolan eller inte. Dessutom kan särskilda specialpedagogiska insatser krävas.

Tabell 3.6 Kostnad per elev för gymnasieutbildning av ungdomar med hörselskada läsåret 1995/96, i kr[1)]

Kostnader för	RGD/RGH	Alviksskolans hörselklasser
1) Utbildning	**235 000**	**141 000 - 157 000**
varav finansierat av		
- hemkommunen	27,0 %[2)]	93,6 % - 94,3 %
- staten	75,7 %[2)]	6,4 % - 5,7 %
2) Boende	**105 000**	**normalt ej**
varav finansierat av		
- staten (Rg-bidrag)	51,9 %	
- eleven (sjukbidrag eller förtidspension)	48,1 %	
3) Resor (ej lokal)	**31 000[3)]**	**normalt ej**
varav finansierat av		
- staten (Rg-bidrag)	100 %	
Totalt (1+2+3)	**371 000**	**141 000 - 157 000**
varav finansierat av		
- hemkommunen	17,1 %	93,4 % - 94,3 %
- staten	71,0 %	6,4 % - 5,7 %
- eleven (sjukbidrag eller förtidspension)	13,6 %	-

Källor: Örebro kommun, CSN.

1) Genomsnitt för en elev som bor i elevboende och har hemresor, exkl. elevens egna utgifter för resor.

2) Summan av hemkommunens och statens finansiering överstiger 100 procent eftersom kommunen varit överkompenserad via statens verksamhetsstöd.

3) Uppgifter saknas för kostnader finansierade med elevernas sjukbidrag eller förtidspension.

Även om anpassningarna kan vara omfattande och därigenom innebära påtagliga kostnader är det dock inte sannolikt att de utslaget på elevens tre år vid skolan kommer upp i summor motsvarande de extra kostnader som gäller för en elev med elevboende vid RGD/RGH. Konsekvenserna för kommunen blir däremot påtagliga. Detta till följd av att finansieringsansvaret skiljer sig mellan de olika lösningarna.

Vid RGH står staten för merparten av kostnaderna som överstiger programkostnaden. Det gäller utbildningskostnaderna, där hemkommunen står för en extrakostnad på 8 000

kronor per år utöver programkostnaden. Det gäller också för boende och resor där staten enligt förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan genom Rg-bidraget står för hela kostnaden utöver elevens bidrag. I och med att elevens bidrag finansieras av dennes sjukbidrag eller förtidspension står staten för en indirekt finansiering av även denna del av boendekostnaderna. (Vad gäller Rg-bidraget se vidare kapitel 5.)

Vid de kommunala hörselklasserna är situationen en annan. Hemkommunerna står för huvuddelen av kostnaderna. Det statliga bidraget varierade läsåret 1995/96 med mellan 9 000 och 16 000 kronor per elev. Om eleven studerar på hemorten står kommunen för merparten av kostnaderna. Landstinget svarar i samtliga alternativen för vissa hjälpmedel.

4 Gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade

Läsåret 1995/96 gick ca 130 elever på någon av de Rh-anpassade gymnasieskolorna. Enligt Skolverkets statistik över elever med funktionshinder gick samma år ca 630 elever med rörelsehinder i annan gymnasieskola.

4.1 Kort historik

År 1964 startade en försöksverksamhet med viss gymnasial utbildning vid Norrbackainstitutet i Solna. Institutet, en av de s.k. vanföreanstalterna, stod sedan gammalt för många rörelsehindrades vård, boende och utbildning. Försöksverksamhet med gymnasial utbildning för svårt rörelsehindrade och andra svårt handikappade anordnades sedan 1 juli 1971 vid Ingemundskolan i Solna. En särskild styrelse, Styrelsen för vårdartjänst, inrättades bl.a. med uppgift att i samråd med Skolöverstyrelsen (SÖ) inkomma till Kungl Maj:t med förslag och bestämmelser för försöksverksamheten, som hade sin utgångspunkt i förslag av den dåvarande Handikapputredningen (SOU 1969:35). Staten lämnade statsbidrag till Solna kommun för lärarlöner. Verksamheten inkluderade habilitering och elevhem, för vilka staten svarade för kostnaderna. Läsåret 1973/74 omfattade verksamheten ca 90 elever.

På förslag i statsverkspropositionen 1974, enligt underlag från SÖ och Styrelsen för vårdartjänst, inrättades fr.o.m. läsåret 1974/75 försöksverksamhet med integrerad gymnasieutbildning för ca 20 elever vid Skärholmens gymnasium. Första året flyttades en klass på sju till åtta elever från Ingemundskolan till Skärholmens gymnasium. Skolan var genom att den var nybyggd väl lämpad att ta emot rörelsehindrade elever. Ett avtal, enligt vilket Stockholm åtog sig att vid Skärholmens gymnasium bedriva ifrågavarande utbildning för ca

20 elever från hela landet, träffades mellan staten och Stockholms kommun. Statsbidrag lämnades till kostnaden för lärarlöner och skolledning.

I propositionen 1983/84:27 delade dåvarande statsrådet den uppfattning *Integrationsutredningen* redovisat i betänkandet (SOU 1982:19) Handikappade elever i det allmänna skolväsendet, att med en regionsamverkan skulle möjligheterna öka väsentligt att etablera specialanpassade gymnasiala utbildningar för rörelsehindrade på fler platser än i Stockholm. Vidare delade statsrådet uppfattningen att kostnaderna inte helt skulle täckas med statsbidrag utan att elevens hemkommun borde ha ett ekonomiskt ansvar. Mot denna bakgrund föreslogs att försöksverksamheten för utbildning av svårt rörelsehindrade i Skärholmens gymnasium skulle upphöra vid halvårsskiftet 1984. För att åstadkomma regional samverkan hade landet indelats i fem planeringsregioner och planeringsberedningar inrättats som fick ansvar bl.a. för fördelning av särskilt avsatta medel för regionala åtgärder för elever med handikapp.

I Göteborg bedrevs en omfattande habiliteringsverksamhet för rörelsehindrade sedan år 1958 av den kyrkliga stiftelsen Bräcke Diakonigård i samarbete med de västsvenska landstingen. Verksamheten finansierades huvudsakligen av landstingskommunala medel. År 1961 startade viss skolverksamhet i anslutning till verksamheten, till att börja med endast på grundskolenivå, från år 1964 även på gymnasienivå. Från och med år 1990 sorterar skolverksamheten vid Bräcke Östergård under Lundby stadsdelsnämnd. År 1987 överflyttades gymnasieverksamheten till Angereds gymnasium, även det ett gymnasium i nybyggda lokaler väl anpassade för verksamheten.

1989 års handikapputredning fick genom tilläggsdirektiv i uppdrag att med förtur utreda och lämna förslag om gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar och om social omvårdnad och habilitering i anslutning till utbildningen (SOU 1989:54). Skälet var att oro hade uttalats från olika håll över det ändrade finansieringsansvaret som gällde fr. o. m. den 1 januari 1987 och som innebar att Styrelsen för vårdartjänst debiterade kommuner och landsting en avgift för den sociala och medicinska omvårdnad som rörelsehindrade

elever fick vid Skärholmens gymnasium. Av den sammanlagda omvårdnadskostnaden svarade elevens hemkommun för 60 procent och hemlandstinget för 40 procent. Detta ansågs kunna få till följd att framför allt hemkommunerna inte skulle vara beredda att betala omvårdnadsavgiften, och att därmed färre svårt rörelsehindrade ungdomar skulle ges möjligheter att påbörja gymnasieutbildning vid Skärholmens gymnasium.

Utredningens utgångspunkt var att det vore önskvärt att alla rörelsehindrade ungdomar kunde få sin utbildning i den vanliga gymnasieskolan. Man pekade dock på att för "svårt rörelsehindrade" utgör ofta inte bara rörelsehindret i sig, utan också olika slag av tilläggshandikapp, de verkliga hindren i skolsituationen. Det kräver en lugnare studietakt än för andra elever. Vidare har svårt rörelsehindrade elever i de flesta fall behov av assistenter i skolan och av habilitering. Det senare tar både tid och kraft från skolarbetet. Man konstaterade att de svårast handikappade eleverna är få och har så speciella behov att det inte går att lokalt i landets alla kommuner eller ens alla landsting ha resurser och kompetens för deras utbildning och omvårdnad.

Eftersom den här gruppen elever av olika skäl oftast inte kunde konkurrera med icke-handikappade kamrater på lika villkor föreslog utredningen en lagfäst rätt till gymnasieutbildning (med möjlighet att fördela utbildningen på fler läsår än normalt) i analogi med vad som redan gällde för psykiskt utvecklingsstörda.

Ett problem var att speciellt anpassad utbildning bara fanns på två orter i landet. Särskilt i den dåvarande norra planeringsregionen visade sig att de svårt rörelsehindrade ungdomarna i mycket liten omfattning gick i gymnasiet. Man hade inte funnit att vare sig lokala alternativ eller de båda specialgymnasierna var någon lösning. Därför föreslog utredningen att ett nytt specialanpassat gymnasium skulle inrättas i Umeå samt att det skulle finnas möjlighet att senare inrätta ytterligare specialanpassade gymnasier på annan ort. Samtliga dessa gymnasier skulle vara öppna för elever från hela landet.

Finansieringen av elevernas omvårdnad vid de specialanpassade gymnasierna sågs som ett problem. Särskilt mindre kommuner upplevde dessa kostnader som höga, i vissa fall ställde de sig negativa eller tveksamma till skolgång vid specialgymnasierna. För att komma tillrätta med detta föreslog utredningen att kostnaderna för omvårdnad och boende helt skulle täckas av staten. Utredningen ansåg inte att det skulle finnas risk för att detta skulle leda till att kommunerna inte i första hand skulle söka lösningar i den egna kommunen.

På förslag i prop. 1989/90:92 beslutade riksdagen (bet. 1989/90:20, rskr. 1989/90:271) att speciellt anpassad utbildning i gymnasieskolan skulle anordnas för svårt rörelsehindrade ungdomar (Rh-anpassad utbildning) från och med den 1 juli 1991. I propositionen angavs att utbildningen skulle riktas till elever med komplicerade funktionshinder – rörelsehinder regelmässigt i kombination med andra funktionshinder – för vilka det vardagliga livet och olika former av behandling och habilitering tar mycket tid och kraft i anspråk. Verksamheten dimensionerades för ca 100 elever och startade i Göteborg, Stockholm och Umeå. Dessa kommuner åtog sig i särskild skrivelse till regeringen att anordna sådan utbildning. Från och med läsåret 1993/94 startades verksamhet med samma förutsättningar också i Kristianstad.

4.2 RgRh

Riksrekryterande gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade elever (RgRh) finns således i fyra kommuner – Göteborg, Kristianstad, Stockholm och Umeå. Verksamheten bedrivs med stöd i 5 kap. 7 § skollagen som anger att för "svårt rörelsehindrade ungdomar får de kommuner som regeringen bestämmer i sin gymnasieskola anordna speciellt anpassad utbildning (gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning)". Av 5 kap. 27 § skollagen framgår att med svårt rörelsehindrad avses "den som på grund av rörelsehinder eller, om även annat funktionshinder föreligger, sitt samlade handikapp inte kan följa reguljär studiegång i gymnasieskolan och som för att kunna genomföra gymnasiala studier behöver tillgång till gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning och särskilda omvårdnadsinsatser i form av habilitering

samt för vissa elever också i form av boende i elevhem och omvårdnad i boendet".

I Kristianstad och Umeå där verksamheten är yngre erbjuds gymnasieskolans samtliga nationella program. Båda dessa orter utnyttjar flera av kommunens skolor. I Göteborg bedrevs verksamheten endast vid en skola läsåret 1995/96, varför möjligheterna att välja program var beskuren. Även i Stockholm var dessa möjligheter begränsade. Huvuddelen av eleverna studerade vid Skärholmens gymnasium. I Göteborg återfanns elever endast inom fyra, i Stockholm inom sju av de nationella programmen. Fr.o. m. läsåret 1996/97 har verksamhet i Göteborg etablerats vid ytterligare en skola.

4.2.1 Elever

Andelen elever med rörelsehinder som går vidare till gymnasieutbildning är lägre än för samtliga gymnasieelever. Ca 80 procent av de rörelsehindrade ungdomarna går numera vidare till gymnasieutbildning, att jämföra med 60 procent vid tidpunkten för 1988 års Handikapputredning. Dagens nivå kan jämföras med att 98 procent av samtliga elever från grundskolan numera går vidare till gymnasiestudier.

Antalet elever vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna har vuxit sedan verksamheten startade i nuvarande form. Det framgår av tabell 4.1 nedan. I och med att antalet elever har ökat har antalet Rh-anpassade gymnasieskolor också ökat i antal.

Tabell 4.1 Antal elever vid skolorna läsåren 1991/92 - 1996/97

	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97
Kristianstad			5	12	22	33
Göteborg	23	26	25	25	32	40
Stockholm	35	47	47	54	54	51
Umeå	9	15	14	22	25	30
Samtliga	**67**	**88**	**91**	**113**	**133**	**154**

Källor: De enskilda skolorna

Den vanligaste diagnosen hos eleverna som antagits till den riksrekryterande gymnasieutbildningen är Cerebral pares, CP, näst vanligast är ryggmärgsbråck. Muskelsjukdomar och hjärnskador till följd av yttre våld är också vanliga diagnoser. Många av eleverna är flerhandikappade och har således flera diagnoser. (Fördelningen på huvuddiagnos framgår av tabell 3 i bilaga 2.)

Drygt hälften av eleverna, 55 procent, bedöms på en tregradig skala[8] ha funktionshinder med svårighetsgrad 2. Det framgår av Nämnden för vårdartjänsts fördjupade anslagsframställan för perioden 1997 - 1999 (se tabell 4 i bilaga 2). Ca fem procent av eleverna hade en lägre svårighetsgrad, medan knappt 40 procent hade en högre. Några få elever, definierade som svårighetsgrad 4, pendlar mellan de olika nivåerna.

Varken diagnos eller svårighetsgrad säger dock allt om de behov som eleverna har. Oftast är det inte själva rörelsehindret i sig som är det viktigaste skälet till att eleven har behov av särskilt anpassad utbildning. Konsekvenserna av en motorisk funktionsnedsättning kan till stor del kompenseras med tekniska hjälpmedel och förlängd studiegång. Med rörelsehindret följer dock ofta andra funktionsnedsättningar som direkt påverkar den pedagogiska situationen. Det gäller t.ex. nedsatt tal-, språk-, minnes- och/eller associationsförmåga. Det kan också gälla en bristande förmåga att samordna sinnesintryck och motorik. Många elever vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna har denna typ av tilläggshandikapp.

Av Nämnden för vårdartjänsts fördjupade anslagsframställan framgår vidare att merparten av eleverna tidigare har följt undervisningen i vanlig grundskola, i de flesta fall i vanlig klass med anpassade studier eller i särskild undervisnings-

[8] **Grupp 1:** Motoriken avviker från det normala, men eleven klarar sig praktiskt relativt bra i det dagliga livet. Eleven har ofta behov av personligt socialt stöd.
Grupp 2: Motoriken är nedsatt, men eleven klarar delar av ADL-funktionen. Till stor del behöver eleven hjälp av annan person och/eller tekniska hjälpmedel för att kunna förflytta sig.
Grupp 3: Motoriken är så nedsatt att eleven behöver personlig praktisk hjälp med i stort sett allt och behöver tillgång till hjälp hela dygnet.
Grupp 4: Till denna grupp har förts elever som pendlar mellan grupp 1 och 3, t ex elever med ledgångsreumatism.

grupp. En relativt stor grupp elever har gått i skola med behandlingsavdelning, i de flesta fall i särskild undervisningsgrupp. (Se vidare tabell 5 i bilaga 2.)

Grundskolor med behandlingsavdelning för elever med rörelsehinder, s.k . Rh-skolor, finns på vissa orter, bl.a. i Stockholm. Rh-skolorna är kommunala skolor, vilket innebär att kommunerna tillsammans med föräldrarna avgör vilka elever som omfattas av verksamheten. Eleverna vid dessa skolor tenderar att åtminstone i Stockholm söka sig till den Rh-anpassade gymnasieskolan på orten, vilket gör att elever från orter med särskild Rh-verksamhet kan bli överrepresenterade. Samtliga elever som tas in vid RgRh har dock bedömts tillhöra personkretsen, antingen av antagningsnämnden eller av överklagandenämnden (se vidare kapitel 5).

Några uppgifter om social bakgrund finns inte redovisade. Nämnden för vårdartjänst anger att det i ett fåtal fall under hand framkommer social problematik som utöver rörelsehindret är ytterligare orsak till behovet av riksgymnasieresurs.

Elever med närhet till en ort med Rh-anpassad gymnasieutbildning verkar mer benägna att söka utbildningen än andra elever med motsvarande funktionshinder (se diagram 4.1). Särskilt hög är andelen ungdomar som går i Rh-anpassad gymnasieskola i Västerbotten. Även i Stockholms, Malmöhus, Göteborgs och Älvsborgs län är andelen hög. Särskilt låg är andelen i Kronobergs och Kopparbergs län. Riksgenomsnittet ligger på 0, 03 procent, räknat på samtliga 15 - 19 åringar.

Diagram 4.1 Andel ungdomar vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna läsåret 1996/97, per län - i procent av samtliga 15 - 19 åringar i länet

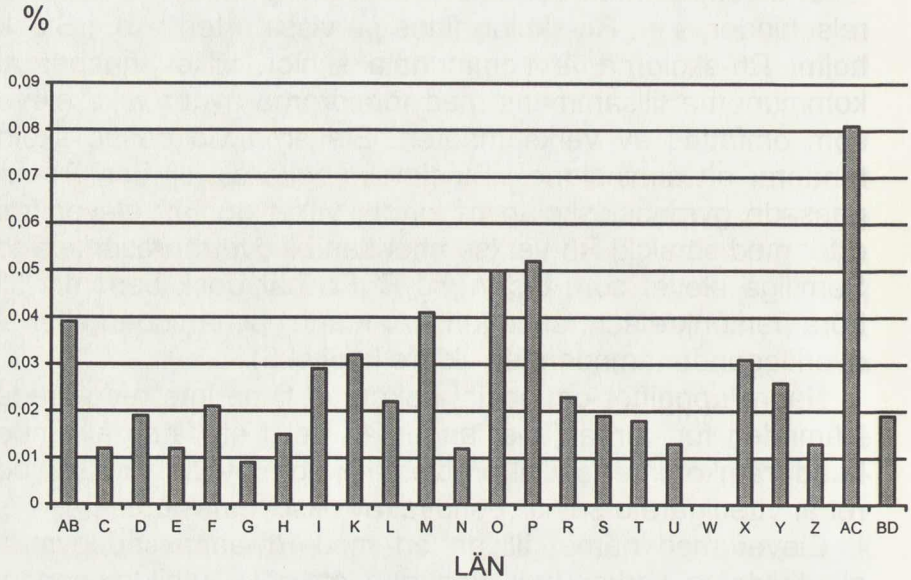

Not: Förteckning över län återfinns i bilaga 3.

Vanligtvis söker ungdomarna till den gymnasieskola som ligger närmast hemorten. Det händer dock att de måste hänvisas till sitt andra- eller t.o.m. sitt tredjehandsval. I vissa fall väljer då ungdomarna att studera vid hemorten istället för på den Rh-anpassade gymnasieskolan.

4.2.2 Utbildningen vid RgRh

Studieval

Som nämnts ovan finns möjlighet att följa samtliga nationella program vid RgRh i Kristianstad och Umeå, medan Göteborg i praktiken erbjuder ett mer begränsat urval av program. I Stockholm finns möjlighet att genom samarbete med andra

skolor erbjuda fler program än de vid Skärholmens gymnasium. Läsåret 1996/97 återfinns elever vid sju till åtta program. (Av tabell 6 och 7 i bilaga 2 framgår hur eleverna som antagits vid de olika studieorterna har fördelats på linjer respektive program under perioden 1991 - 1995.)

Under hela perioden 1991 - 1995 har det vanligaste studievalet varit handel och kontor respektive handel och administration. Linjer eller program med social eller samhällsvetenskaplig inriktning har också varit vanliga. Under de senaste åren har medieprogrammet blivit ett allt vanligare. I t.ex. Kristianstad har just medieprogrammet anpassats särskilt efter elevernas förutsättningar.

Elevernas förutsättningar att följa undervisningen vid de nationella programmen varierar mycket kraftigt. Som exempel kan nämnas att ca 40 procent av eleverna i Kristianstad och Stockholm helt följde full studiekurs läsåret 1995/96. I Göteborg och Umeå var andelen elever med full studiekurs lägre, under 20 procent. Vissa av de övriga eleverna följde enbart anpassade kurser, andra en blandning av hela kurser och anpassade.

Även elevernas möjlighet att följa undervisningen i stor eller liten grupp varierar kraftigt. För att delta i undervisningen i stor grupp krävs att eleven i det aktuella ämnet kan följa undervisningen i samma takt som övriga elever i gruppen. Att en elev följer full studiekurs behöver dock inte innebära att eleven klarar att följa undervisningen i stor grupp. Eleven kan av andra skäl ha behov av undervisning i liten grupp. Enskild undervisning förekommer också, främst som stödundervisning.

Undervisning och resultat

Av 5 kap. 28 § skollagen följer att den Rh-anpassade gymnasieutbildningen endast omfattar nationella program. Av 10 kap. 2 § gymnasieförordningen framgår att de bestämmelser som gäller för gymnasieskolan i övrigt i huvudsak skall tillämpas även i fråga om utbildning vid RgRh, om inte annat anges. Regeringen har beslutat om vissa undantag.

Således får rektorn enligt 10 kap. 5 § gymnasieförordningen medge sådana individuella eller gruppvisa jämkningar i timplanen som medger den långsammare studietakt som är nödvändig för den enskilde eleven. Enligt 10 kap. 6 § kan rektorn också på begäran befria en elev från delar av utbildningen i en kurs enligt den reguljära kursplanen, utan att antalet gymnasiepoäng för kursen minskas (utbildning enligt specialinriktad kursplan). Detta gäller då eleven har svårt att tillgodogöra sig den delen av utbildningen. En elev som följt en specialinriktad kursplan i någon kurs skall i fråga om denna kurs anses ha genomgått den undervisning och verksamhet som ingår i ett fullständigt program.

Nivåmässigt varierar undervisningen vid Rh-gymnasierna från lågstadienivå till gymnasienivå, i något enstaka fall och ämne t.o.m till universitetsnivå. Mycket vanligt är att eleverna följer specialinriktad kursplan. Av betyget för en elev med specialinriktad kursplan skall framgå att undervisningen omfattat den specialinriktade kursplanen och vilka moment undervisningen omfattat.

Eftersom elevgruppen är så heterogen är det naturligtvis svårt att bedöma resultatet av undervisningen. I Skolverkets utvärdering[9] av verksamheten redovisas resultatet av det nationella provet i matematik, kurs A, som genomfördes våren 1995 för årskurs tre. Av de 35 elever som gick tredje året på riksgymnasiet deltog 21 elever. De övriga eleverna ansågs inte befinna sig på A-nivå. Elevgruppen hade inte samma sammansättning som riksurvalet i övrigt. Ändå görs en försiktig jämförelse mellan resultaten. Den visar att medelpoängen i riksurvalet var 30, medan medelpoängen för riksgymnasieeleverna var 18 poäng. Medianen i riksurvalet var 30 poäng, medan medianen på RgRh var 13 poäng.

Vid kommitténs besök på de Rh-anpassade gymnasieskolorna har förhållandet att eleverna bara kan tas in på nationella program aktualiserats återkommande. Detta är något som även Skolverket tar upp i sin rapport. Eftersom många elever inte har förutsättningar att följa ett nationellt program har skolorna i många fall gjort mycket stora individuella an-

[9] Riksgymnasier för elever med svåra rörelsehinder, Skolverkets rapport 101.

passningar. Eleverna själva formulerar ofta att de följer ett individuellt program, fast de i själva verket tagits emot på ett nationellt program med omfattande anpassningar. Personalen menar i vissa fall att det skulle vara mer positivt att utifrån varje elevs förutsättningar bygga upp ett specialutformat eller individuellt program som passar, hellre än att utgå från ett nationellt program som sedan monteras ned. Det senare anses ge en negativ signal.

Betygen utgör ytterligare ett problem för skolorna. Skolorna har till det yttre valt delvis olika modeller. I stort innebär de dock att de elever som ograverat följer studiekursen i ett ämne får betyg på samma villkor som alla andra. Är eleven befriad från någon del av kursen, betygsätts de delar som eleven följer samt anges vilka delar av kursen eleven fullföljt. Har eleven inte alls kunnat fullfölja kursplanen i ett ämne ges intyg på vad eleven har genomfört. I Umeå låter man dock även de elever som följer full studiekurs välja mellan vanliga betyg och något man kallar "riksgymnasiebetyg". De senare sätts i förhållande till elevernas egna förutsättningar, inte i förhållande till de mål som satts upp i kursplanerna.

Personal vid skolan

Det finns inte idag någon samlad redovisning av lärarresurserna inom RgRh. Som för RGD/RGH föreligger vissa redovisningstekniska problem i och med att verksamheten bedrivs inom skolor som också undervisar andra elever, vilket gör att lärare arbetar både inom RgRh och inom kommunens vanliga gymnasieskola. I det här fallet är dessutom vissa elever helt integrerade, vissa delvis integrerade och andra får sin undervisning helt i liten grupp.

Det har därför visat sig nästan omöjligt att få fram tillförlitliga och jämförbara uppgifter om de totala lärarresurserna för eleverna vid RgRh. Det gäller främst för de elever som går i stor grupp. Däremot är det möjligt att identifiera de lärarresurser som är särskilt inriktade på undervisningen i liten grupp samt de extra stödresurser som elever i stor grupp får del av.

Tabell 4.2 Lärarresurser m.m. inom RgRh läsåret 1995/96

	Antal lärare		Antal åak		Stöd
	- liten grupp	- stor grupp	- liten grupp	- stor grupp	- åak
Kristianstad	17	70	4,5	..	ca 0,4
Göteborg	29	29	..	..	..
Stockholm	25	70	7,0	1,0	4,0
Umeå	12	38	..	..	..
Samtliga	**65**	**235**	–	–	–

Källor: De enskilda skolorna

Uppgifterna är överlag för osäkra för att det skall vara möjligt att beräkna lärartätheten vid skolorna. Om man antar att elever som både går i stor och liten grupp fördelar sin tid med hälften av tiden i den stora gruppen och hälften i den lilla var det 2,9 elever per lärare i liten grupp i Kristianstad läsåret 1995/96. Gör man samma antagande för Stockholm gick det 4,3 elever per lärare samma år. Räknar man bara på de elever som helt gick i liten grupp gick det 1,8 elever per lärare i Kristianstad och 2,7 i Stockholm. Även om detta bara är räkneexempel som baseras på bristande underlag antyder detta att lärartätheten är hög vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna, något som naturligtvis beror på den starka individualiseringen av undervisningen.

Flertalet lärare som undervisar inom RgRh har inte specialpedagogisk kompetens. Specialpedagogisk kompetens är generellt sett ovanlig bland gymnasielärare. Bland de lärare som har som sin huvudsakliga uppgift att undervisa eleverna inom RgRh är dock andelen högre. I vardera Kristianstad och Göteborg har tre lärare som arbetar inom RgRh speciallärarkompetens. I Stockholm är tre av sju lärare som undervisar i liten grupp speciallärare. Dessutom finns två adjunkter med speciallärarkompetens. I Umeå finns 5 specialpedagoger som på ca 15 procent av sin tid handleder lärarna vid den Rh-anpassade utbildningen. I övrigt arbetar de som speciallärare inom hela gymnasieskolan. Att lärarna i huvudsak har traditionell kompetens för att undervisa i gymnasieskolan bör

bedömas mot bakgrund av att många av eleverna inte befinner sig på gymnasienivå i sina studier.

För många av eleverna är assistent på skolan en förutsättning för att eleven skall kunna följa undervisningen. Behovet av assistans varierar från noll till hundra procent, i vissa fall tvåhundra procent. Vissa elever klarar sig helt själva, andra behöver bara hjälp i mindre utsträckning, t.ex. i samband med toalettbesök samt vid skollunchen, andra slutligen behöver hjälp med i princip allt, även i själva undervisningssituationen. I genomsnitt hade eleverna vid RgRh knappt 0,6 assistenter i skolan läsåret 1995/96 (se tabell 4.3). Personaltätheten inom denna assistentgrupp skiljer sig avsevärt mellan skolorna. Personaltätheten är högre i Kristianstad och i Umeå, de riksgymnasier som erbjuder samtliga program och har undervisning på flera skolor.

Tabell 4.3 Assistenter vid skolorna läsåret 1995/96

	Assistenter vid skolorna	
	- antal åak	- per elev
Kristianstad	11	0,50
Göteborg	8	0,27
Stockholm	19	0,38
Umeå	15	0,60
Samtliga	**77**	**0,58**

Källor: De enskilda skolorna

Utöver lärare och assistenter finns också viss övrig personal vid skolorna som arbetar med eleverna som följer den Rh-anpassade utbildningen. Vid samtliga skolor finns en biträdande rektor som ansvarar särskilt för RgRh, på flertalet orter på heltid, i Göteborg på halvtid. Vidare finns särskilda studievägledare samt i vissa fall skolsköterska. I något fall finns en särskild ADB-tekniker. Denna personal tillhör skolan. Till detta kommer personal inom habilitering och boende. Dessa behandlas i särskilt avsnitt nedan.

Kostnader och finansiering

Utbildningen vid RgRh finansieras via en förhöjd interkommunal ersättning samt ett statligt verksamhetsstöd. Utöver den interkommunala ersättningen för elevens programval, som tas ut för samtliga elever från annan kommun, tar skolorna också ut ersättning från hemkommunen för assistent i skolan. Hur denna beräknas skiljer sig dock mellan skolorna. I Göteborg och Stockholm debiteras elevens hemkommun ett genomsnitt för samtliga elever. I Kristianstad och Umeå debiteras den verkliga kostnaden för elevens assistent. Staten står vid samtliga orterna för huvuddelen av kostnaderna för utbildningen.

Storleken av det statliga verksamhetsstödet till utbildningen vid RgRh varierade kraftigt mellan orterna. Det framgår av tabell 4.4. Som skäl för detta anges att förutsättningarna skiljer sig åt, vilket skulle påverka kostnaderna. I Umeå och framför allt i Kristianstad är verksamheten under uppbyggnad, vilket motiverar högre kostnader. Vid båda dessa orter erbjuds dessutom fler program samt bedrivs verksamheten vid flera skolor.

Tabell 4.4 Kostnader och intäkter för undervisning, inkl. assistent i skolan m.m. vid RgRh läsåret 1995/96

	Kostnader		Intäkter, per elev	
	Totalt, tkr	Per elev, kr	Statligt verksamhetsstöd per elev, kr	Interkommunal ersättning, kr
Kristianstad	6 991	317 800	253 000	154 500
Göteborg	13 367	417 700	218 800	238 600
Stockholm	12 975	240 300	142 000	158 200
Umeå	7 129	285 200	223 000	144 300
Totalt	**40 462**	**304 200**	**195 100**	**174 300**

Källor: De enskilda skolorna

Kostnaderna för utbildning, inklusive assistent i skolan, varierar lika kraftigt mellan orterna som det statliga verksamhetsstödet. Det finns dock inget tydligt samband mellan kostnaderna och det statliga stödet. De redovisade kostnaderna bekräftar därmed inte antagandet att kostnaderna är högre vid de nyare orterna och de som har utbildning vid flera skolor. Högst är kostnaderna i Göteborg, vars statliga verksamhetsstöd är relativt lågt. Göteborg kompenserar detta med en hög interkommunal ersättning per elev. Nivån på denna är svår att härleda då Göteborg har den lägsta personaltätheten för assistenter i skolan.

Den genomsnittliga kostnaden för utbildning, inklusive assistent i skolan, låg enligt de uppgifter skolorna lämnat på ca 300 000 kr per elev läsåret 1995/96[10]. Intäkterna av det statliga verksamhetsstödet och den interkommunala ersättningen var i genomsnitt knappt 370 000 kr per elev. Intäkterna översteg således kostnaderna relativt kraftigt.

Liksom för RGD/RGH finns inom RgRh svagheter hos kostnadsredovisningen för utbildningen. Det gör att uppgifterna bör tolkas med viss försiktighet. Det finns ändå skäl att uppmärksamma såväl det överskott som verksamheterna redovisar samt de delvis oförklarade variationer som finns i kostnader och verksamhetsstöd.

Svagheterna i kostnadsredovisningen gör också att möjligheterna att jämföra kostnaderna för olika delar av verksamheterna mellan skolorna är begränsad. Den dominerande posten vid RgRh är dock, liksom för övriga gymnasieskolan, personalkostnaderna.

4.2.3 Habilitering och boende

För att antas till riksgymnasiet för rörelsehindrade krävs att eleven har behov av habilitering. Det innebär att samtliga elever tar del av någon form av habilitering (se tabell 4.5). Andelen elever som bor på elevhemmen skiljer sig däremot mellan de olika orterna. I Göteborg och Stockholm bor en relativt stor andel i det egna föräldrahemmet.

[10] Uppgifterna baseras på utfall för år 1995 och kalkylerade kostnader för år 1996.

Tabell 4.5 Antal avtalade habiliteringsplatser samt platser i elevhemsboende läsåret 1995/96

	Antal habiliterings-platser	Antal platser i boende
Kristianstad	22	22
Göteborg	32	17
Stockholm	55	25
Umeå	25	22
Totalt	**134**	**86**

Källa: Nämnden för vårdartjänsts fördjupade anslagsframställan för perioden 1997-1999.

Habilitering

Habiliteringen ges bl.a. i särskilda habiliteringslokaler på skolan, i Kristianstad och Umeå på en av skolorna. Habiliteringen är insprängd i elevernas schema. Att habiliteringen tar tid från skolarbetet är ett skäl till att undervisningen av eleverna på RgRh kräver fler skolår än för andra elever. Ett annat är att många av eleverna även i övrigt har behov av en lägre studietakt.

Habilitering regleras i 3 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) och syftar till att genom planerade och från flera kompetensområden sammansatta åtgärder allsidigt främja utveckling av bästa möjliga funktionsförmåga samt psykiskt och fysiskt välbefinnande hos den enskilde. Eleven skall således stödjas att bibehålla, stärka och utveckla olika funktioner och förmågor för att så långt möjligt kunna leva ett självständigt liv. I habiliteringen skall ingå representanter för de medicinska, sociala, psykologiska samt pedagogiska kunskapsområdena. Exempel på personalkategorier som eleven kan ha kontakt med är arbetsterapeuter, sjukgymnaster, kuratorer, läkare, psykologer och logopeder. I habiliteringsteamet kan också ingå sjuksköterska och fritidskonsulent.

Habiliteringen kan omfatta individuell sjukgymnastisk behandling och träning. Denna kan ta mycket tid, men är viktig för att eleven skall orka med skola och fritid. Utprovning av hjälpmedel och anpassningar av den fysiska miljön sker

också. Individuellt eller i grupp tränar arbetsterapeuterna personlig vård med eleverna samt förflyttning, kommunikation, finmotorik och att hantera nya hjälpmedel. I vissa fall kan eleverna få "träningsbo" i en träningslägenhet. Detta som förberedelse för en framtida livssituation.

Kurator och psykolog arbetar med elevens psykosociala miljö. Det kan innebära regelbundna samtalskontakter under lång tid. Ibland arbetar man också med föräldrar och nätverket runt eleven. Kurator arbetar också med sociala och ekonomiska frågor som rör eleven, medan psykologen också gör bedömningar av kognitiva förmågor som kan vara viktiga ur inlärningssynpunkt.

Den kontakt som habiliteringen vid de Rh-anpassade skolorna har med skolans personal ger intryck av att variera mellan orterna. Annars är möjligheten att förmedla kunskap mellan skolans personal och personalen inom habiliteringen en av fördelarna med de Rh-anpassade gymnasieskolorna, jämfört med att eleven fått sin undervisning på hemmaplan. Habiliteringspersonalen kan t.ex. förmedla kunskap om funktionshinder och konsekvenserna av dessa till skolans och boendets personal, medan skolans personal kan uppmärksamma problem i undervisningssituationen som eleverna bör ges stöd att klara.

Även den kontakt som habiliteringen vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna har med habiliteringen i elevens hemlandsting verkar variera. Huvudintrycket är att kontakterna är begränsade.

Boendet

Flertalet av eleverna på riksgymnasierna för rörelsehindrade bor i de till verksamheten knutna handikappanpassade elevhemmen. I boendet får eleverna personlig assistans utformad efter var och ens behov. Eleverna skall delta i dagliga aktiviteter på elevhemmet samt få stöd och hjälp i skolarbetet och tillgång till och möjlighet att ha en stimulerande fritid. Assistenterna i boendet är inte desamma som assistenterna i skolan. Det anses viktigt att särskilja skolan från boendet som är elevens privata sfär under fyra, ibland fem år.

Jämfört med den riksrekryterande gymnasieverksamheten för döva och hörselskadade tar riksgymnasieverksamheten för rörelsehindrade ett mindre uttalat ansvar för elevernas fritid. Synsättet är att eleverna skall uppmärksammas på olika möjligheter samt få det stöd i boendet som krävs för att genomföra aktiviteter, som skytte, ridning m.m. Ibland kan assistenterna inom boendet följa med eleven vid sådana tillfällen, ibland söker eleven "ledsagarservice" eller kontaktperson från kommunen. Det finns däremot inte något exempel på någon särskild ungdomsgård för riksgymnasiets ungdomar så som är fallet i Örebro, där elevernas behov av att kommunicera på teckenspråk kan förklara behovet av en egen fritidsgård.

Personal inom habilitering och boende

Genom att *habiliteringen* är en så mångfacetterad verksamhet sysselsätter den personal inom en rad olika yrkesgrupper, t .ex. sjukgymnaster, arbetsterapeuter, logopeder, kuratorer, psykologer och sjuksköterskor. Hur dessa resurser fördelar sig på de olika yrkeskategorierna framgår av tabell 8 i bilaga 2. Det genomsnittliga antalet årsarbetskrafter per elev var 0,35 läsåret 1995/96 (se tabell 4.6).

Tabell 4.6 Personal vid habiliteringen vid RgRh läsåret 1995/96 - årsarbetskrafter (åak)

	Antal åak	Antal åak/elev
Kristianstad	7,95	0,36
Göteborg	9,73	0,30
Stockholm	21,00	0,38
Umeå	8,48	0,34
Totalt	**47,16**	**0,35**

Källor: Verksamhetsberättelser m m

I *boendet* har personalen mycket varierande yrkesbakgrund. Bland personalen i Umeå återfinns bl.a. barnskötare, förskol-

lärare, fritidsledare, fritidspedagog, vårdbiträde, undersköterska och vårdarinna. Merparten av personalen är på samtliga orter kvinnor, även om man strävar efter en jämnare könsfördelning. I genomsnitt är antalet personal i boendet 1,66 årsarbetskrafter per boende (se tabell 4.7).

Tabell 4.7 Personal i boendet vid RgRh läsåret 1995/96

	Antal åak	Antal åak/elev
Kristianstad	32,60	1,63
Göteborg	33,17	1,95
Stockholm	39,00	1,95
Umeå	37,78	1,63
Totalt	**142,55**	**1,66**

Källor: Verksamhetsberättelser m.m.

För boende och habilitering har Nämnden för vårdartjänst fastställt riktvärden vad gäller personaltätheten (se tabell 9 i bilaga 2). Enligt den uppföljning som nämnden har gjort ligger denna på samtliga orter inom fastlagda riktvärden. Detta bekräftas i stort av uppgifterna ovan, även om personaltätheten i boendet vid RgRh i Kristianstad och Umeå pekar på att det är möjligt att klara boendet med en lägre personaltäthet än nämnden föreskrivit.

Kostnader och finansiering

Enligt 5 kap. 31 § skollagen får inte avgifter tas ut för omvårdnad i boendet eller för habilitering. Statsbidrag för omvårdnad administreras av Nämnden för vårdartjänst. Eleverna vid RgRh betalar en avgift på 2 400 kr per månad, nio månader om året, för kost och logi. För denna avgift kan eleverna under vissa omständigheter få Rg-bidrag.

Kostnaden för omvårdnad enligt 1995 års bokslut framgår av tabell 4.8. Uppenbarligen redovisar inte de olika orterna sina kostnader på samma sätt. Det framgår av de varierande kostnaderna för administration.

Tabell 4.8 Kostnad per elev för omvårdnad år 1995 - i kronor

	Elevhem (1)	Habilitering (2)	Totalt (1+2)
Kristianstad	490 400	145 800	636 200
Göteborg[1)]	564 200	169 800	734 000
Stockholm[1)]	598 600	150 900	749 500
Umeå	480 000	129 200	609 200
Samtliga	**533 800**	**150 500**	**684 300**

Källa: Nämnden för vårdartjänst
1) Omfattar ej köpta elevhemsplatser.

De totala kostnaderna för boende och habilitering var högst i Göteborg och Stockholm år 1995. Göteborgs relativt höga boendekostnader kan delvis bero på att de läsåret 1995/96 hade få elever som bodde i elevhemmen. Detta gör att de fasta kostnaderna per elev var höga.

Rg-bidrag för kost och logi utgick läsåret 1995/96 till 62 elever vid RgRh. I genomsnitt fick dessa 4 400 kronor för hela läsåret. Detta rör sig således om ett mindre bidrag.

4.2.4 Resor

För hemresor gäller samma villkor som för eleverna vid RGD/RGH. Antalet elever som beviljats Rg-bidrag för hemresor läsåret 1995/96 är 62[11]. Till skillnad från RGD/RGH har ingen av dessa beviljats fler än nitton resor tur och retur. I genomsnitt har de beviljats 12 resor. Av samtliga elever som beviljats Rg-bidrag färdades 43 med taxi eller specialfordon, 12 med flyg, 4 med tåg och en med buss.

Orsaken till att så få elever har beviljats Rg-bidrag för resor är att många av eleverna vid RgRh har sjukbidrag eller förtidspension och pensionstillskott som normalt ger ett överskott av pensionsmedel sedan kostnaderna för logi är

[11] Regogörelse för tillämpningen m.m. under läsåret 1995/96 av förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan (Rg-bidrag).

betalda. Detta överskott skall användas till bl.a. hemresor. Rg-bidrag lämnas endast för det antal resor eleven inte kan finansiera med egen inkomst av pension.

Det intryck som förmedlats vid riksgymnasiebesöken är att eleverna ofta inte utnyttjar möjligheten till hemresor fullt ut. Det är vanligt att man reser hem ofta under första tiden, för att sedan stanna kvar på elevhemmet mer och mer. Vissa elever får dessutom sina resor betalda via riksfärdtjänsten, varför de inte utnyttjar Rg-bidraget för resor.

Kostnaden per elev som erhåller Rg-bidrag för resor inom RgRh var i genomsnitt 31 700 kr läsåret 1995/96. Att kostnaden per elev var högre än för eleverna vid RGD/RGH, trots färre resor, beror på att eleverna vid RgRh utnyttjar specialfordon.

För dagliga resor har 24 elever beviljats Rg-bidrag. De totala kostnaderna för dessa resor var ca 328 000 kronor. Vad gäller villkor för att få Rg-bidrag för dagliga resor hänvisas till avsnitt 3.2.4.

4.3 Alternativ till RgRh

Av totalt 760 gymnasieungdomar med rörelsehinder återfinns över 80 procent i kommunala gymnasieskolor. Flertalet ungdomar med rörelsehinder återfinns således inte vid RgRh. Det gäller elever med något lättare rörelsehinder, men också elever som valt att studera på hemorten trots att de skulle ha kunnat välja RgRh.

För de rörelsehindrade eleverna saknas kommunala alternativ liknande de som de kommunala hörselklasserna innebär för vissa av de hörselskadade eleverna. Alternativet till den Rh-anpassade utbildningen är således att studera vid gymnasieskola i hemkommunen eller inom dess samverkansområde.

För en enskild ungdom med omfattande rörelsehinder påverkas valet mellan studier på hemorten och vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna av en rad olika faktorer. Grundläggande är hur den egna kommunens möjligheter att erbjuda ett fullgott alternativ ser ut. I det sammanhanget är det av betydelse om kommunen har en egen gymnasieskola eller om

valet att studera hemma kräver långa dagliga resor. Det är också av betydelse hur habilitering kan ges, om den kräver långa resor eller om den kommer till eleven.

Alternativet att studera hemma kan sällan erbjuda den helhetslösning som den Rh-anpassade gymasieutbildningen kan ge om den fungerar väl. Vid RgRh finns möjligheten att skapa ett kompetensutbyte mellan de olika delarna av verksamheten som kan skapa ett mervärde. Att habiliteringen finns på plats gör t.ex. att lärarna kan ges en ökad förståelse för elevernas situation. Trots dessa fördelar med RgRh så väljer vissa svårt rörelsehindrade elever att studera i vanliga kommunala gymnasieskolor. Närhet till familj och vänner kan ha betydelse för detta val.

Kommunernas beredskap för att ta emot elever med ett svårt funktionshinder varierar. I vissa kommuner är lokalerna moderna och innebär inte något omedelbart problem, i andra krävs stora anpassningar av miljön. För vissa kommuner ses detta dock inte som något hinder. Man menar att den handikappanpassning av de offentliga lokalerna som ändå skulle ha gjorts blir av. I andra kommuner är man inte lika benägen att investera i en handikappanpassning.

Elever med svåra rörelsehinder som studerar i vanlig kommunal gymnasieskola har ofta stöd av assistent i skolan. I vissa fall finns tillgång till specialpedagogiskt stöd. Till det kommer i olika utsträckning assistans enligt LSS eller LASS utanför skoltid (se avsnitt 2.5). I vissa undantagsfall förekommer personlig assistans även på skoltid. Habiliteringsinsatserna är ofta mer begränsade jämfört med vid RgRh. Det händer dessutom att eleverna själva väljer bort habiliteringen. Möjligheten att nå framgång i studierna bygger mycket på personliga insatser från enskilda lärare, elevvårdspersonal samt inte minst föräldrar.

4.4 Sammantaget

Sammantaget kan man konstatera att majoriteten av ungdomar med rörelsehinder studerar i den egna hemkommunen eller inom dess samverkansområde. Elever med svåra rörel-

sehinder återfinns både inom dessa skolor och vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna som har omfattande resurser.

För en elev vid RgRh som bor på elevhem och har hemresor var den genomsnittliga totala kostnaden ca 1,0 mkr läsåret 1995/96 (se tabell 4.9). Om samma elev istället valt att studera på hemorten är kostnaderna i de flesta fall lägre. Exakt hur mycket är dock svårt att säga. I det nedanstående diskuteras detta därför utifrån vissa antaganden.

Tabell 4.9 Kostnad per elev vid den Rh-anpassade utbildningen läsåret 1995/96[1)]

	Kostnad per elev, kr
1) Undervisning, inkl. assistent i skolan	**304 200**
varav finansierat av	
- hemkommunen	57,3 %[2)]
- staten	64,1 %[2)]
2) Habilitering	**150 500**
varav finansierat av	
- staten	100 %
3) Boende	**533 800**
varav finansierat av	
- staten (NV o Rg-bidrag)	96,5 %
- eleven (sjukbidrag eller förtidspension)	3,5 %
4) Resor (ej lokal)	**32 000[3)]**
varav finansierat av	
- staten (Rg-bidrag)	100 %
Totalt (1+2+3+4)	**1 011 400**
varav finansierat av	
- hemkommunen	17,2 %[2)]
- staten	88,3 %[2)]
- eleven (sjukbidrag eller förtidspension)	1,8 %[2)]

Källor: Kommunerna, CSN

1) Genomsnitt för en elev som bor i elevboende och har hemresor, exkl. elevernas egna utgifter för resor.

2) Summan av de posterna överstiger 100 procent, eftersom intäkterna för utbildning, inklusive assistent i skolan, överstiger kostnaderna.

3) Uppgifter saknas för kostnader finansierade med elevernas sjukbidrag eller förtidspension.

Till att börja med bör man kunna anta att kostnaderna för *undervisning*, inklusive assistent i skolan, är ungefär desamma i hemkommunens skola som vid RgRh. Programkostnaden bör vara ungefär lika stor. Behovet av assistent i skolan bör vara likartat, möjligen något större då de samordningsmöjligheter som finns vid RgRh saknas.

Kostnaderna för *habilitering* är sannolikt lägre, eller t.o.m. mycket lägre, för en elev som studerar hemma än vid RgRh. Det beror på att habiliteringen vid RgRh i de flesta fall är mer omfattande än den eleven får om hon eller han studerar hemma. Hur mycket lägre kostnaderna skulle vara går dock inte att säga.

De omfattande kostnaderna för *boende och resor* finns bara i Rh-alternativet. Det handlar om kostnader på i genomsnitt 565 000 kronor per år. För en elev som studerar hemma finns istället kostnader för assistans utanför skoltid.

Om man antar att en elev har assistans 10 timmar per vecka, utöver assistent i skolan, innebär detta en kostnad för kommunen på ca 65 000 kronor för 40 veckor. (40 veckor motsvarar de nio månader som kostnaderna för eleverna vid elevhemmen skall slås ut över.)

Om man istället antar att eleven har större behov av assistentstöd och får 30 timmar per vecka, utöver assistent i skolan (t.ex. 4 timmar per skoldag + 10 timmar under helgen), så blir kostnaden knappt 200 000 kronor för 40 veckor. I detta fall betalar staten via försäkringskassan. Dessa uppgifter bör ställas mot kostnaderna för boende och resor vid RgRh.

Sammantaget kan man således konstatera att kostnaderna för den Rh-anpassade utbildningen i de flesta fall överstiger kostnaderna jämfört med om samma elev studerat vid gymnasieskola på hemorten eller inom kommunens samverkansområde. Kostnaderna för lokalanpassningar tillkommer, och kan vara höga, men bör slås ut på flera år. Dessutom kan denna typ av investeringar tillgodogöras även andra elever, lärare och övrig personal på skolan under lång tid. Det gäller bl.a. om hiss installeras. Skolan är dessutom en offentlig lokal som utnyttjas för andra ändamål än undervisning.

Liksom för RGD/RGH får elevens val av studieort stora konsekvenser för de olika huvudmännen. Väljer eleven att studera vid RgRh svarar staten för ca 88 procent av finansie-

ringen. Även de två procent som eleven bidrar med via sitt sjukbidrag eller förtidspension och pensionstillskott är indirekt en statlig finansiering. Kommunen betalar programkostnad och assistent i skolan och svarar för ca 17 procent av finansieringen. Att summan övertiger 100 procent beror på att de redovisade kostnaderna understiger intäkterna.

Om motsvarande elev väljer att studera vid hemorten svarar kommunen för programkostnad och assistent i skolan samt, om eleven har behov av assistans vid sidan om skolan som understiger 20 timmar, också denna. Om eleven har ett behov av assistans vid sidan om skolan som överstiger 20 timmar täcker staten kostnaden för personlig assistans, däremot i normala fall inte kostnaderna för assistent i skolan.

För en elev med behov av tio timmars personlig assistans per vecka utanför skoltid är med de ovanstående antagandena de totala kostnaderna för kommunen, inklusive programkostnad, kostnad för assistent i skolan och personlig assistans, ca 370 000 kronor per år, exklusive lokalanpassningar.

Om eleven har ett behov av personlig assistans på 30 timmar per vecka sjunker kommunens kostnad med samma antaganden till ca 300 000 kronor per år, exklusive lokalanpassningar. Staten har i detta fall en utgift för personlig assistans på ca 200 000 kr per år för de månader skolan pågår. Landstinget svarar i båda fallen för habiliteringen.

Vad gäller ansvarsfördelning, se vidare kapitel 5.

5 Styrning av de riksrekryterande skolorna

Av de båda föregående kapitlen framgår att verksamheterna inom RGD/RGH och RgRh har likheter, men också stora olikheter. Det gäller också den formella inramningen av verksamheten. I detta kapitel analyseras därför styrningen av gymnasieutbildningen för elever med vissa funktionshinder. Detta med särskilt fokus på likheter och olikheter mellan verksamheterna. Med styrning avses här lagstiftning samt läroplaner, programmål och kursplaner, men också rekrytering, finansiering, tillsyn, uppföljning och utvärdering samt ansvarsfördelning.

5.1 Lagstiftning

Den lagstiftning som ligger till grund för den riksrekryterande utbildningen vid RGD/RGH respektive RgRh skiljer sig på ett avgörande sätt, vilket har konsekvenser både för den enskilde och för huvudmännen.

Verksamheten vid RGD/RGH baseras i grunden på varje kommuns *skyldighet* att erbjuda samtliga ungdomar i kommunen gymnasieutbildning samt på gymnasieförordningens bestämmelse om att Örebro kommun får anordna gymnasieutbildning för döva, hörselskadade och gravt språkstörda ungdomar från hela landet. Till detta kommer att staten enligt avtal bidrar med finansiering. Den enskilde eleven har dock inte formell rätt att kräva utbildningsplats, inte heller någon möjlighet att överklaga beslut om antagning.

Verksamheten vid RgRh baseras enligt 5 kap. 28 § skollagen på att ungdomar som är svårt rörelsehindrade, efter avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande, har *rätt* att få utbildning på ett nationellt program på gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning. En elev som tillhör personkretsen

enligt 5 kap. 27 § skollagen och som har avslutat grundskoleutbildningen kan inte nekas plats. Om hon nekas plats finns möjlighet att överklaga beslutet.

5.2 Antagning

Antagningen till den riksrekryterande gymnasieverksamheten för döva och hörselskadade respektive gravt rörelsehindrade elever skiljer sig också på flera avgörande sätt, bl.a. till följd av den rättsliga regleringen. Skillnaderna består främst i att

– antagningsbesluten fattas av värdkommunen för RGD/RGH och av Nämnden för Rh-anpassad utbildning för RgRh,

– besluten går för RgRh att överklaga vid Skolväsendets överklagandenämnd, däremot inte för RGD/RGH.

5.2.1 RGD/RGH

Antagning till RGD/RGH avgörs enligt gymnasieförordningen av styrelsen för utbildningen i Örebro kommun. Om antalet platser inte räcker till alla sökande skall vid urvalet hänsyn tas till behovet av utbildning vid RGD/RGH. Då ingen brist på platser har förelegat, så har inte heller något behov av att prioritera uppstått. Detta förklarar den stora spridning vad gäller uppmätt hörselnedsättning vid RGH som redovisats i kapitel 3. I princip alla hörselskadade elever som har sökt sig till skolan har antagits.

Varken förordningen eller avtalet mellan staten och Örebro kommun ger stöd för att begränsa antagningen till elever med mer påtagliga behov av RGD/RGH:s särskilda resurser. Både förordning (se avsnitt 3.2) och avtal är mycket allmänt hållna. I avtalet sägs att utbildningen "är avsedd för ungdomar som är handikappade genom ingen eller nedsatt hörsel, samt ungdomar med språkstörning och som genomgått specialskolan".

5.2.2 RgRh

Ansökningar till Rh-gymnasierna prövas av en särskild nämnd – *Nämnden för Rh-anpassad utbildning* – vilken är gemensam

för de fyra gymnasiekommunerna. Ledamöterna i nämnden, som skall vara mellan sju och elva till antalet, utses av SIH. I nämnden skall bl.a. finnas företrädare för gymnasieskolan och grundskolan samt för de rörelsehindrade. Nämnden är också sammansatt så att alla riksgymnasieorterna är representerade med vardera en representant för antingen skola, habilitering eller boende. I övrigt är även SIH, Nämnden för vårdartjänst och Svenska kommunförbundet representerade. Kommunförbundet är för närvarande representerat av Kommunförbundets länsavdelning i Stockholm.

Liksom för RGD/RGH är lagstiftningen inte helt entydig vad gäller målgruppen för verksamheten. Preciseringen av svårt rörelsehindrad i 5 kap. 27 § skollagen kan tolkas olika (se avsnitt 4.2 samt nedan under överklagande).

Antalet ansökningar och antalet antagna har varierat över åren (se tabell 5.1). Efter att först ha minskat över tiden, ökade antalet både sökande och antagna inför läsåret 1995/96. Antalet ansökningar kan jämföras med att 1989 års handikapputredning bedömde att behovet rörde sig om ca 20 - 25 elever per år. Nämnden för vårdartjänst (NV) räknar med att ett 50-tal elever kommer att antas årligen under perioden 1997 - 1999. Inför läsåret 1996/97 har tre elever tackat nej till erbjuden plats, i flera fall på grund av att de erbjudits plats på annan skola än de själva önskat. En elev har avlidit.

Att antalet antagna elever är högre än förväntat beror enligt nämnden på att kunskapen om värdet av gymnasieutbildning och om att den Rh-anpassade utbildningen finns har ökat. Betydelse har också ungdomskullarnas storlek och antalet funktionshindrade elever, liksom hemkommunernas beredskap eller brist på beredskap att ta emot eleverna och tillgodose deras sammansatta behov. Att få bo i elevhem samt att utbildningstiden kan förlängas har också betydelse. Vid kommitténs besök på Rh-gymnasierna har också möjligheten att träffa andra med liknande funktionshinder och att få kamrater framstått som en viktig faktor. Att antalet antagna elever har ökat kan inte minst bero på att tolkningen av lagstiftningen har förändrats över tiden.

Tabell 5.1 Efterfrågan på riksgymnasieplatser inför läsåren 1991/92 - 1996/97

Läsår	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97
Ansökningar	49	69	45	44	65	70
Ej antagna	2	10	3	2	10	13
Återtagna eller annan lösning	1	11	2	3	4	8
ANTAGNA	**46**	**48**	**40**	**39**	**51**	**49**
Antagna efter överklagande			1	2		2

Källa: Riksgymnasier för elever med svåra rörelsehinder, Skolverkets rapport nr 101.

Att det totala antalet elever vid skolorna har ökat påverkas, utöver av ovanstående faktorer, också av att gymnasieskolan numera är treårig oberoende av programval. För elever vid den Rh-anpassade gymnasieutbildningen innebär det att majoriteten studerar i fyra år.

Överklaganden

Som nämnts ovan har den som sökt till RgRh och inte antagits av *Nämnden för Rh-anpassad utbildning* möjlighet att överklaga detta beslut. Beslutet överklagas hos *Skolväsendets överklagandenämnd*. Beslut om placering vid viss gymnasieskola kan dock inte överklagas.

Att lagstiftningen ger ett relativt stort tolkningsutrymme har visat sig i de ärenden då nämndens beslut har överklagats. Sedan nämnden inrättades år 1991 har tolv fall överklagats, sju av dessa gäller antagningen inför läsåret 1996/97. Fem av de tolv överklagandena har bifallits av överklagandenämnden.

Flera överklaganden har gällt elever från särskolan. Den första av dessa elever antogs efter överklagandet. Detta ledde den 1 juli 1995 till ett förtydligande i lagen så att elev för att antas till RgRh inte får ha gått i särskolan. Att antagning sker endast till nationella program innebär att elever som tidigare gått i särskolan inte är behöriga till den Rh-anpassade

gymnasieutbildningen. Övriga elever från särskolan har till följd av detta fått avslag i överklagandenämnden.

En elevgrupp som har tillkommit till verksamheten inom RgRh genom beslut i överklagandenämnden är elever med MBD/DAMP. Nämnden biföll år 1994 ansökan från två elever utan påtagliga fysiska rörelsehinder, men med bl.a. MBD/DAMP. I båda fallen redovisade två av överklagandenämndens ledamöter avvikande mening. De anförde bl.a. att den Rh-anpassade utbildningen är avsedd för ett mycket begränsat antal svårt rörelsehindrade elever, som har behov av så stora och samordnade resurser att det inte är praktiskt möjligt att anordna detta på den egna gymnasieorten. Till den grupp menar de att elever med diagnosen MBD/DAMP inte hör. De senares behov bör istället kunna tillgodoses inom ramen för en individuellt anpassad utbildning i en vanlig gymnasieskola. Det bör nämnas att det anmäldes avvikande mening även i samband med antagningsnämndens ursprungliga beslut om avslag. Inför läsåret 1996/97 har överklagandenämnden bifallit två överklaganden bl.a. på grund av sociala skäl.

De fall där överklagandenämnden har bifallit överklagandena antyder en skillnad mellan antagningsnämndens och överklagandenämndens tolkning av lagens definition av personkretsen. Det som leder till tolkningsskillnader är främst skollagens formulering att den Rh-anpassade gymnasieutbildningen riktar sig till "den som på grund av ett rörelsehinder eller, om även annat funktionshinder föreligger, sitt samlade handikapp inte kan följa reguljär studiegång i gymnasieskolan ...". Antagningsnämnden tolkar denna formulering som att det föreligger ett krav på att eleven skall ha ett påtagligt rörelsehinder för att kunna antas till den Rh-anpassade gymnasieutbildningen. Överklagandenämnden lägger mindre vikt vid detta krav och poängterar istället de sammansatta behoven.

5.3 Finansiering

Elevernas hemkommuner och staten står tillsammans för finansieringen av verksamheten både vad gäller RGD/RGH och RgRh.

5.3.1 Utbildning

Utbildningen finansieras både vid RGD/RGH och RgRh via en kombination av
- statligt verksamhetsstöd och
- interkommunal ersättning.

Statligt verksamhetsstöd

För RGD/RGH regleras omfattningen av det statliga verksamhetsstödet i avtal. Det lämnas med ett belopp per elev och år. Som redovisats i kapitel 3 utgjordes basen för bidraget av ett belopp på 171 857 kr per elev för de första 425 eleverna läsåret 1995/96. För elever därutöver, upp till 450 elever, utgjordes det av 103 115 kr per elev. Vid 450 elever skulle detta givit ett genomsnittligt statligt verksamhetsstöd på 168 000 kr per elev och år läsåret 1995/96 (se tabell 5.2). I praktiken var antalet elever lägre och därmed bidraget per elev högre.

Nuvarande avtal mellan staten och Örebro kommun gäller fr.o.m. den 1 juli 1995. Beloppet uppräknas med hjälp av ett skolindex som regeringen fastställer. Avtalet avser utbildningsinsatser och förlängs med ett år i taget. Ersättningen avser inte bidrag till kostnader för särskilda stödåtgärder åt elever med tilläggshandikapp (dövblinda elever). Medel för sådana ändamål anvisar staten särskilt. Ett avtal finns också mellan stat och kommun för utbildningen av döva och hörselskadade utvecklingsstörda elever.

Något motsvarande avtal finns inte mellan staten och de kommuner som anordnar Rh-anpassad gymnasieutbildning. (Däremot finns värdkommunernas ursprungliga åtaganden att anordna Rh-anpassad utbildning.) Staten bidrar även här med verksamhetsstöd. Inför budgetåret 1995/96, som sträcker sig över 18 månader, beslutades om ett statligt verksamhetsstöd till RgRh som för läsåret 1995/96 (12 månader) gav ett stöd per elev på mellan 142 000 och 253 000 kr. Sedan dess har bidraget justerats med hänsyn till ändrat elevantal samt räknats upp med skolindex.

I takt med att antalet elever vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna har ökat har också det statliga verksamhetsstödet ökat. Det framgår av tabell 5.2, som redovisar de beslutade bidragen inför läsåren 1991/92 - 1995/96.

Tabell 5.2 Statligt verksamhetsstöd för utbildning, tkr[1)]

	1991/92	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96
Kristianstad	-	-	2 300	4 560	5 566
Göteborg	1 497	4 438	4 274	4 680	7 002
Stockholm	3 743	6 410	7 179	8 120	7 810
Umeå	824	3 923	4 764	5 300	5 575
Totalt RgRh	**6 064**	**14 771**	**18 517**	**22 660**	**25 953**
Örebro	60 574	63 996	74 162	74 331	75 616
Totalt	**66 638**	**78 767**	**92 679**	**96 991**	**101 569**

Källa: Statsliggaren för de respektive åren, Utbildningsdepartementet samt avtalen mellan staten och Örebro kommun.
1) För 1995/96 har bidraget för budgetårets 18 månader räknats om till 12 månder motsvarande läsåret 1995/96.

Skolverket administrerar statsbidraget till såväl RGD/RGH som den Rh-anpassade utbildningen. Bidraget är avsett att täcka extrakostnader i utbildningen. Både för RGD/RGH och RgRh gäller det bl.a. behov av en högre lärartäthet än i övriga gymnasieskolan.

En avgörande skillnad för staten mellan verksamheterna är att RGD/RGH är ett avgränsat åtagande, för närvarande till högst 450 elever, medan åtagandet för RgRh inte är begränsat. Detta då verksamheten vid RgRh baseras på elevernas rätt till Rh-anpassad utbildning.

Interkommunal ersättning

Förekomsten av ett statligt verksamhetsstöd påverkar inte värdkommunernas rätt till interkommunal ersättning av elevernas hemkommuner, varken för RGD/RGH eller för RgRh.

Den interkommunala ersättningen består både för RGD/RGH och RgRh av programkostnad och en extra ersättning som läggs till denna.

Enligt 5 kap. 25 § skollagen får regeringen fastställa denna extra ersättning. Enligt förordningen (SKOLFS 1992:44) om extra ersättning för vissa handikappade elever vid studier i gymnasieskolan skall den extra ersättningen utgöra 4 000 kronor per termin och elev, både inom RGD/RGH och RgRh. (Kristianstad är inte nämnt i förordningen då verksamheten inte hade startat där år 1992.)

I praktiken är det endast inom RGD/RGH som den extra ersättningen som läggs till programkostnaden i den interkommunala ersättningen är 4 000 kronor per termin. Vid samtliga Rh-anpassade gymnasieskolor debiteras hemkommunerna programkostnaden samt kostnaden för assistent i skolan – i Göteborg och Stockholm som ett genomsnitt av assistentkostnaderna vid skolorna, i Kristianstad och Umeå med de faktiska kostnaderna för varje elev.

Vilken modell som väljs för den extra interkommunala ersättningen kan ha relativ stor betydelse för elevens hemkommun. Som exempel kan nämnas att den extra ersättningen för assistent i skolan varierade mellan 0 och 200 000 kronor för eleverna vid RgRh i Kristianstad läsåret 1995/96. Hade kommunerna debiterats ett genomsnitt hade den istället legat på knappt 100 000 kronor per elev.

5.3.2 Habilitering och boende vid RgRh

Med omvårdnad avses habilitering och boende för elever inom RgRh. Omvårdnaden inom RgRh finansieras av staten genom *Nämnden för vårdartjänst.*

Kostnadsersättningen till de olika huvudmännen fastställs årligen efter förhandlingar mellan huvudmännen och Socialdepartementet i samarbete med Nämnden för vårdartjänst. I bilaga till överenskommelsen anges grunden för den verksamhet som skall bedrivas och vilka krav som ställs på denna. Att insatserna skall anpassas efter ungdomarnas individuella behov betonas särskilt. Huvudmannen är vidare

skyldig att årligen redovisa ekonomiskt utfall samt att lämna verksamhetsberättelse. Överenskommelsen godkänns för statens del av regeringen.

Liksom för verksamhetsbidraget för utbildningen har statsbidraget till omvårdnadsinsatserna vid RgRh ökat i takt med att antalet antagna elever har stigit. Det framgår av tabell 5.3 nedan.

Tabell 5.3 Statsbidrag till omvårdnadsinsatser vid RgRh, tkr

Läsåret	1991/92	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96
Kristianstad	-	-	3 700	8 400	11 800
Göteborg	10 000	13 200	13 300	11 100	14 600
Stockholm	21 800	23 200	24 100	23 000	24 000
Umeå	6 100	7 300	9 600	12 400	11 400
Totalt	**37 900**	**43 700**	**50 700**	**54 900**	**61 800**

Källa: Nämnden för vårdartjänsts fördjupade anslagsframställan för perioden 1997 - 1999

Liksom för verksamhetsbidraget för utbildningen saknar staten möjlighet att, annat än genom krav på effektiviseringar, begränsa utgifterna. Detta då antalet platser inte är begränsat utan styrs av hur många elever som genom att de tillhör personkretsen har antagits till den Rh-anpassade utbildningen.

5.3.3 Rg-bidraget

Enligt förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan lämnas ett s.k. Rg-bidrag för skäliga kostnader för kost, logi och annan service. Bidraget ges också för resor till och från hemmet, för dagliga resor till skolan samt för merkostnader på grund av elevens funktionshinder. Bidraget lämnas endast för den del av kostnaden som överstiger den ersättning som eleven får i form av dels sjukbidrag eller förtidspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, dels pensionstillskott enligt lagen

(1969:205) om pensionstillskott. Rg-bidraget, som bl.a. kan utgå till elever såväl vid RGD/RGH som vid RgRh, administreras av Centrala studiestödsnämnden (CSN).

Totalt betalades 25 mkr ut i Rg-bidrag läsåret 1995/96 (se tabell 5.4). Den största posten, motsvarande nästan 60 procent av utgifterna, stod kost, logi och annan service för. Utgifter för kost, logi och annan service förekommer nästan uteslutande för elever vid RGD/RGH. Detta i och med att boendet vid RgRh i huvudsak finansieras via Nämnden för vårdartjänst (se avsnitt 5.3.2). Den andra stora utgiftsposten utgörs av elevernas hemresor, som står för ca 40 procent av de totala utgifterna. Utgifterna för dagliga resor och för merkostnader står tillsammans för mindre än en procent av de totala utgifterna.

Tabell 5.4 Utbetalda belopp i Rg-bidrag läsåret 1995/96 fördelade efter skola och kostnadsslag, tkr

	RGD	RGH	RgRh	Totalt
Hemresor	2 975	5 275	1 966	10 215
Dagliga resor	10	1	29	41
Kost, logi och annan service	4 133	10 189	273	14 596
Merkostnader	22	94	5	121
Summa	**7 139**	**15 560**	**2 274**	**24 973**

Källa: Redogörelse för tillämpning m.m. under läsåret 1995/96 av förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan (Rg-bidrag), CSN 1996-07-08

Vad gäller finansieringen av elevernas *boende* finns således en avgörande skillnad mellan de båda skolformerna. För elever vid RgRh finansieras boendekostnader över elevavgiften av Nämnden för vårdartjänst. För elever vid RGD/RGH finansieras de med Rg-bidraget, och då endast för den del av kostnaden som överstiger sjukbidrag eller förtidspension och pensionstillskott. Elevavgiften för kost och logi vid RgRh fastställs av Nämnden för vårdartjänst. Läsåret 1995/96 var den 2 400 kronor per månad i nio månader, totalt 21 600 kronor per elev.

Av eleverna vid RGD hade hösten 1995 ca 90 procent sjukbidrag eller förtidspension och pensionstillskott. Vid RGH gällde detta ca 50 procent av eleverna[12]. Pensionsbeloppen var i genomsnitt ca 5 100 kr per månad, efter skatt, en summa som för elever i kommunens boende går till att betala boendet. Den egna "avgiften" var således ca hälften så stor vid RgRh som för den genomsnittliga eleven med sjukbidrag eller förtidspension och pensionstillskott vid RGD/RGH. I vissa fall, om sjukbidraget eller förtidspensionen inte täcker elevavgiften vid RgRh, kan även dessa elever få Rg-bidrag för att finansiera elevavgiften. Detta är dock mindre vanligt.

Eleverna i Örebro får betala för boendeservice under perioden september till och med maj månad. Priserna fastställs av Örebro kommun, inför läsåret 1996/97 efter diskussioner med CSN. Avgifterna för de olika boendeformerna framgår av tabell 5.5. Som framgår av tabellen är avgifterna i de flesta fall så höga att elevernas sjukbidrag eller förtidspension och pensionstillskott inte räcker för att täcka avgiften, utan Rg-bidraget får fylla ut.

Tabell 5.5 Avgifter för olika boendeformer vid RGD/RGH - kronor per månad, nio månader per år

	Läsåret 1995/96	Läsåret 1996/97
Elevhem	21 859	22 495
Elevvåning	16 120	14 859
Elevkollektiv	11 146	13 397
Veckohem	8 762	10 429
Elevlägenhet	5 287	4 784

Källa: Redogörelse för tillämpning m.m. under läsåret 1995/96 av förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan (Rg-bidrag), CSN 1996-07-08

Att eleverna vid RGD/RGH får använda sina sjukbidrag eller förtidspensioner och pensionstillskott för att finansiera sitt boende utgör grunden för en kritik som riktats mot Rg-bidra-

[12] Kartläggning av den ekonomiska situationen för elever vid riksgymnasierna för döva, hörselskadade samt svårt rörelsehindrade ungdomar (RFV ANSER 1995:18).

get som den 1 juli 1995 ersatte det särskilda bidraget enligt förordningen om arbetsmarknadsutbildning (1987:406). Tidigare fick eleverna behålla sina bidrag. Den verkliga kritiken riktas dock inte främst mot att eleverna får använda sina bidrag för att finansiera boendet. Att eleverna vid RGD/RGH tidigare disponerade dessa jämfört med andra gymnasieungdomar stora summor varje månad ledde i vissa fall till problem av social karaktär. Kritiken mot dagens förhållande har mer att göra med att man vid RGD/RGH uppfattar att dagens situation innebär omotiverade skillnader mellan elever som bor hemma och får behålla sina bidrag och de som bor i kommunens elevboende. Man jämför sig också med eleverna vid RgRh som betalar en fast avgift i sitt boende.

Rg-bidraget är generellt sett relaterat till elevernas sjukbidrag eller förtidspension, så att eleverna först skall utnyttja dessa. Konstruktionen innebär att sjukbidraget eller förtidspensionen för dessa elever ses som en ersättning för ökade levnadsomkostnader till följd av funktionshindret. Att sjukbidrag eller förtidspension utgår till vissa funktionshindrade ungdomar redan från och med 16 års ålder är dock ett förhållande som flera tidigare utredningar, bl.a. Handikapputredningen, funnit otillfredsställande. Någon ändring har dock inte skett av reglerna i denna del.

För närvarande föreligger dock ett förslag (SOU 1996:113) från Sjuk- och arbetsskadekommittén om att höja åldersgränsen för sjukbidrag och förtidspension till som lägst 18 år samt om att dessa förmåner inte annat än undantagsvis skall kunna utgå vid studier. För perioden t.o.m. 17 år föreslås att vårdbidrag skall kunna utgå, fr.o.m 18 års ålder föreslås att handikappersättning skall utgå. Till skillnad från sjukbidraget eller förtidspensionen justeras storleken av dessa bidrag, med hänsyn till om mottagaren studerar, bor i elevhem m.m., redan innan de betalas ut. En höjning av åldersgränsen för sjukbidrag och förtidspension enligt Sjuk- och arbetsskadekommitténs förslag skulle således få konsekvenser för Rg-bidraget.

En fråga som CSN flera gånger har påpekat är att kommunalt stöd för inackordering (SL 5 kap 33 §) kan ges samtidigt med Rg-bidrag och för samma kostnader vid RGD/RGH. Enligt CSN hade endast åtta av de 326 elever vid RGD/RGH

som ansökt om Rg-bidrag läsåret 1995/96 uppgivit att de har beviljats stöd för inackordering av sin hemkommun. Beloppen har i dessa fall varierat mellan 1 190 och 2 600 kronor per månad.

CSN pekar på att skyldigheten att ge bidrag för inackordering sällan efterlevs av kommunerna samt att dessa elever inte räknades med när ansvaret för stöd till inackordering av elever inom det offentliga skolväsendet fördes över från staten till kommunerna den 1 juli 1992. CSN föreslår därför i sin utvärdering av Rg-bidragen för läsåret 1995/96 att det införs ett tillägg i skollagen som innebär att kommunalt stöd för inackordering, liksom för elever vid RgRh, inte skall lämnas för elever vid RGD/RGH.

Statens kostnader för *hemresor,* som finansieras via Rg-bidraget, är avsevärt högre för RGD/RGH än för RgRh. Det beror bl.a. på att det går fler elever vid RGD/RGH än vid RgRh, men också på att eleverna vid RgRh beviljas ersättning för färre resor. Det senare bl.a. därför att de till skillnad från eleverna vid RGD/RGH inte har använt sina sjukbidrag eller förtidspensioner och pensionstillskott för avgifter i boendet. Till eleverna vid RgRh utgår därför inte Rg-bidrag för resor förrän de använt sina sjukbidrag eller sjukpension för att finansiera dessa. Vissa kommuner beviljar dessutom elever vid RgRh riksfärdtjänst.

Kostnaderna per resa är emellertid högre för eleverna vid RgRh än vid RGD/RGH. Detta bl.a. till följd av behovet av specialfordon. Rg-bidraget står för de överskjutande kostnaderna för resa till och från utbildningsorten vid läsårets början och slut samt för högst 18 ytterligare fram- och återresor mellan utbildningsorten och den ordinarie bostadsorten för eleven eller för en familjemedlem eller någon annan närstående till eleven.

5.3.4 Sammantaget

Sammantaget är formerna för finansiering av verksamheten vid RGD/RGH och RgRh svåröverskådliga. Utbildningen finansieras i båda fallen av elevernas hemkommun och av staten. Formerna för interkommunal ersättning skiljer sig

dock. Finansieringsansvaret för boendet följer helt olika principer, med olika utfall för den enskilde eleven. Bara hemresor, dagliga resor och merkostnader ersätts enligt samma principer inom ramen för Rg-bidraget.
Avtal som reglerar finansieringen och villkor i övrigt finns för RGD/RGH vad gäller utbildning, däremot inte för boende. För RgRh finns istället avtal för omvårdnad, däremot inte för utbildning.

5.4 Tillsyn, uppföljning och utvärdering

5.4.1 Statens tillsyn

Det nationella tillsynsansvaret för utbildningen vid RGD/RGH respektive RgRh åligger Skolverket. För habilitering och boende är ansvaret för den nationella tillsynen formellt sett inte reglerat. Nämnden för vårdartjänst har som ett verksamhetsmål att säkra kvaliteten i omvårdnadsinsatserna vid RgRh. Däremot har de inte något formellt tillsynsansvar.

Vad gäller habiliteringsinsatser av personer verksamma inom yrken som lyder under hälso- och sjukvårdslagen gäller det ansvar som är knutet till yrkesrollen. Socialstyrelsen har i detta sammanhang det centrala nationella tillsynsansvaret. Vidare kan anmälningar i enskilda ärenden göras till Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd.

5.4.2 Statens uppföljning och utvärdering

Uppföljningen och utvärderingen av verksamheterna vid RGD/RGH och RgRh är mycket ojämn. För vissa delar av verksamheten har kommittén haft stora problem att få fram jämförbara nyckeltal från verksamheterna. Det framgår av kapitel 3 och 4. Någon löpande redovisning av enkla nyckeltal som lärartäthet, kostnad per elev m.m. saknas i stort. Som orsak till att det är svårt att få fram nyckeltal anges att verksamheterna är del av värdkommunernas vanliga gymnasieskolor.

Statens uppföljning och utvärdering av RGD/RGH respektive RgRh kan ske ur olika perspektiv – utbildningen, habilitering och boende samt helheten. Skolverket och Nämnden för vårdartjänst har redan idag definierade ansvar för delar av detta.

Skolverket har som uppgift att följa upp och utvärdera all gymnasieutbildning. Verksamheterna vid RGD/RGH och RgRh utgör inget undantag från detta. Skolverkets uppföljning och utvärdering av verksamheten vid RGD/RGH respektive RgRh bör ske mot bakgrund av de generella mål som finns för gymnasieskolan och avse utbildningsresultat samt med vilka insatser dessa uppnås.

Någon systematisk uppföljning av resultat och lärarresurser m.m. vid RGD/RGH respektive RgRh sker dock inte löpande. Däremot redovisas antalet elever vid skolorna årligen. I de båda utvärderingar som Skolverket publicerade våren 1996 redovisas dock vissa uppgifter om resultat. Däremot omfattade inte Skolverkets uppdrag att redovisa resurser.

Nämnden för vårdartjänst har att följa upp och utvärdera habilitering och boende vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna. De presenterar nyckeltal löpande. Huvudmännens ansvar att redovisa ekonomiskt utfall samt att lämna verksamhetsberättelse framgår av statens avtal med dessa. Mål anges i bilaga till den årliga överenskommelsen mellan stat och kommun. Något motsvarande ansvar att följa upp och utvärdera boendet vid RGD/RGH saknas. Något avtal finns inte heller. CSN redovisar dock uppgifter om den hyra Örebro kommun tar för de olika boendeformerna.

I andra avseenden saknas ett uttalat uppföljnings- och utvärderingsansvar vid RGD/RGH respektive RgRh. Ingen myndighet har således ansvar för att följa och utvärdera hur det extra verksamhetsstöd används som såväl RGD/RGH som RgRh får från Utbildningsdepartementet för utbildningen av döva, hörselskadade respektive rörelsehindrade ungdomar. Dessa medel utgör en förstärkning av skolans resurser för utbildningen av dessa elever, t.ex. för att det skall vara möjligt att ha små undervisningsgrupper m.m. Möjligheterna att följa upp hur dessa extra resurser nyttjas försvåras av att det saknas dokumenterade mål för vad de skall användas till.

I avtalet mellan staten och Örebro kommun för utbildningen av döva elever och elever med hörselskada eller grav språkstörning anges visserligen att Örebro kommun årligen skall lämna redogörelse samt ekonomisk redovisning för verksamheten till Utbildningsdepartementet. Några definierade krav på vad redovisningen skall omfatta anges dock inte. För RgRh saknas motsvarande avtal för utbildningen.

Framför allt vid RgRh skulle man också kunna tänka sig en sammantagen löpande uppföljning av verksamheten som helhet, bl. a. avseende samverkan mellan utbildning, habilitering och boende. En sådan uppföljning skulle dock kräva gemensamma mål för verksamheten, något som också saknas. Skolverkets båda studier av verksamheten vid RGD/RGH och RgRh från våren 1996 är dock exempel på enstaka studier av verksamheterna, delvis med detta perspektiv. Studierna genomfördes på uppdrag av regeringen.

5.5 Ansvarsfördelning

Av det ovanstående framgår att det *statliga ansvaret* för verksamheten vid RGD/RGH och RgRh är splittrat mellan Utbildningsdepartementet, Socialdepartementet, Nämnden för Rh-anpassad utbildning, Nämnden för vårdartjänst, Skolverket och CSN. Via Rh-konsulenterna har SIH en indirekt roll i förhållande till de Rh-anpassade gymnasieskolorna. De är ofta involverade i planeringen av en rörelsehindrad elevs fortsatta skolgång.

Det *lokala ansvaret* är sammanhållet inom Örebro kommun för RGD/RGH. Huvudmän för utbildningen inom RgRh är på samtliga orterna kommunen. För omvårdnadsinsatserna är kommunen huvudman i Kristianstad och Umeå, medan ansvaret ligger på landstinget i Stockholm och stiftelsen Bräcke Diakonigård i Göteborg.

För *RGD/RGH* innebär detta att

– Utbildningsdepartementet sluter avtal med kommunen om utbildningsplatser,

– värdkommunen svarar för antagning, utbildning och boende,

– hemkommunen svarar för programkostnad samt ett mindre tillägg för extra kostnader,
– Skolverket administrerar statens bidrag till utbildningen samt har ansvar för tillsyn samt uppföljning och utvärdering av utbildningen,
– CSN svarar via Rg-bidraget för delfinansiering av bl.a. boende och resor.

För *RgRh* innebär det att
– Utbildningsdepartementet har en överenskommelse med värdkommunerna om att dessa skall erbjuda Rh-anpassad utbildning,
– Nämnden för Rh-anpassad utbildning står för antagningen till utbildningen,
– Skolväsendets överklagandenämnd behandlar överklagade antagningsärenden,
– Socialdepartementet i samarbete med Nämnden för vårdartjänst träffar avtal med huvudmännen för omvårdnad,
– hemkommunen svarar för programkostnad samt för kostnaderna för assistent i skolan (enligt olika modeller),
– Skolverket administrerar statens bidrag till utbildningen samt har ansvar för tillsyn samt uppföljning och utvärdering av utbildningen,
– Nämnden för vårdartjänst svarar för finansiering av habilitering och boende, inklusive omvårdnad i boendet,
– värdkommunen svarar för utbildning,
– olika lokala huvudmän svarar för habilitering och boende,
– CSN svarar via Rg-bidraget för delar av finansieringen av främst resor.

Varken för RGD/RGH eller RgRh finns någon ansvarig myndighet med uppgift att följa upp och utvärdera hur den extra resurs som Utbildningsdepartementets verksamhetsbidrag utgör används. Inte heller finns något tillsynsansvar definierat för habilitering och boende vid RgRh.

6 Överväganden och förslag

Detta delbetänkande behandlar i första hand de rent institutionella förutsättningarna för verksamheterna vid de riksrekryterande gymnasieskolorna för döva, hörselskadade och svårt rörelsehindrade. Av det nedanstående framgår också att kommittén har valt att avvakta med en rad frågeställningar till sitt slutbetänkande. Detta för att bedömningarna skall kunna göras i ett sammanhang för den samlade utbildningen av barn och ungdomar med funktionshinder, men också eftersom flera frågeställningar är av så principiell art att de bör behandlas först när kommittén har ett mer fullständigt underlag för sina bedömningar.

I avsnitt 6.1 nedan redovisar kommittén dock vissa principiella bedömningar, i flera fall frågor som kommittén avser att komma tillbaka till.

Med dessa principiella bedömningar som utgångspunkt redovisar kommittén i avsnitt 6.2 - 6.8 sina förslag avseende vad som enligt kommittén bör åtgärdas med mer omedelbar verkan. Det gäller främst frågor om personkrets, valet av utbildningsprogram, antagning, betygsättning, uppföljning och utvärdering samt vissa frågor avseende finansiering samt organisation och ansvarsfördelning. Genomgående innebär förslagen i denna del justeringar inom existerande system. Syftet är att precisera personkretsen och skapa en tydligare institutionell ram för verksamheten vid de riksrekryterande gymnasieskolorna. Förslagen i dessa avsnitt bör i huvudsak kunna genomföras inför antagningen till läsåret 1998/99. I avsnitt 6.9 redovisas vissa ekonomiska konsekvenser.

Som nämnts inledningsvis använder kommittén genomgående begreppet antagning för den prövning som sker av personkretstillhörighet m.m. vid ansökan till RGD/RGH samt de Rh-anpassade gymnasieskolorna. Det innebär en avvikelse från skollagstiftningen som använder begreppet intagning. Kommittén utvecklar sin syn på denna fråga i avsnitt 6.4.1.

I tillämpliga delar gäller slutsaterna i det nedanstående även för utbildningen i Örebro av döva och hörselskadade ungdomar med utvecklingsstörning.

6.1 Principiella bedömningar

6.1.1 Utgångspunkter

Kommitténs förslag ses mot bakgrund av såväl de mål som formulerats för den svenska gymnasieskolan som för den svenska handikappolitiken samt utifrån kravet på en effektiv resursanvändning. För gymnasieskolan innebär detta mycket kort att alla ungdomar, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden skall ha lika tillgång till en likvärdig utbildning. Varje individ bör mötas utifrån sina skilda förutsättningar och behov. Kommunerna och i vissa fall landstingen har ansvaret för att erbjuda ungdomar med avslutade grundskolestudier eller motsvarande utbildning i gymnasieskolan. Elever med utvecklingsstörning har rätt att efter skolpliktens upphörande tas emot i gymnasiesärskolan.

Den handikappolitiska målsättningen baseras på alla människors lika värde och lika rätt och syftar till full *delaktighet och jämlikhet*. Enligt FN:s standardregler bör utbildningen av ungdomar med funktionshinder vara en integrerad del av den ordinarie utbildningen. Lösningar med särskilda skolor eller undervisningsgrupper bör utgöra undantag, men är i vissa fall en förutsättning för att uppnå de övergripande handikappolitiska målen om delaktighet och jämlikhet. Enligt standardreglerna gäller detta i första hand för döva och dövblinda.

Med dessa utgångspunkter, samt mot bakgrund av kravet på en effektiv resursanvändning, menar kommittén att flertalet ungdomar med funktionshinder bör få sin gymnasieutbildning i hemkommunens gymnasieskola eller inom dess samverkansområde. Undantag från denna närhetsprincip bör vara få och väl motiverade. Det är mot denna bakgrund som verksamheten vid de riksrekryterande gymnasieskolorna för döva, hörselskadade och rörelsehindrade bör bedömas.

6.1.2 Behov av riksrekryterande gymnasieutbildning för döva, hörselskadade och rörelsehindrade

Sedan de riksrekryterande gymnasieskolorna för döva, hörselskadade och rörelsehindrade etablerades har förutsättningarna förändrats väsentligt genom att såväl en gymnasiesom en handikappreform har genomförts. De båda reformerna beskrivs utförligare i kapitel 2.

Gymnasiereformen innebär att den tidigare urvalsskolan i dag är en gymnasieskola som vänder sig till alla ungdomar i kommunen. Möjligheterna att anpassa utbildningen till elever med speciella behov är omfattande. Studierna kan under vissa förutsättningar bedrivas över längre tid än tre år. Elever på de nationella och specialutformade programmen kan befrias från en eller flera kurser (reducerat program) och eventuellt läsa in dessa kurser genom förlängd undervisning. Inom de individuella programmen finns vidare stora möjligheter att anpassa undervisningen och studietakten efter elevens individuella förutsättningar och behov.

Handikappreformen innebär att personer med svåra funktionshinder erbjuds ett omfattande stöd. Enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) har personer som tillhör lagens personkrets rätt till stöd bl a i form av biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till sådan assistans. LSS ger vidare rätt till boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet. Om behovet av assistans överstiger 20 timmar per vecka utgår statlig assistansersättning. Denna rätt regleras i lagen (1993:389) om assistansersättning (LASS).

Enligt riksdagens beslut (1995/96:SoU15, rskr. 1995/96:262) klargörs bl.a. att behovet av stöd inom barnomsorg och skola i princip inte bör tillgodoses via LSS eller LASS, utan inom den kommunala verksamheten. Det bör vara huvudmannens ansvar att se till att de resurser som krävs med hänsyn till den funktionshindrades behov tillförs verksamheten, t.ex. genom höjd personaltäthet, specialpedagogiskt stöd eller elevassistans. Under särskilda omständigheter

skall dock assistansersättning kunna utgå för den tid personen vistas i kommunal verksamhet.

Gymnasiereformen och handikappreformen innebär sammantaget att möjligheterna för ungdomar med svåra funktionshinder att studera i den egna kommunen eller dess samverkansområde har ökat påtagligt. Det gäller med undantag för de döva och hörselskadade ungdomar som är beroende av att få sin utbildning på teckenspråk. *Kommittén bedömer att, med undantag för elevgruppen vid RGD, så har behovet av särlösningar som de riksrekryterande gymnasieskolorna minskat sedan skolornas tillkomst.*

Kommittén konstaterar samtidigt att verksamhetens omfattning vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna istället har ökat. Antalet elever som antas årligen överstiger dessutom den av Integrationsutredningen förväntade nivån. Förklaringar till att verksamheten har växt anses bl.a. vara införandet av den treåriga gymnasieskolan samt att fler ungdomar med svåra rörelsehinder går i gymnasieskolan i dag än tidigare. Kommittén konstaterar samtidigt att personkretsen har vidgats över tiden, och inte längre överensstämmer med de ursprungliga intentionerna (se vidare avsnitt 6.2).

Utvecklingen inom RGD/RGH har inte varit densamma som vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna. Antalet elever vid RGD har varit förhållandevis konstant, medan antalet elever vid RGH först ökat för att sedan åter minska.

Att antalet ansökningar till de Rh-anpassade gymnasieskolorna samt till RGH fortfarande är högt, trots både gymnasiereform och handikappreform, kan emellertid också förklaras av att gymnasiereformen är relativt sett ung. Kommunernas och skolornas mognad att möta behoven hos elever med olika behov är ännu ojämn. Gymnasieskolorna förfogar i begränsad utsträckning över specialpedagogisk kompetens. *Kommittén menar att det är viktigt att den nya gymnasieskolan har den kompetens som krävs för att möta elever med olika typer av behov, bl.a. elever med funktionshinder. Kommittén avser att i sitt slutbetänkande åtekomma till behovet av specialpedagogisk kompetens i grundskola och gymnasieskola samt hur det skall kunna tillgodoses.*

Den i vissa fall fördjupade specialpedagogiska kompetens som krävs för elever med svåra funktionshinder kan dock inte

finnas på varje skola. Det gäller såväl för elever med rörelsehinder och hörselskada som för elever med andra funktionshinder. Därför är det viktigt med en väl utvecklad och väl fungerande specialpedagogisk stödorganisation som kan stötta skolorna och kommunerna i deras arbete. *Kommittén avser att i sitt slutbetänkande komma tillbaka till vilka uppgifter en sådan stödorganisation bör ha, hur den bör organiseras för att bäst svara mot kommunernas och skolornas behov samt till dess huvudmannaskap och finansiering.*

Många elever med svåra rörelsehinder har behov av omfattande habilitering. Det finns en tendens att just habiliteringen av ungdomar i gymnasieåldern kommer i kläm mellan barnhabiliteringen och vuxenhabiliteringen. I vissa fall har barnhabiliteringen ansvaret, i andra vuxenhabiliteringen. Barnhabiliteringen prioriterar ofta de yngre barnen och deras familjer och är inte alltid inriktad på den typ av problematik det innebär att vara svårt rörelsehindrad och närma sig vuxenlivet. Inte heller vuxenhabiliteringen är alltid inriktad på denna typ av problematik. *Det är enligt kommitténs uppfattning viktigt att också gymnasieungdomar med svåra rörelsehinder får en habilitering anpassad efter deras behov. Av stor vikt är att ungdomarna och deras föräldrar ges stöd att förbereda dem för ett självständigt vuxenliv. Utöver sjukgymnastik och arbetsterapi kan då insatser av kurator och psykolog vara av stor vikt.*

6.1.3 Resurs- och ansvarsfördelning

Kostnaderna för en elev vid de riksrekryterande gymnasieskolorna är i de flesta fall mycket höga jämfört med om samma elev fått sin utbildning i gymnasieskola i hemkommunen eller inom dess samverkansområde. Det framgår av kapitel 3 och 4. Det gäller naturligtvis främst de elever som bor i elevhem vid skolan och särskilt vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna, men även övriga elever vid dessa skolor får del av omfattande resurser. Detta innebär en ojämn resursfördelning mellan elever med likartade behov vid de riksrekryterande skolorna respektive i hemkommunen. Fördelningen av resurser till elever med funktionshinder styrs således inte enbart av

elevernas behov utan också av valet av skola. *Enligt kommitténs uppfattning finns skäl att söka lösningar som leder till en resursfördelning mer baserad på de behov eleverna faktiskt har än baserad på valet av skola.*

För elever vid de riksrekryterande gymnasieskolorna tar staten huvudansvaret, för elever i övriga gymnasieskolor i första hand kommunen och landstinget (vad gäller habilitering). Konsekvenserna av det långtgående statliga ansvaret i det första fallet kan ha icke önskade effekter, som minskar valmöjligheterna för döva och gravt hörselskadade ungdomar respektive ungdomar med svåra rörelsehinder. Konsekvenserna av nuvarande ansvarsfördelning ger inte incitament för kommunerna att genomföra nödvändiga anpassningar av miljö och undervisning. Det motverkar möjligheterna att uppnå en resursfördelning anpassad efter elevernas behov snarare än deras val av skola.

Enligt direktiven har utredningen generellt att pröva frågan om ansvarsfördelning mellan stat och kommun. Det innebär att kommittén i sitt fortsatta arbete kommer att pröva konsekvenserna av att överföra i dag statliga åtaganden vad gäller funktionshindrade elever i ungdomsskolan till kommunerna. *Kommittén har valt att inte föregripa denna analys genom att här föreslå en mer genomgripande överföring av finansieringsansvaret för utbildningen vid RGD/RGH respektive RgRh till kommunerna och landstingen. Bland annat med anledning av ovanstående utesluter dock inte kommittén att en sådan kommunalisering vore att föredra, helt eller delvis.*

6.2 Personkretsen

Trots att dagens RGD/RGH respektive RgRh ingår i värdkommunernas ordinarie gymnasieskolor utgör dessa utbildningsalternativ en form av särlösningar. De är dessutom förknippade med höga kostnader, särskilt i de fall eleverna bor i skolans elevboende. Mot denna bakgrund finns skäl att bedöma hur elevsammansättningen vid skolorna överensstämmer med de ursprungliga intentionerna och med de utgångspunkter och prinicipiella bedömningar som redovisats ovan. Utgångspunkten är elevernas behov av särskilda insat-

ser. Med personkrets avses endast hur gruppen avgränsas med avseende på funktionshinder. Andra krav i samband med antagning till skolorna behandlas under avsnitten 6.3 om utbildningsprogram och 6.5 om antagning.

6.2.1 RGD/RGH

* Kommittén *föreslår* att personkretsen i 9 kap. 1 § gymnasieförordningen punkt 1 och 2 preciseras till att gälla från hela landet härrörande

1. döva och gravt hörselskadade ungdomar *i behov av teckenspråk* som undervisningsspråk,
2. ungdomar med *grava* hörselskador som trots användningen av tekniska hjälpmedel och övriga stödinsatser har svårigheter att följa undervisningen i gymnasieskola i hemkommunen eller inom dess samverkansområde.

* Kommittén *avvaktar* till sitt slutbetänkande med att lägga förslag om hur utbildningssituationen bäst löses för gravt språkstörda och dövblinda ungdomar samt hur grav språkstörning eller talskada bör benämnas.

Enligt bestämmelserna i kap. 9 i gymnasieförordningen får Örebro kommun anordna utbildning för döva från hela landet samt utbildning som bygger på muntlig kommunikation med tekniska hjälpmedel för hörselskadade från hela landet. Utbildningen vänder sig också till elever som på grund av språkstörning behöver insatser av samma slag som döva.

Verksamheten vid RGD/RGH är i praktiken uppdelad i två delar – undervisning av döva ungdomar och ungdomar med grava hörselskador i behov av teckenspråk (RGD) samt undervisning av hörselskadade ungdomar (RGH). Dessutom utgör undervisningen av de språkstörda eleverna en delvis separat verksamhet inom RGH, liksom undervisningen av dövblinda elever inom RGD/RGH.

RGD

Eleverna inom RGD är samtliga i behov av en teckenspråkig miljö för att uppnå delaktighet. För dessa ungdomar erbjuder RGD idag det enda verkliga utbildningsalternativet på gymnasienivå, något som bekräftas av att mycket få döva gymnasieelever återfinns i andra gymnasieskolor än RGD. Som framgår av kapitel 3 gick läsåret 1995/96 drygt 200 elever på RGD.

Behovet av att få sin gymnasieutbildning i en teckenspråkig miljö gäller inte bara döva ungdomar utan också vissa ungdomar med grava hörselskador samt elever vars hörsel successivt försämras och som därmed på sikt kommer att bli helt beroende av teckenspråk. I praktiken följer dessa grupper redan idag undervisningen på teckenspråk inom RGD. Vad som är avgörande för behovet att studera vid RGD är således inte om eleven är döv, utan om eleven är beroende av att få sin undervisning på teckenspråk.

Detta förhållande avspeglas inte i bestämmelserna i 9 kap. 1 § gymnasieförordningen, som anger att Örebro kommun i sin gymnasieskola får "1. anordna utbildning för döva från hela landet". Kommittén föreslår därför att begreppet *döva* ersätts med *döva och gravt hörselskadade ungdomar i behov av undervisning på teckenspråk*. Med gravt hörselskadade ungdomar avser kommittén ungdomar som har en så grav hörselskada att de trots omfattande insatser inte kan tillgodogöra sig undervisning på talad svenska, ens inom ramen för RGH, samt ungdomar vars hörselskada kommer att försämras så att de kommer att bli beroende av teckenspråk för sin kommunikation. Förtydligandet innebär en anpassning till faktiska förhållanden. Förslaget innebär ingen förändring av personkretsen, varför antalet antagna elever till RGD knappast skulle påverkas.

RGH

För ungdomar med hörselskada är valet av skola inte lika självklart som för de teckenspråkiga ungdomarna. Förordning och avtal ger inte heller något stöd vad gäller vilka hörsel-

skadade elever som bör antas till RGH. Av 9 kap. 1 § gymnasieförordningen framgår bara att Örebro kommun i sin gymnasieskola får "2. anordna utbildning som bygger på muntlig kommunikation med tekniska hjälpmedel för hörselskadade från hela landet".

Inte heller den proposition (prop. 1983/84:27) som följde på Integrationsutredningens slutbetänkande (SOU 1992:19) och som föregick inrättandet av den riksrekryterande gymnasieskolan för hörselskadade ger någon vägledning. Som skäl för inrättandet av en riksrekryterande gymnasieutbildning för hörselskadade angavs att hörselskadade ungdomar ofta har det svårt, att de befinner sig mellan gruppen hörande och gruppen döva samt att de ofta tidigt måste välja grupptillhörighet. Till detta kom att elever som i grundskolan kunnat följa undervisningen i liten grupp vid denna tidpunkt tvingades gå i vanlig klass i gymnasiet – med de svårigheter det innebar – något som ansågs bidra till att ungefär varannan hörselskadad elev avbröt sina gymnasiestudier. Den föreslagna verksamheten förväntades fullt utbyggd få en omfattning om totalt 100 elever.

Läsåret 1995/96 var antalet elever med hörselskada vid RGH drygt 210, ungefär dubbelt så många som ursprungligen förväntades. Att antalet ökat beror både på att ett högre antal elever antas årligen än vad som förväntades och på att gymnasieskolan har förlängts till tre, vid RGH fyra, år. Samma år gick enligt hörselkonsulenterna 390 elever ordinerade hörapparat samt drygt 240 elever med dubbelsidig hörselskada (utan ordinerad hörapparat) i den vanliga gymnasieskolan[13] – i vissa fall i särskilda hörselklasser eller hörselgrupper, i flertalet fall i vanlig klass.

I princip alla elever med hörselskada som söker till RGH antas till utbildningen. Någon brist på platser finns inte, vilket innebär att någon verklig behovsprövning inte sker. Detta gör att eleverna med hörselskada vid RGH har hörselskador av varierande grad. Detta framgår av redovisningen i kapitel 3. Det finns med säkerhet elever i andra gymnasieskolor som har minst lika grava hörselskador som vissa av de elever som går på RGH.

[13] Enligt Skolverkets statistik insamlad från landstingens hörselvårdskonsulenter.

Att elevernas hemtillhörighet visar en ojämnhet i den geografiska spridningen – så att elever från länen närmast Örebro samt från Västerbottens, Jönköpings och Gävleborgs län är överrepresenterade, medan elever från Stockholm och Göteborg är underrepresenterade – pekar också på att det även är andra faktorer än det objektiva behovet som spelar in vid valet av skola. Den geografiska närheten har uppenbarligen betydelse, liksom förekomsten av lokala lösningar. Det senare förekommer i Stockholm och Göteborg, som har egna hörselklasser.

Som orsaker till att majoriteten av eleverna med hörselskada inte söker sig till RGH pekar Skolverket i sin utredning[14] på brister i informationen till eleverna, att behovet kan lösas på hemorten samt sociala skäl. Skolverket menar vidare att fler sökande skulle ge eleverna större valfrihet vad gäller valet av program samt att en minskning av antalet sökande skulle få negativa konsekvenser för den hörselpedagogiska kompetensen. Detta kan tas som argument för en expansion av antalet elever med hörselskada vid RGH. Skolverket hade inte att bedöma de ekonomiska konsekvenserna av sina förslag.

Skolverkets bedömningar utgår i sin analys från elevernas och den enskilda skolans perspektiv, i det här fallet RGH:s. Här bör dock rekryteringen av elever med hörselskada till RGH också bedömas utifrån ett vidare perspektiv. Hänsyn bör då tas till kostnaderna för verksamheten vid RGH samt till hur en omfattande rekrytering till RGH påverkar möjligheterna att etablera och upprätthålla verksamheter med tillfredsställande kvalitet på andra orter i landet än i Örebro. Det gäller bland annat de befintliga hörselklasserna i Stockholm och Göteborg, men också möjligheterna att etablera hörselklasser på liknande villkor på andra orter.

Sammantaget anser kommittén att *gruppen hörselskadade elever som antas till RGH bör preciseras*. Kommittén föreslår därför att personkretsen i 9 kap. 1 § gymnasieförordningen avgränsas till *ungdomar från hela landet med grava hörselskador som trots användningen av tekniska hjälpmedel och*

[14] Gymnasieutbildning i Örebro för döva och hörselskadade; Skolverkets rapport nr 102

övriga stödinsatser har svårigheter att följa undervisningen i gymnasieskola i hemkommunen eller inom dess samverkansområde.

Undervisningen av ungdomar med hörselskada bör så långt möjligt tillgodoses av elevernas hemkommuner. Genom det ansvar kommunerna har för att alla ungdomar skall erbjudas plats i gymnasieskolan och mot bakgrund av de handikappolitiska målsättningarna är det i grunden ett kommunalt ansvar att tillse att de anpassningar som krävs för en tillfredsställande situation etableras. Till detta kommer att den tekniska utvecklingen har förbättrat möjligheterna för hörselskadade elever att följa undervisningen i vanlig klass. Landstingen har ansvar för nödvändiga hjälpmedel. Jämfört med kostnaderna för utbildning, boende och resor för en elev vid RGD/RGH är utgifterna för att anpassa miljön i elevens hemskola i de flesta fall begränsade.

Alternativ till RGH kan vara redan etablerade hörselklasser, som dagens verksamhet i Alvik och Katrinelundsgymnasiet, eller att kommunerna själva eller tillsammans med andra kommuner etablerar mindre undervisningsgrupper, med hörselpedagogisk kompetens. Det är naturligtvis svårt att etablera undervisningsrupper inom alla efterfrågade program i gymnasieskolan. Ett alternativ till att låta elever med hörselskada läsa samtliga ämnen i stor grupp kan då vara att som i Alviksskolan låta elever från olika program läsa kärnämnena tillsammans i liten grupp, medan de får läsa övriga ämnen i stor grupp. Kommunernas möjligheter att etablera sådana lösningar beror på kommunens storlek och läge.

Det är svårt att med någon exakthet uppskatta effekterna av förslagen ovan för gruppen hörselskadade vid RGH. Kommittén bedömer dock att den föreslagna preciseringen av gruppen skulle leda till en märkbar minskning av antagningen till RGH. Fullt genomslag i verksamheten får detta dock inte förrän efter ca fyra år. Det är viktigt att utvecklingen följs upp och att avtalet mellan staten och kommunen anpassas efter de förändrade förutsättningarna.

Språkstörda ungdomar inom RGH

Enligt 9 kap. 1 § gymnasieförordningen skall utbildningen enligt stycket om utbildning för döva elever "vända sig även till dem som på grund av språkstörning behöver insatser av samma slag som döva". Detta antyder att undervisningen av de språkstörda ungdomarna skulle ges vid RGD. I praktiken ges den istället huvudsakligen vid RGH, i vissa ämnen inom särskilda grupper.

Behoven hos de språkstörda eleverna skiljer sig från såväl RGD:s som RGH:s primära målgrupper. Detta gör att varken den undervisning som ges inom RGD eller inom RGH helt tillfredsställer deras behov. Till detta kommer att eleverna med språkstörning också har behov av stöd av logoped eller annan specialistkompetens för sin språkstörning.

Antalet elever med språkstörning inom RGD/RGH var 18 läsåret 1995/96. De oklarheter som finns om hur stor gruppen ungdomar med grava språkstörningar är totalt samt hur deras behov ser ut, gör det också oklart hur stor den grupp är som har behov av att få sin gymnasieutbildning i den form som RGH i dag erbjuder samt hur målgruppen för verksamheten bör avgränsas. I dag avgränsas gruppen i avtalet mellan staten och kommunen till elever som genomgått specialskolan, i praktiken avses Hällsboskolan. Med denna avgränsning kommer antalet elever med språkstörning även framgent att vara begränsat.

Det finns i dag kommuner som i sin grundskola erbjuder undervisning i särskilda undervisningsgrupper för barn med språkstörning. Verksamheten har olika benämningar, t.ex. språkklasser, talklasser eller kommunikationsklasser. Någon motsvarande verksamhet på gymnasienivå är däremot inte känd. För att etablera en sådan krävs ett större elevunderlag eftersom eleverna på gymnasiet följer olika program. Dessutom finns många elever med språkstörning i vanliga klasser.

Synen på behovet av särskilda undervisningsgrupper för de språkstörda eleverna går isär. Det gäller både för grundskolan och gymnasieskolan. Å ena sidan hävdas att undervisning i särskilda grupper är en förutsättning för att de språkstörda eleverna skall kunna tillgodogöra sig undervisningen, å andra sidan vänder man sig mot den segregering

det innebär med särskilda grupper. Undervisningen i särskilda undervisningsgrupper ses ofta som en tillfällig lösning, för att skapa förutsättningar för eleven att övergå till undervisning i vanlig klass. Om detta sker är sannolikt behovet av särskilda grupper mindre på gymnasienivå än i grundskolan.

Kommittén menar att det ännu är för tidigt att avgöra hur utbildningssituationen för språkstörda elever bäst löses och väljer därför att återkomma i denna fråga i slutbetänkandet. Det innebär också att kommittén inte vid denna tidpunkt är beredd att föreslå några förändringar vad gäller gruppen språkstörda i gymnasieförordningen eller i avtalet. I ett senare skede kan det finnas skäl att finna en mer behovsbaserad avgränsning av målgruppen. I det sammanhanget finns det dock även skäl att ta ställning till om det överhuvudtaget är inom RGD/RGH som dessa elevers behov bäst tillfredsställs.

Vad gäller behovet av att skapa enhetliga begrepp – där språkstörning används i gymnasieförordningen och talskada används i specialskoleförordningen – avser kommittén också att återkomma i slutbetänkandet. I de båda förordningarna används begreppen för att definiera samma målgrupp. Det är dock inte självklart att begreppen beskriver samma målgrupp. I praktiken kan frånvaron av tal ha olika orsaker, som ger upphov till olika typer av behov. Det gör att begreppet/en bör fastställas först efter en fördjupad analys av personkretsens sammansättning och behov.

Dövblinda ungdomar inom RGD/RGH

Inom RGD/RGH undervisas också dövblinda ungdomar. Det gäller både döva ungdomar med omfattande synskador och enstaka elever som i princip helt saknar syn och hörsel. För de senare får Örebro särskilt bidrag från staten. *Kommittén avvaktar till sitt slutbetänkande med att lägga förslag om hur utbildningssituationen bäst bör lösas för de dövblinda ungdomarna.* Detta då en bedömning bör göras av hela utbildningssituationen för de dövblinda eleverna samt av det särskilda specialpedagogiska stöd som krävs. Det gäller både för gruppen dövblindfödda och för gruppen dövblindblivna.

6.2.2 RgRh

* Kommittén *föreslår* att personkretsen i 5 kap. 27 § skollagen preciseras till från hela landet härrörande
– ungdomar som utöver svårt rörelsehinder har behov av så omfattande habiliteringsinsatser under skoltid att de inte kan genomföra studierna i gymnasieskola i hemkommunen eller inom dess samverkansområde.
* Kommittén *föreslår* att erbjudandet om boende och omvårdnad i boendet preciseras att gälla om avståndet till elevens hem omöjliggör dagliga hemresor. För elever som av annat skäl än resavstånd inte kan bo hemma gäller kommunens ansvar enligt socialtjänstlagen eller LSS.

Enligt 5 kap. 27 § riktar sig verksamheten vid RgRh till "den som på grund av rörelsehinder eller, om även annat funktionshinder föreligger, sitt samlade handikapp inte kan följa reguljär studiegång i gymnasieskolan och som för att kunna genomföra gymnasiala studier behöver tillgång till gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning och särskilda omvårdnadsinsatser i form av habilitering samt för vissa elever också i form av boende i elevhem och omvårdnad i boendet".

Av kapitel 4 framgår att eleverna vid RgRh är en heterogen grupp, som ställer krav på omfattande individuella anpassningar av verksamheten. Det som förenar dem är att samtliga har behov av habilitering, något som erbjuds som en del av verksamheten vid RgRh. Däremot skiljer sig elevgruppen, i vissa fall avsevärt, vad gäller funktionshindrets art och elevernas studieförutsättningar.

Majoriteten av eleverna vid RgRh har Cerebral Pares (CP) och/eller ryggmärgsbråck. Muskelsjukdomar är också relativt vanliga. Några har hjärnskador till följd av yttre våld eller sjukdom. Samtliga dessa diagnoser kan ställa krav på omfattande insatser av det slag som RgRh erbjuder. Många av eleverna har dessutom ett eller flera tilläggshandikapp, i vissa fall komplicerade sjukdomar som svår diabetes eller epilepsi. Det samlade handikappet påverkar i många fall den pedagogiska situationen. Eleverna kan t.ex. ha nedsatt tal-, språk-, minnes- och/eller associationsförmåga. De kan också ha bristande förmåga att samordna sinnesintryck och motorik.

Med de skol- respektive handikappolitiska utgångspunkter som relaterats ovan bör de elever som tas in till RgRh ha behov av omfattande insatser, bl.a. av habilitering. Lagstiftningens formulering ger dock visst tolkningsutrymme vad gäller graden av rörelsehinder. Det har inte minst visat sig genom att Nämnden för Rh-anpassad utbildning, som står för antagningen till utbildningen vid de Rh-anpassade gymnasierna, och Skolväsendets överklagandenämnd tolkar lagen olika – antagningsnämnden lägger vikt vid att eleven har ett svårt rörelsehinder, medan överklagandenämnden lägger mindre vikt vid detta, men poängterar de sammansatta behoven. Överklagandenämndens inställning har bl.a. lett till att två elever med MBD/DAMP, men utan påtagliga fysiska rörelsehinder, har antagits till utbildningen. Inför läsåret 1996/97 har överklagandenämnden bifallit två överklaganden bl.a. på grund av sociala skäl.

I Handikapputredningens betänkande (SOU 1989:54) Rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade diskuteras personkretsen för den föreslagna gymnasieutbildningen. Utredningen konstaterade att huvudregeln bör vara att handikappade barn och ungdomar integreras i den vanliga undervisningen. Begreppet "svårt rörelsehindrade" föreslås i brist på bättre begrepp. Samtidigt markerar utredningen att en person som är rullstolsburen i och för sig har ett rörelsehinder som kan betecknas som svårt, men inte är den grupp som utredningen avser med svårt rörelsehindrad. Istället avsågs en målgrupp som hade rörelsehindret gemensamt, men som i själva verket var flerhandikappade med behov av lugn studietakt, habilitering av t.ex. arbetsterapeuter, sjukgymnaster och logopeder samt ofta med behov av personlig assistans i skolan och i sitt boende.

I propositionen (prop. 1989/90:92) som följde på Handikapputredningen markeras att personkretsen omfattar elever med komplicerade funktionshinder – rörelsehinder regelmässigt i kombination med annat funktionshinder – för vilka det vardagliga livet och olika former av behandling och habilitering tar mycket tid och kraft i anspråk.

Kommittén menar att det är viktigt att resurserna vid de riksrekryterande Rh-gymnasierna förbehålls det mycket begränsade antal svårt rörelsehindrade elever med behov av så

stora och sammansatta insatser att det inte är praktiskt möjligt att lösa detta i hemkommunen eller inom dess samverkansområde. Med svårt rörelsehindrad avser kommittén, liksom Handikapputredningen, elever med sammansatta behov. Kommittén menar dock att det finns skäl att understryka att elever som antas till den Rh-anpassade utbildningen bör ha det gemensamt att de har ett svårt fysiskt rörelsehinder. Att vara rullstolsburen bör inte vara ett tillräckligt kriterium, inte heller en komplicerad situation i övrigt, men utan påtagliga rörelsehinder. Kommittén menar att elever med MBD/DAMP, men utan påtagliga fysiska rörelsehinder, inte tillhör denna personkrets, inte heller elever som utöver mindre påtagliga rörelsehinder anger sociala skäl.

Det är viktigt att förekomsten av de Rh-anpassade gymnasieskolorna inte frånhänder kommunerna det ansvar de har att erbjuda alla ungdomar, även dem med funktionshinder, gymnasieutbildning. Huvudregeln bör vara att nödvändiga anpassningar av elevens undervisningssituation samt av miljön sker lokalt. I många fall är detta också den samhällsekonomiskt mest lönsamma lösningen. Gymnasieskolan på hemorten bör i dag ha avsevärt större möjligheter att erbjuda ett utbildningsalternativ än när de Rh-anpassade gymnasieskolorna tillkom. Den måste dock generellt utveckla kompetens att undervisa ungdomar med varierande förutsättningar. Specialpedagogisk kompetens kommer sannolikt att bli allt viktigare, inte enbart för att svara mot de funktionshindrade elevernas behov, utan därför att gymnasieskolan skall klara elever med mycket varierande förutsättningar även i övrigt.

Kommittén konstaterar att lagstiftningen är oklar avseende personkretsen för RgRh, vilket har gett upphov till att överklagandenämndens bedömningar i ett flertal fall skilt sig från antagningsnämndens och enligt kommitténs uppfattning även från de ursprungliga intentionerna. Kommittén föreslår därför att personkretsen i 5 kap. 27 § skollagen preciseras till *ungdom som utöver svårt rörelsehinder har behov av så omfattande habiliteringsinsatser under skoltid att hon eller han inte kan genomföra studierna i gymnasieskola i hemkommunen eller dess samverkansområde.* Med habilitering avses här insatser av olika karaktär, t.ex. av sjukgymnast, arbetsterapeut, logoped, kurator, prykolog m.fl. För att behov av omfat-

tande habilitering skall kunna anses föreligga bör dock krävas att eleven har behov av insatser av sjukgymnast och arbetsterapeut.

I 5 kap. 27 § anges att vissa av eleverna också har behov av boende i elevhem och omvårdnad i boendet. Vad som avses med vissa elever är oklart. Det finns i dag exempel på att elever från studieorten bor i elevhem på samma villkor som elever som inte kommer från studieorten. *Kommittén föreslår att erbjudandet om boende och omvårdnad i boendet skall preciseras till att gälla om avståndet till elevens hem omöjliggör dagliga hemresor. För elever som av annat skäl än resavstånd inte kan bo hemma gäller kommunens ansvar enligt socialtjänstlagen eller LSS.* Inget hindrar naturligtvis hemkommunen att köpa en plats på elevhemmet för en elev från orten.

Elevernas varierande förutsättningar ställer krav på en mycket individualiserad undervisning. Många av eleverna undervisas i liten grupp, i vissa fall förekommer även enskild undervisning. De skilda förutsättningarna ställer också krav på att arbetssättet anpassas efter elevernas behov. Lärarna vid skolorna visar stort engagemang och stor uppfinningsrikedom. Majoriteten är dock gymnasielärare och saknar specialpedagogisk kompetens. Med hänsyn till detta är det möjligt att också andra utbildningsalternativ kan erbjuda väl så goda alternativ för vissa av eleverna vid Rh-gymnasierna.

Det är, liksom för RGH, svårt att med någon exakthet uppskatta effekterna för antagningen till de Rh-anpassade gymnasieskolorna av förslagen ovan. Kommittén bedömer dock att de om de genomförs kommer att leda till en märkbar minskning av antalet antagna elever. Fullt genomslag i verksamheten får detta inte förrän efter fyra år. Det är viktigt att utvecklingen följs upp och att verksamheterna anpassas efter de förändrade förutsättningarna.

6.3 Utbildningsprogram

* Kommittén *menar* att det är viktigt att skolsystemet är tydligt och anser därför att elever med svåra rörelsehinder så långt möjligt bör genomföra sina gymnasiestudier med samma valmöjligheter som andra elever.

* Kommittén *menar* att samma behörighetskrav som från och med läsåret 1998/99 kommer att gälla för gymnasieskolan i övrigt skall gälla även vid antagningen till RGD/RGH och de Rh-anpassade gymnasieskolorna, dvs. att eleven skall ha slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande med godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik för att kunna antas till nationellt program respektive till specialutformat program. Döva och gravt hörselskadade elever skall bedömas utifrån de särskilda språkkursplaner de följt i specialskolan, således utan krav på talad svenska och engelska. För elever utan godkända betyg i dessa ämnen finns det individuella programmet.

* Kommittén *föreslår* att de Rh-anpassade gymnasieskolorna skall få anordna såväl nationella, specialutformade som individuella program. Detta bör dock inte innebära att utbildningen vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna förlängs jämfört med i dag.

* Kommittén *föreslår* samtidigt att möjligheterna att specialinrikta kursplaner vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna tas bort.

* Kommittén *förordar* att regeringen ger högskolan möjlighet att beakta funktionshinder vid beslut om dispens från de grundläggande behörighetsvillkoren.

* Kommittén *föreslår* att det i skollagen tydliggörs att 5 kap. 13 § skollagen inte gäller för den Rh-anpassade utbildningen.

Vid RGD/RGH är möjligheterna att välja utbildningsprogram desamma som för övriga elever i gymnasieskolan. Enligt 5 kap. 28 § skollagen är det däremot endast möjligt att söka till de nationella programmen vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna. Enligt 10 kap. 5 och 6 §§ gymnasieförordningen får skolorna dock göra sådana individuella eller gruppvisa jämkningar i timplanen som krävs för den långsammare studietakten. Rektor får också befria en rörelsehindrad elev från delar

av utbildningen i en kurs enligt den reguljära kursplanen utan att antalet gymnasiepoäng för kursen minskas, s.k. specialinriktad kursplan.

De elever vid den Rh-anpassade gymnasieutbildningen som har svårt att tillgodogöra sig undervisningen enligt den reguljära kursplanen och istället läser enligt specialinriktade kursplaner anses enligt 10 kap. 6 § gymnasieförordningen ha genomgått den undervisning och verksamhet som ingår i ett fullständigt nationellt program. Detta innebär att en elev som genomgått ett nationellt program vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna kan ha kunskaper långt ifrån jämförbara med en elev som genomgått samma program vid landets övriga gymnasieskolor. En förklaring till förekomsten av specialinriktade kursplaner kan vara att Rh-gymnasierna etablerades före införandet av den nya gymnasieskolan. Därför var behovet av särskilda anpassningar större än idag.

Behovet av att specialinrikta kursplanerna beror på att elevernas förutsättningar att följa de nationella programmens kursplaner i vissa fall är begränsade, varför vissa av eleverna har behov av omfattande individuella anpassningar av studiekurserna. Det kan finnas flera orsaker till att de följer specialinriktade kursplaner. Det kan röra sig om rena fysiska hinder att fullfölja hela kurser, det kan emellertid också röra sig om att eleven saknar de kunskapsmässiga förutsättningarna att fullfölja kurserna. I vissa fall har begränsningarna direkt anknytning till funktionshindrets art. I andra fall har det mer att göra med brister i den tidigare studiesituationen.

Med anledning av elevernas olika förutsättningar varierar undervisningen mycket i nivå. Långt ifrån alla elever befinner sig på gymnasienivå i sina studier. Ungefär 40 procent av eleverna i Kristianstad och Stockholm följde läsåret 1995/96 full studiekurs. På de båda övriga orterna var samma andel så låg som ca 20 procent. Många av eleverna har påtagligt ojämna studieförutsättningar. De kan t.ex. ha möjlighet att följa undervisningen i samhällskunskap på gymnasienivå i stor grupp, men inte klara mer än låg- eller mellanstadienivå i matematik.

I gymnasieskolan i gemen skulle elever i det senare fallet normalt återfinnas inom det individuella programmet. Det har fyra ändamål – att stimulera eleven att senare gå över till ett

nationellt eller specialutformat program, att göra det möjligt för ungdomar att förena utbildningen med en anställning, att utbilda för udda yrken samt att kunna möta speciella behov hos eleven.

Riksdagen har nyligen beslutat (prop. 1995/96:206, bet. 1996/97:UbU5, rskr. 1996/97:15) att kommunerna skall ges möjlighet att erbjuda viss typ av det individuella programmet, det s.k. preparandprogrammet, till grupper av elever, och att elever skall kunna söka till sådana program. Ett sådant program skall endast vara avsett för elever från kommunen eller kommunens samverkansområde. Huvudsyftet med det individuella programmet är i första hand att eleven skall övergå till studier på nationellt eller specialutformat program.

Frågan om huruvida de Rh-anpassade gymnasieskolorna bör omfatta även individuella program har behandlats tidigare. Med anledning av att Skolväsendets överklagandenämnd beslutat ta emot elever från särskolan, föreslogs i propositionen (prop. 1993/94:242) om vissa ändringar i skollagen ett förtydligande av bestämmelserna i 5 kap. 28 § skollagen så att den som skall gå Rh-anpassad utbildning måste vara behörig till utbildning på nationella program i gymnasieskolan. Riksdagen avslog förslaget och tillkännagav att regeringen borde överväga möjligheten att ändra utbildningsutbudet vid Rh-gymnasierna till att även omfatta individuella program (bet. 1993/94:UbU20, rskr. 1993/94:421).

Regeringen återkom i frågan i 1994 års budgetproposition (prop. 1994/95:100). Där underströks att intentionerna bakom införandet av den Rh-anpassade utbildningen var att sörja för tillgång till gymnasieutbildning även för den mycket lilla grupp svårt rörelsehindrade elever för vilka det inte är praktiskt möjligt att anordna denna på den egna gymnasieorten. Det gäller ungdomar som har behov av stora och samordnade resurser och personal med speciell kompetens vad gäller utbildning och habilitering. Regeringen ansåg att det inte fanns några pedagogiska eller andra skäl att införa individuella program. Istället ansågs att det vore olyckligt att i den lilla grupp svårt rörelsehindrade elever inkludera de utvecklingsstörda eleverna, eftersom dessa kräver ytterligare förstärkning i form av andra lärare etc. Regeringen förslog därför nuvarande lydelse i 5 kap. 28 § skollagen att rätten till Rh-

anpassad utbildning tillkommer svårt rörelsehindrade ungdomar efter avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande. Uttrycket avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande överensstämmer med vad som föreskrivs i 5 kap. 1 § skollagen. Av förarbetena till den bestämmelsen framgår att särskoleutbildning inte kan anses motsvara grundskoleutbildning.

Från och med antagningen till gymnasieskolan läsåret 1998/99 kommer att ställas krav på godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik från grundskolan eller motsvarande för att eleverna skall tas in till nationella program och till specialutformade program. Övriga elever kommer att tas emot på det individuella programmet.

För eleverna som söker till de Rh-anpassade gymnasieskolorna innebär kravet på godkänt i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik radikalt förändrade förutsättningar. Då ansökningshandlingarna inte omfattar betyg så saknas möjlighet att med någon exakthet ange hur många av dagens elever som skulle ha klarat kravet på godkända betyg i dessa tre ämnen.

Bland annat med stöd av överlämnandekonferenser bedömer dock de biträdande rektorerna med ansvar för den Rh-anpassade utbildningen vid tre av skolorna att ca 40 procent av dagens elever skulle ha klarat detta krav. Ca 30 procent skulle inte ha klarat godkänt i något av ämnena. En lika stor grupp, ca 30 procent, hade klarat godkänt i vissa av de tre ämnena. Av de elever som klarat godkänt i vissa av ämnena finns en klar tendens att de antingen skulle klarat godkänt i språken *eller* i matematik. Hela 40 procent av denna grupp var godkänd i språken, men inte i matematik. Man kan säga att dessa har en ojämn begåvningsprofil som är typisk för vissa av eleverna vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna.

Införandet av kravet på godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik kommer således, om inga undantag görs, att innebära att en stor grupp av eleverna som idag tas in till den Rh-anpassade utbildningen stängs ute. De elever som på grund av sitt funktionshinder har en ojämn begåvningsprofil kan klara vissa ämnen bra på ett nationellt program, men kan ha svårare med andra. Kommittén anser att det är viktigt att dessa elever ges

förutsättning att följa undervisningen vid den Rh-anpassade utbildningen. Det kan åstadkommas antingen genom ett undantag från kravet på godkänt betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik eller genom att den Rh-anpassade utbildningen öppnas även för individuella program.

Sammantaget menar kommittén att det är viktigt att skolsystemet är tydligt och anser därför att elever med svåra rörelsehinder så långt möjligt bör genomföra sina gymnasiestudier med samma valmöjligheter som andra elever.

Kommittén menar att detta samtidigt innebär att behörighetskraven till utbildningen skall vara desamma. *Kommittén föreslår att samma behörighetskrav som från och med läsåret 1998/99 kommer att gälla för gymnasieskolan i övrigt skall gälla även vid antagningen till RGD/RGH samt de Rh-anpassade gymnasieskolorna,* dvs. att eleven skall ha slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande med godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik för att kunna antas till nationellt respektive till specialutformat program. Döva och gravt hörselskadade elever skall bedömas utifrån de särskilda språkkursplaner de följt i specialskolan, således utan krav på talad svenska och engelska. För elever utan godkända betyg i dessa ämnen finns det individuella programmet.

Med anledning av detta samt med anledning av att eleverna vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna redan i dag har en mycket individuellt anpassad utbildning anser kommittén att begränsningen till nationella program inom den Rh-anpassade gymnasieutbildningen bör tas bort. *Kommittén föreslår att de Rh-anpassade gymnasieskolorna skall få anordna såväl nationella, specialutformade som individuella program.* Det innebär att skolornas formella möjligheter att anpassa utbildningen efter elevernas behov ökar. Möjligheten att erbjuda samtliga program i gymnasieskolan är dock främst en anpassning till de faktiska förhållandena vid skolorna. *Därför bör förändringen inte innebära att utbildningen vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna förlängs jämfört med i dag.* Eleverna bör i normalfallet, liksom i dag, slutföra sina studier på fyra år.

Behovet att studera vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna bör dock vara större för elever med svåra rörelsehinder som studerar på nationella eller specialutformade program, än för elever som studerar på det individuella programmet. Förutsättningarna för att i den egna kommunens skola eller inom dess samverkansområde erbjuda de nödvändiga anpassningarna måste ses som större för det individuella programmet än för de nationella eller specialutformade. Det är därför möjligt att ungdomar med svåra rörelsehinder kan läsa ett preparandår i sin hemskola och först därefter börja vid den Rh-anpassade utbildningen, och då på ett nationellt eller specialutformat program.

Om de Rh-anpassade gymnasieskolorna ges möjlighet att även erbjuda specialutformade program och individuella program försvinner behovet att som i dag specialinrikta kursplanerna inom det nationella programmet. Gymnasieskolan ger i dag stora möjligheter till individuella anpassningar. Enligt 5 kap. 4 § skollagen kan t.ex. regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer meddela föreskrifter om tillämpningen av timplanerna. Denna möjlighet har bl.a. tillkommit för att elever med påtagliga studiesvårigheter, bl.a. till följd av funktionshinder, skall kunna välja bort vissa ämnen på ett nationellt program (s.k. reducerat program). Det totala antalet poäng får inte reduceras med mer än tio procent.

För en elev som inte kan följa ett nationellt program finns istället möjligheten att erbjuda specialutformat eller individuellt program. Framför allt inom ramen för det individuella programmet kan omfattande anpassningar göras.

Kommittén föreslår därför att möjligheterna att specialinrikta kursplaner vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna tas bort.

Kommittén vill dock i detta sammanhang uppmärksamma de begränsningar som finns för elever med vissa funktionshinder att studera vidare. Vid utbildningsutskottets behandling (bet. 1995/96 UbU11) av regeringens proposition (prop. 1995/96:184) om tillträde till högre utbildning redovisade utskottet att möjligheten till en friare bedömning av sökande med funktionshinder är viktig. Genom ett tillägg till 4 kap. 3 § högskolelagen gav riksdagen därför regeringen möjlighet att meddela föreskrifter om *urval*. Enligt utskottet bör det an-

komma på regeringen att avgöra om det finns anledning att i sådana föreskrifter närmare reglera hur högskolorna skall bedöma ansökningar från funktionshindrade.

För att en elev skall kunna bli föremål för urval krävs dock att eleven uppfyller kraven på *grundläggande behörighet*. Enligt 8 kap. 4 § högskoleförordningen har den grundläggande behörighet som

1. fått slutbetyg från ett nationellt eller specialutformat program i gymnasieskolan och har lägst betyget Godkänd på kurser som omfattar minst 90 procent av de gymnasiepoäng som krävs för ett fullständigt program,
2. fått slutbetyg från gymnasial vuxenutbildning eller fått samlat betygsdokument från gymnasial vuxenutbildning och har lägst betyget Godkänd på kurser som omfattar minst 90 procent av de gymnasiepoäng som krävs för ett slutbetyg,
3. har svensk eller utländsk utbildning som motsvarar kraven i 1 eller 2,
4. genom någon annan verksamhet än utbildning har förvärvat kunskaper som motsvarar dem som utbildningar i 1 eller 2 ger, eller
5. är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge och där är behörig till högre utbildning.

Dessutom skall också den som fyller 25 år senast det kalenderår som utbildningen påbörjas och har arbetat minst fyra år samt har kunskaper i svenska och engelska motsvarande ett fullföljt nationellt program anses ha grundläggande behörighet.

Någon möjlighet för dispens från kraven på grundläggande behörighet på grund av funktionshinder finns inte. Dispens kan enligt 8 kap. 3 § högskoleförordningen endast ges om den sökande genom svensk eller utländsk utbildning, praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen utan att uppfylla behörighetsvillkoren.

Det är i praktiken mycket ovanligt att elever vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna studerar vidare på universitet eller högskola. Kommittén menar dock att det är viktigt att det finns möjligheter för elever med funktionshinder att studera vidare. Det gäller även de ungdomar som på grund av sitt funktionshinder har en ojämn begåvningsprofil. För dessa innebär dock kravet på lägst betyget Godkänd på kurser som omfattar

minst 90 procent av de gymnasiepoäng som krävs för ett fullständigt nationellt eller specialutformat program ett hinder.

Kommittén förordar därför att regeringen ger högskolan möjlighet att beakta funktionshinder vid beslut om dispens från de grundläggande behörighetsvillkoren.

Kommittén delar slutligen den uppfattning som regeringen redovisade i 1994 års budgetproposition, att ej inkludera de utvecklingsstörda eleverna i den lilla grupp svårt rörelsehindrade elever som finns vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna. De svårt rörelsehindrade elevernas valmöjligheter bör dock inte begränsas på grund av detta.

Att de Rh-anpassade gymnasieskolorna öppnas för individuella program kan tolkas som att elever från särskolan ges möjlighet att söka sig till den Rh-anpassade utbildningen. Detta på grund av att det i 5 kap. 13 § skollagen anges att kommunen är skyldig att erbjuda elever från särskolan gymnasieutbildning endast på individuella program och endast om eleven vid prövning enligt 6 kap. 7 § inte tas emot i särskolan därför att eleven bedöms kunna gå i gymnasieskolan. Elever från den obligatoriska särskolan kan således under vissa villkor tas emot i gymnasieskolan. Det kräver dock att de inte tas emot i den frivilliga särskolan.

För rörelsehindrade ungdomar med utvecklingsstörning finns gymnasiesärskolan. För elever med svåra rörelsehinder är den Rh-anpassade utbildningen enda alternativ till den vanliga gymnasieskolan. Jämfört med den vanliga gymnasieskolan erbjuder särskolan avsevärda möjligheter till anpassningar, även för elever med svåra rörelsehinder. Som för övriga elever med funktionshinder bör också målsättningen vara att eleverna kan erbjudas utbildning så nära hemmet som möjligt. Den kompetens som finns inom särskolan att undervisa ungdomar med utvecklingsstörning finns inte inom de Rh-anpassade gymnasierna.

Om den Rh-anpassade utbildningen öppnas för såväl nationella, specialutformade som individuella program kan 5 kap. 13 § skollagen tolkas som att elever från särskolan under vissa särskilda omständigheter kan tas emot vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna. Detta är dock något oklart eftersom paragrafen reglerar hemkommunens skyldighet. Enligt kommitténs uppfattning finns det dock inget skäl att utvidga

målgruppen för den Rh-anpassade utbildningen till att också omfatta elever från särskolan. *För att det skall framgå tydligt att 5 kap. 13 § skollagen inte skall gälla den Rh-anpassade utbildningen föreslår kommittén att det klargörs i skollagen.*

6.4 Antagning

* Kommittén *menar* att det rättighetsinslag som finns i lagstiftningen för de Rh-anpassade gymnasieskolorna på sikt borde kunna tas bort så att verksamheten vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna och RGD/RGH kommer att baseras på likartade bestämmelser. Kommittén är dock inte nu beredd att föreslå en ändring av de rörelsehindrade elevernas rätt till Rh-anpassad gymnasieutbildning, men kan komma att återkomma till frågan i sitt slutbetänkande.

* Kommittén *föreslår* vidare att Nämnden för Rh-anpassad utbildning ombildas och ges i uppgift att svara för antagningen av elever till såväl RGD/RGH som till de Rh-anpassade gymnasieskolorna. Nämnden bör enligt kommitténs uppfattning utses av regeringen och inte överstiga elva personer, inklusive ordföranden.

* Kommittén *föreslår* att ansökningsförfarandet till den Rh-anpassade gymnasieutbildningen skall ske på hösten, året innan studierna skall inledas, istället för som nu på våren.

* Kommittén *föreslår* att beslut om antagning till RGD/RGH respektive den Rh-anpassade utbildningen, utöver en bedömning av om individen tillhör personkretsen, också skall baseras på en bedömning av kommunens tidigare och planerade insatser.

* Kommittén *föreslår* att till ansökan skall bifogas betyg, dokumentation av kommunens vidtagna åtgärder, åtgärdsprogram samt för elever med svåra rörelsehinder en redovisning av habiliteringsbehov.

6.4.1 Begreppet antagning

I detta betänkande används genomgående begreppet antagning istället för intagning, vilket är gängse begrepp i skollag-

stiftningen när det gäller grundskole- och gymnasieutbildning. Detta främst eftersom intagning enligt kommitténs uppfattning gärna leder till associationer till tvång och således har en negativ klang. Någon väsentlig skillnad i betydelse har kommittén inte funnit. Möjligen är antagning ett överordnat begrepp för både behörighetsprövning och urvalsprövning till en utbildning. Intagningen skulle i så fall begränsa sig till att omfatta urvalsprövningen.

Kommittén föreslår att begreppet intagning i skollagstiftningen generellt byts mot antagning. När det gäller RGD/RGH och RgRh prövas såväl behörighet som personkretstillhörighet m.m., varför antagning är ett mer adekvat begrepp. Det torde dock även gälla gymnasieskolan generellt.

6.4.2 Den rättsliga grunden

Av kapitel 5 framgår att det finns vissa väsentliga skillnader mellan regleringen av RGD/RGH och den Rh-anpassade gymnasieutbildningen. Mycket kort kan man säga att dessa innebär att verksamheten vid RGD/RGH har ett tak för antalet elever som kan tas in med statsbidrag, vilket inte gäller för RgRh. Vid brist på platser vid RGD/RGH skall de elever som har de största behoven ges plats i första hand. Vid den Rh-anpassade gymnasieutbildningen går det däremot inte att neka en elev plats om denne ingår i personkretsen och har avslutat grundskoleutbildning eller motsvarande. Dessutom kan eleven som sökt den Rh-anpassade gymnasieutbildningen överklaga ett avslag.

Den enskilde har således en starkare ställning vid en ansökan till den Rh-anpassade gymnasieutbildningen än till RGD/RGH. Det innebär problem för huvudmännen eftersom det gör att verksamheten är svår att planera. Om inte lagstiftningen är mycket precist utformad finns dessutom en påtaglig risk för en oplanerad expansion till följd av den praxis som etableras. Krav på nya platser måste i dag ofta lösas med kort varsel, vilket gör att lösningarna riskerar att bli kostsamma och kanske inte alltid får önskvärd kvalitet.

Vid den tidpunkt då rätten till Rh-anpassad utbildning infördes var andelen elever med svåra rörelsehinder som stude-

rade vid gymnasieskolan liten. Denna situation har förändrats sedan dess. Dessutom har gymnasieskolan reformerats. Kommunerna är numera skyldiga att erbjuda alla ungdomar inom kommunen treårig gymnasieutbildning. Detta innebär en radikal förändring, bl.a. för ungdomar med funktionshinder.

Kommittén menar därför att det rättighetsinslag som finns i lagstiftningen för de Rh-anpassade gymnasieskolorna på sikt borde kunna tas bort så att verksamheten vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna och RGD/RGH kommer att baseras på likartade bestämmelser. Den typ rättighet som gäller de svårt rörelsehindrade eleverna är ovanlig i skollagstiftningen. Lagstiftningen följer i denna del istället den relativt unga tradition som etablerats inom handikappolitiken.

Kommittén är dock inte nu beredd att föreslå en ändring av de rörelsehindrade elevernas rätt till Rh-anpassad gymnasieutbildning. För det första är det en principiell fråga som bör behandlas tillsammans med övriga områden i kommitténs slutbetänkande. För det andra vill kommittén först skaffa sig en bättre uppfattning om hur funktionshindrade elevers situation löses i den vanliga kommunala skolan.

6.4.3 Ansvar och organisation

Örebro kommun har ansvaret för antagningen av elever till RGD/RGH medan ansvaret för antagningen till den Rh-anpassade gymnasieutbildningen ligger på Nämnden för Rh-anpassad utbildning. Rörelsehindrade elever som inte antagits till den Rh-anpassade gymnasieutbildningen har möjlighet att överklaga beslutet hos Skolväsendets överklagandenämnd.

Att Örebro kommun svarar för antagningen av elever till RGD/RGH innebär att kommunen, inom den av staten fastställda ramen, fattar beslut om att ta emot ungdomar i den egna verksamheten som med nuvarande finansieringsansvar leder till utgifter för staten. Detta talar för att även antagningen av elever till RGD/RGH, liksom för de Rh-anpassade gymnasieskolorna, borde handhas av en central nämnd. *Kommittén föreslår därför att Nämnden för Rh-anpassad utbildning om-*

bildas och ges i uppgift att svara för antagningen av elever till såväl RGD/RGH som till de Rh-anpassade gymnasieskolorna.

Sammansättningen av en nämnd med ansvar för både antagningen till RGD/RGH och den Rh-anpassade utbildningen måste förändras jämfört med dagens antagningsnämnd. Nämnden, som enligt kommitténs mening bör utses av regeringen, bör omfatta den specialkompetens som krävs för att bedöma om en elev tillhör respektive personkrets. Vidare bör nämnden omfatta berörda parter på central och lokal nivå samt företrädare för berörda handikapporganisationer.

Med utgångspunkt i nuvarande organisationsstruktur bör staten vara respresenterad via såväl Skolverket, SIH som Nämnden för vårdartjänst. Vidare bör en representant för Svenska Kommunförbundet och en representant för respektive de dövas, de hörselskadades och de rörelsehindrades organisationer ingå. Slutligen bör en representant för Örebro kommun respektive en representant för någon av orterna med Rh-anpassade gymnasieskolor ingå. *Nämnden bör enligt kommitténs uppfattning inte vara för stor. Inklusive ordförande bör antalet ledamöter inte överstiga elva personer.*

Den föreslagna nämnden kommer, liksom dagens nämnd, att ha behov av en kansliresurs. Det gäller dock inte någon omfattande arbetsuppgift. Kansliresursen bör därför samordnas med någon av de statliga myndigheterna. *Kommittén anser att det ännu är för tidigt att avgöra till vilken myndighet kansliet bör höra.* Med tanke på att nämndens uppgift breddats är det emellertid inte lämpligt med dagens anknytning till Nämnden för vårdartjänst. Nämnden bör i framtiden vara förlagd med anknytning till utbildningsansvaret. I avvaktan på utredningens slutliga förslag bör kansliet dock ligga kvar vid Nämnden för vårdartjänst.

Den föreslagna ombildningen av Nämnden för Rh-anpassad utbildning innebär inte krav på nya resurser av någon omfattning. Nämnden kommer att ha i stort samma omfattning som dagens nämnd. Att den också föreslås handlägga ansökningarna till RGD/RGH innebär en större arbetsuppgift för kansliresursen samt eventuellt något eller några extra sammanträden.

Nämndens uppgifter, sammansättning m.m. bör huvudsakligen regleras i förordning med instruktion. Kommittén föreslår därför att delar av 5 kap. 30 § skollagen förs över till nämndens instruktion.

6.4.4 Ansökningstidpunkt

Den rättsliga regleringen av den Rh-anpassade utbildningen kommer även framgent att innebära att problemen med kort framförhållning kvarstår. Det gäller inte bara för dem som svarar för den Rh-anpassade utbildningen och till den hörande habilitering, boende och omvårdnad, utan i lika hög grad de hemkommuner som med mycket kort varsel kan få besked om att en elev inte har tagits in på den Rh-anpassade utbildningen. *Kommittén föreslår därför att ansökningen till den Rh-anpassade utbildningen skall ske på hösten, året innan studierna skall påbörjas, istället för som nu på våren.* Redan på hösten är det möjligt att fastställa om eleven tillhör personkretsen för den Rh-anpassade gymnasieutbildningen. En preliminär placering på program och därmed också på studieort bör kunna göras då eleven fått sitt höstbetyg.

En sådan ordning skulle ge alla parter, inklusive eleven själv, möjlighet att planera för framtiden. Om eleven t.ex. inte tas in på den Rh-anpassade utbildningen har hon eller han goda möjligheter att ta ställning till de alternativ som finns inom den egna kommunen eller inom dess samverkansområde.

6.4.5 Prövningen

Nämnden har att pröva personkretstillhörighet, således om elevens funktionshinder överensstämmer med vad som avses enligt lag eller förordning. För såväl antagningen till RGH som till den Rh-anpassade utbildningen definieras personkretsen i förhållande till möjligheterna att genomföra studierna i hemkommunens skola eller inom dess samverkansområde. Detta innebär att antagningsnämnden inte bara har att pröva graden av handikapp och behörighet i övrigt utan också vilka möjligheter som finns att erbjuda eleven gymnasieutbildning i

den egna kommunens skola eller inom dess samverkansområde.

Kommittén föreslår därför att beslut om antagning till RGD/RGH respektive den Rh-anpassade utbildningen, utöver en bedömning av om individen tillhör personkretsen, också skall baseras på en bedömning av tidigare och planerade insatser för eleven.

Som underlag för nämndens bedömning föreslår kommittén vidare att till ansökan skall bifogas betyg, dokumentation över kommunens vidtagna åtgärder, åtgärdsprogram samt för elever med svåra rörelsehinder en redovisning av habiliteringsbehov.

För elever med grava hörselskador har vissa kommuner förutsättningar att erbjuda undervisning i liten grupp med andra elever med samma funktionshinder, antingen därför att kommunen är stor eller därför att kommunen har möjlighet att samverka med andra kommuner. Andra kommuner har inte denna möjlighet. Då kan RGH vara det bästa alternativet. För elever med svåra rörelsehinder kan i många fall kommuner med en egen gymnasieskola eller med en samverkansort inom nära räckhåll erbjuda godtagbara lösningar. Det kan däremot vara omöjligt för en elev med ett så svårt funktionshinder att göra långa dagliga resor för att nå en gymnasieskola inom kommunens samverkansområde. Därför har i många fall befolkningsmässigt små kommuner i glesbygd begränsade möjligheter att erbjuda utbildningsalternativ hemma.

Om antagningsnämnden finner att en kommun har möjlighet att erbjuda ett fullgott utbildningsalternativ hemma för en elev som i övrigt tillhör personkretsen bör nämnden påtala detta. Om nämnden finner att en kommun undandrar sig ansvaret att erbjuda samtliga ungdomar i kommunen gymnasieutbildning kan nämnden inte neka eleven plats vid den riksrekryterande utbildningen, men bör samtidigt anmäla detta till Skolverket som tillsynsärende.

6.5 Kriterier för betygsättning

* Kommittén vill *understryka* att det inte finns skäl att i den Rh-anpassade utbildningen avvika från de regler som gäller för betygsättningen inom gymnasieskolan i övrigt. För elever med funktionshinder finns i vissa fall särskilda kursplaner. Det gäller i dag för döva och gravt hörselskadade elever. I dessa fall bedöms eleverna utifrån dessa kursplaner.

Kommittén anser att det finns skäl att klargöra principerna för betygsättningen vid de riksrekryterande gymnasieskolorna för döva, hörselskadade och rörelsehindrade.

6.5.1 RGD/RGH

För RGD/RGH gäller formellt samma principer för betygsättning som för övriga elever i gymnasieskolan. Jämförs lärarnas bedömningar av elevernas prestationer med de faktiska betygen antyds dock att elevernas resultat överskattas vid betygsättningen. Detta är något som såväl elever som deras organisationer vänder sig emot. De förväntar sig att bli bedömda enligt samma principer som övriga elever vid skolorna. Kommittén delar denna uppfattning och menar att det är viktigt att betygen sätts enligt samma principer för samtliga elever i gymnasieskolan.

Att sätta betyg enligt dessa principer bör inte resa några hinder vid RGD/RGH då eleverna i flertalet ämnen följer samma kursplaner som övriga elever i gymnasieskolan, vilket ger grund för att bedöma deras resultat mot samma mål. För teckenspråk finns dessutom en särskild kursplan, vilket också ger grund för att bedöma resultaten. Det finns dock en inte oväsentlig skillnad mellan eleverna vid RGD/RGH och övriga elever i gymnasieskolan vad gäller språken. Döva elever och elever med grava hörselskador har i allmänhet svårt att klara hela kursplanerna, utan kan bara bedömas vad gäller det lästa och skrivna språket. Skolverket har därför nyligen lämnat förslag till anpassade språkkursplaner för döva vid RGD.

Om regeringen fattar beslut enligt Skolverkets förslag kommer således de elever som omfattas av dessa anpassade

kursplaner att bedömas mot målen i dessa, något som kommittén ser som en önskvärd utveckling. Kommittén utgår från att kursplanen inte bara riktar sig till gruppen döva utan också till vissa gravt hörselskadade.

6.5.2 RgRh

Även för den Rh-anpassade gymnasieutbildningen gäller formellt samma betygsprinciper som för gymnasieskolan i övrigt. För de specialinriktade kursplanerna gäller dock enligt 10 kap. 6 § gymnasieförordningen att det av betyget skall framgå att undervisningen omfattat den specialinriktade kursplanen samt vilka moment undervisningen omfattat.

Trots denna precisering skiljer sig principerna för betygsättning mellan de Rh-anpassade gymnasieskolorna. Dessa uppfattar det som oklart vilka regler som gäller. I praktiken får i de flesta fall elever som läser full kurs vanliga betyg. I Umeå kan dock eleverna välja mellan vanliga betyg och "riksgymnasiebetyg", som sätts utifrån elevernas förutsättningar. Något stöd i lagstiftningen för denna typ av särskilda betyg finns inte. I Stockholm får eleverna i liten grupp intyg, medan de i stor grupp får betyg. Andra alternativ är att full kurs ger betyg, delvis anpassad kurs ger betyg i de delar som överensstämmer med kursplanen och intyg över vad kursen omfattat i övrigt samt i princip helt anpassad kurs ger intyg.

Kommittén menar att det finns skäl att klargöra principerna för betygsättningen. Betygen har flera viktiga funktioner – de ger eleven besked om vad hon eller han befinner sig i förhållande till uppsatta mål, de utgör grund för att söka till högre utbildning samt ger framtida arbetsgivare information om vad eleven har för förutsättningar. Kommittén finner att det är viktigt att detta signalsystem är tydligt och inte kan missförstås. *Kommittén vill därför understryka att det inte finns skäl att i den Rh-anpassade utbildningen avvika från de regler som gäller för betygsättningen inom gymnasieskolan i övrigt.* Om, som kommittén föreslår, de Rh-anpassade gymnasieskolorna ges möjlighet att erbjuda såväl nationella, specialutformade som individuella program innebär detta inte något egentligt problem.

Kommittén vill också uppmärksamma att det ligger inom Skolverkets tillsynsansvar att tillse att skolorna följer de regler som gäller för betygsättningen.

Kommittén förslår i avsnitt 6.3 att möjligheterna att specialinrikta kursplaner vid RgRh tas bort. Därmed skulle också den särskilda regeln för betygsättningen av de specialinriktade kurplanerna vid RgRh försvinna.

6.6 Uppföljning och utvärdering av det statliga verksamhetsbidraget

* Kommittén *menar* att det bör pekas ut ett myndighetsansvar som tillsammans med skolorna får till uppgift att formulera mål för hur det statliga verksamhetsbidraget till utbildningen vid RGD/RGH respektive de Rh-anpassade gymnasieskolorna skall användas samt utveckla instrument för att följa upp och utvärdera detta. Enligt kommitténs uppfattning bör detta vara ett ansvar för Skolverket som redan idag administrerar utbetalningen av bidraget.

Av utredningsdirektiven framgår att kommittén skall utvärdera verksamheten och i det sammanhanget beakta kvalitets- och effektivitetsaspekter. Av kapitel 3 och 4 framgår att utredningen har funnit det svårt att på ett tillfredsställande sätt fullfölja denna uppgift. Detta till följd av svårigheter att få fram jämförbart underlag. Det gäller både för verksamhet och ekonomi och framför allt för utbildningsinsatserna vid såväl RGD/RGH som de Rh-anpassade gymnasieskolorna.

Liksom övrig utbildning vid gymnasieskolan bör utbildningen vid RGD/RGH respektive de Rh-anpassade gymnasieskolorna utvärderas vad gäller resultatet av utbildningen. Normalt sker detta via uppgifter om betyg, andel elever som blivit godkända, andel avhopp samt även via studier av tidigare elevers senare sysselsättning. Denna typ av uppgifter är i viss mån tillgängliga även för RGD/RGH och de Rh-anpassade skolorna.

Verksamheten vid dessa skolor skiljer sig dock i vissa avseenden från andra skolor. Staten bidrar till utbildningen via

ett statligt verksamhetsbidrag till utbildningen. Det är inte möjligt att med någon bestämd uppfattning bedöma om bidragens storlek är rimliga. Det är med andra ord svårt att bedöma effektiviteten i verksamheten.

Det beror på att det saknas tydliga mål för vad denna resurs skall användas till samt att det saknas en tydlig redovisning av vilka resurser som satsas på eleverna vid skolorna samt hur dessa nyttjas. Skolorna har t.ex. svårt att redogöra för vilka lärarresurser som satsas, hur medlen fördelas, osv. En orsak till detta är att verksamheterna ingår kommunernas ordinarie gymnasieskolor. Enligt kommitténs uppfattning bör detta dock inte utgöra något hinder för en tydligare uppföljning och utvärdering, bl.a. av hur det statliga verksamhetsbidraget används. En annan och minst lika viktig orsak är att ingen har efterfrågat en redovisning av denna art.

Kommittén menar därför att det bör pekas ut ett myndighetsansvar som tillsammans med skolorna får till uppgift att formulera mål för hur det statliga verksamhetsbidraget till utbildningen vid RGD/RGH respektive de Rh-anpassade gymnasieskolorna skall användas samt utveckla instrument för att följa upp och utvärdera detta. Enligt kommitténs uppfattning bör detta vara ett ansvar för Skolverket som redan i dag administrerar utbetalningen av bidraget.

6.7 Finansiering

* Kommittén *förordar* att regeringen ser över förordningen för vissa handikappade elever (SKOLFS 1992:44). Nivån i den extra ersättningen för elever vid RGD/RGH bör justeras, medan de Rh-anpassade gymnasieskolorna bör ges möjlighet att debitera elevens hemkommun den faktiska kostnaden för assistent i skolan.

* Kommittén *menar* att finansieringen av boendet i elevhem m.fl. boendeformer på studieorten bör ses över. Om Sjuk- och arbetsskadekommitténs förslag, att sjukbidrag eller förtidspension inte skall utbetalas under studietiden, genomförs ökar förutsättningarna för att åstadkomma ett likvärdigt system för olika elever med funktionshinder.

* Kommittén *menar* att kommunernas skyldighet att genom inackorderingsbidraget ta del i finansieringen av elevernas boende vid RGD/RGH bör kvarstå, i avvaktan på kommitténs slutliga förslag avseende finansiering av utbildningen.

Ansvaret för finansieringen av RGD/RGH respektive RgRh är mycket splittrat och svårt att få överblick över. Sammantaget står staten för merparten av kostnaderna vid RGD/RGH samt vid den Rh-anpassade gymnasieutbildningen.

6.7.1 Finansieringsansvaret i stort

Statens åtagande för RGD/RGH och de Rh-anpassade gymnasieskolorna utgör ett undantag från principen om att det är kommunens ansvar att erbjuda i kommunen bosatta ungdomar gymnasieskola samt från landstingets ansvar att erbjuda habilitering.

Det är samtidigt viktigt att de elever som har svåra funktionshinder får det stöd som de har behov av. I de flesta fall kan och bör detta lösas lokalt. För att antas till RGD/RGH eller den Rh-anpassade gymnasieutbildningen skall eleven för det första tillhöra personkretsen för respektive utbildning. Vidare bör möjligheterna att lösa utbildningssituationen i hemkommunen och dess samverkansområde ha prövats. Detta är dock inte ett tillräckligt kriterium. Eleven skall också själv –

med stöd av sina föräldrar, eventuellt konsulent, lärare m.fl. – ha kommit fram till att det är den lösning hon eller han önskar sig. Det är inte ett kommunalt beslut.

Kommittén menar därför att det är viktigt att ekonomiska incitament inte motverkar att olika utbildningsalternativ kan prövas förutsättningslöst.

Som finansieringsansvaret för verksamheten vid RGD/RGH respektive RgRh är fördelat idag ger dock de ekonomiska incitamenten motsatta signaler. Detta i och med att det i de flesta fall är avsevärt kostsammare för hemkommunen om en elev väljer att studera i hemkommunen eller inom dess samverksansområde än om hon eller han väljer att studera vid RGD/RGH eller RgRh. Av detta skäl bör kommunernas ekonomiska ansvar för verksamheten vid RGD/RGH respektive RgRh öka på sikt. Kommittén avser att återkomma med mer konkreta förslag i denna del i sitt slutbetänkande. Som redan redovisats i avsnitt 6.1.3 utesluter inte kommittén att finansieringsansvaret för skolorna helt bör överföras till kommun och landsting. Kommittén vill dock inte nu föregripa den analys som kommer att göras i kommitténs slutbetänkande och som kommer att ta upp kommunaliseringsfrågan i ett vidare perspektiv.

6.7.2 Finansieringen av utbildningen

Finansieringsansvaret för *utbildningen* är fördelat mellan hemkommunen och staten. Hemkommunen betalar i båda fallen vanlig interkommunal ersättning och en extra ersättning. Den extra ersättningen uppgår till 4 000 kronor per termin för RGD/RGH. För RgRh motsvarar den kostnaderna för assistent i skolan, i vissa fall som ett genomsnitt, i andra med den faktiska kostnaden. Staten bidrar med merparten, i form av ett extra verksamhetsstöd.

RGD/RGH

Den extra ersättningen vid RGD/RGH på 4 000 kr per termin innebär en marginell extra kostnad för elevens hemkommun.

Av kapitel 3 framgår att staten står för merparten av kostnaderna för utbildning vid RGD/RGH. Vidare framgår att kostnaderna för en hörselskadad elev vid RGH är avsevärt högre än för andra lösningar. I avvaktan på kommitténs slutliga förslag till hur utbildningen vid RGD/RGH skall finansieras *föreslår kommittén att regeringen ser över förordningen om extra ersättning för vissa handikappade elever (SKOLFS 1992:44) så att nivån i den extra ersättningen för elever vid RGD/RGH justeras. Nivån har varit oförändrad en längre tid.*

Som tidigare redovisats har staten två olika former för att bidra till utbildningen av funktionshindrade elever. För RGD/RGH och de Rh-anpassade gymnasieskolorna sker det över en egen anslagspost i statsbudgeten, som administreras av Skolverket. Omfattningen av bidraget beslutas dock av Utbildningsdepartementet. Finansiering av insatser för funktionshindrade elever sker dock även via anslagsposten "Samordnade regionala utbildningsinsatser för elever med funktionshinder". Denna anslagspost disponeras av SIH, som också beslutar om fördelningen av medlen.

Bland annat de kommunala hörselklasserna får statligt stöd via det senare anslaget. Beloppsmässigt är statens bidrag till de kommunala hörselklasserna mycket begränsat. Behovet av utbildning i särskilda grupper för hörselskadade är oklart. Mycket tyder på att det finns elever inom RGH som med rimliga anpassningar skulle kunna klara sin skolgång i en vanlig gymnasieskola, eller i en kommunal hörselklass. Det gäller de elever som om kommitténs förslag till precisering av personkretsen för RGH genomförs inte längre kommer att antas till skolan. Det finns dock gravt hörselskadade elever som inte studerar vid RGH, och som om det fanns en skola inom rimligt avstånd till hemmet skulle vinna på att följa undervisningen i liten grupp med tekniskt stöd.

Kommittén anser med anledning av detta att det vore önskvärt om det kunde etableras kommunala hörselklasser vid ytterligare några orter i landet. För eleverna innebär det att de kan få sin utbildning närmare hemorten. En stramare antagning till RGH bör frigöra de resurser som krävs för statens bidrag till dessa klasser. En sådan lösning skulle möjliggöra att fler elever fick del av en visserligen betydligt lägre statlig subvention.

RgRh

Även den Rh-anpassade utbildningen, inklusive assistent i skolan, finansieras med ett statligt verksamhetsstöd samt med interkommunal ersättning. Den interkommunala ersättningen består i praktiken av programkostnad och ersättning för assistent i skolan. Detta överensstämmer dock inte med förordningen om extra ersättning för vissa handikappade elever (SKOLFS 1992:44) som föreskriver en nivå på 4 000 kr per termin även för dessa skolor.

Principerna för den extra ersättning som kommunerna idag svarar för skiljer sig mellan de olika Rh-anpassade gymnasieskolorna. *Kommittén menar att det är vikigt att den extra ersättning som tas ut av hemkommunerna följer samma grundläggande principer.* Det behöver däremot inte innebära att den är beloppsmässig lika. I dagsläget debiteras i vissa fall den faktiska kostnaden per elev för assistent i skolan, i andra genomsnittet för samtliga Rh-elever i kommunens skolor. Kommittén bedömer att det knappast är värdkommunernas uppgift att bedriva utjämning mellan elevernas hemkommuner, att låta en kommun betala för en annan kommuns elev.

Kommittén föreslår därför att regeringen ser över förordningen om extra ersättning för vissa handikappade elever (SKOLFS 1992:44) så att de Rh-anpassade gymnasieskolorna ges möjlighet att debitera elevens hemkommun den faktiska kostnaden för assistent i skolan. Det är i denna del en neutral lösning i förhållande till om eleven väljer att följa undervisningen vid kommunens egen skola eller vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna.

6.7.3 Finansieringen av boendet

För *boendet* skiljer sig finansieringen mellan de båda skolformerna. Vid RGD/RGH betalar eleverna för boendet med sitt sjukbidrag eller förtidspension och pensionstillskott. Kostnaderna utöver detta svarar staten för via Rg-bidraget. Vid RgRh betalar eleverna en avgift om 2 400 kronor per månad under nio månader. Kostnader därutöver svarar staten för via Nämnden för vårdartjänst, som också står för kostnaderna för

habilitering av eleverna vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna. För både RGD/RGH och den Rh-anpassade utbildningen står staten för merparten av kostnaderna. Kommunerna svarar i princip inte för elevernas boende.

För eleverna skiljer sig således villkoren mellan RGD/RGH och de Rh-anpassade gymnasieskolorna, vilket har kritiserats sedan Rg-bidragets tillkomst 1 juli 1995.

För närvarande föreligger ett förslag (SOU 1996:113) från Sjuk- och arbetsskadekommittén om att höja åldersgränsen för sjukbidrag och förtidspension till som lägst 18 år samt om att dessa förmåner inte annat än undantagsvis skall kunna utgå vid studier. För perioden t. o. m 17 år föreslås att vårdbidrag skall kunna utgå, fr.o. m. 18 års ålder föreslås att handikappersättning skall utgå.

Kommittén anser liksom Sjuk- och arbetsskadekommittén att det inte är rimligt att elever som studerar i gymnasieskolan skall uppbära sjukbidrag eller förtidspension, som är ersättningar för förlorad arbetsförtjänst. *Kommittén stödjer därför Sjuk- och arbetsskadekommitténs förslag vad gäller förändringen av åldersgränsen för sjukbidrag och förtidspension.*

Enligt nuvarande system för vårdbidraget och handikappersättningen får dessa inte samma omfattning som sjukbidraget eller förtidspensionen. Detta då båda dessa bidrag bedöms i förhållande till samhällets övriga insatser. För vårdbidraget gäller t.ex. att det kan utgå med helt, trekvarts, halvt eller kvarts bidrag. Tid i skolan, assistent, omvårdnad i boende m.m. skall räknas av när bidragets storlek fastställs. För elever vid RGD/RGH respektive den Rh-anpassade gymnasieutbildningen som bor på elevhemmen m.fl. boendeformer vid studieorterna bör detta i de flesta fall innebära en ersättningsnivå motsvarande ett kvarts vårdbidrag per år. Försäkringskassornas bedömningar är dock inte helt enhetliga. Ett kvarts vårdbidrag är i dag 1 885 kr per månad.

Kommittén menar att det är otillfredsställande att finansieringen av boendet vid RGD/RGH respektive de Rh-anpassade gymnasieskolorna skiljer sig åt, både avseende det statliga ansvaret och avseende konsekvenserna för de enskilda eleverna. Kommittén menar att ansvaret för boendefinansieringen bör åvila en myndighet, inom ramen för ett system.

Kommittén menar att finansieringen av boendet i elevhem m.fl. boendeformer på studieorten bör ses över. Om Sjuk- och arbetsskadekommitténs förslag enligt ovan genomförs ökar förutsättningarna för att åstadkomma ett likvärdigt system för olika elever med funktionshinder. Med anledning av detta samt att kommittén kommer att ta upp frågan om ansvar och organisation i sitt slutbetänkande avstår dock kommittén från att nu lägga förslag om boendefinansieringen.

För elevboendet vid RGD/RGH är kommunerna skyldiga bistå med ekonomiskt stöd för inackordering. Generellt gäller att till elever i gymnasieskolan som behöver inackordering till följd av skolgången skall hemkommunen lämna ekonomiskt stöd med *lägst* 1/30 av basbeloppet per månad som eleven bor inackorderad. Detta gäller även för elever vid RGD/RGH, däremot inte för elever vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna. I praktiken fick enligt CSN endast åtta elever kommunalt inackorderingsbidrag vid RGD/RGH läsåret 1995/96. CSN föreslår att ett undantag görs för hemkommunernas skyldighet att lämna inackorderingsbidrag för elever även vid RGD/RGH.

Kommittén menar däremot att kommunernas skyldighet att genom inackorderingsbidraget ta del i finansieringen av elevernas boende vid RGD/RGH bör kvarstå, i avvaktan på kommitténs slutliga förslag avseende finansiering av utbildningen. Det stärker det kommunala ansvaret.

För eleverna vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna är kommunerna inte skyldiga att ge inackorderingsbidrag. Enligt 5 kap. 31 § får inte avgifter tas ut för omvårdnad i boendet och habilitering. Kommittén föreslår inte nu någon förändring i detta avseende.

6.7.4 Finansiering av resor till och från studieorten

Villkoren för elevernas resor till och från studieorten är formellt sett lika för elever som studerar vid RGD/RGH och de Rh-anpassade gymnasieskolorna. Eleverna skall i första hand betala dessa med sjukbidrag eller förtidspension och pensionstillskott. För kostnader därutöver utgår Rg-bidrag. Hur

många resor eleven får stå för beror således på om eleven har sjukbidrag eller förtidspension samt på om eleven har fått använda dessa för att finansiera boendet. Effekterna av detta system leder till att eleverna vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna får betala en större andel av sina resor själva. Detta då eleverna vid RGD/RGH, om de bor i kommunens boende, i många fall redan har förbrukat sitt sjukbidrag eller förtidspension till boendet.

Om Sjuk- och arbetsskadekommitténs förslag genomförs, så att eleverna inte kan uppbära sjukbidrag eller förtidspension då de studerar, kommer elevernas situation att bli mer jämförbar. *Kommittén ser därför inga skäl att föreslå förändringar av systemet för att finansiera elevernas resor till och från studieorten.*

6.8 Organisation och ansvarsfördelning

* Kommittén *menar* att det är viktigt att målen för de respektive kompetensområdena formuleras utifrån varje områdes förutsättningar. Det är i detta sammanhang viktigt att en samordning sker, både på central och lokal nivå. Det innebär dock inte att det krävs ett gemensamt huvudmannaskap.

* Kommittén *menar* att det är önskvärt att ansvarsfördelningen mellan de statliga aktörerna tydliggörs samt att den ges en likartad utformning för RGD/RGH respektive de Rh-anpassade gymnasieskolorna, men avvaktar till sitt slutbetänkande med att lägga förslag om den statliga organisationsstrukturen.

* Kommittén *menar* att det bör etableras en form för statens samordning av styrningen av RGD/RGH och den Rh-anpassade utbildningen, vad gäller gemensamma mål, antal platser samt uppföljning och utvärdering

Redan i avsnitt 6.1 konstateras att kommittén i slutbetänkandet avser att återkomma till frågan om ansvarsfördelning i slutbetänkandet, både vad avser ansvarsfördelningen mellan stat och kommun och vad gäller den statliga organisationen. Detta innebär att kommittén inte nu föreslår några radikala förändringar av organisation och ansvarsfördelning.

6.8.1 Utgångspunkter

I Skolverkets utvärdering av den riksrekryterande utbildningen för elever med svåra rörelsehinder förordas ett samlat huvudmannaskap för verksamheten vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna, både på statlig och kommunal nivå. Man menar att eleverna befinner sig i ett samspel mellan företrädare för skilda yrkesgrupper – där skolan representerar kunskapsmålen, habiliteringen behandlingsmålen och elevhemmen mera allmänna socialiseringsmål och omvårdnadsmål. Man pekar på att det saknas en nationell målsättning för verksamheten vid den Rh-anpassade gymnasieutbildningen. Skolverket menar vidare att det är angeläget att *en* instans får ansvar för såväl behovsprövning som anskaffning av platser. Detta under förutsättning av ett fortsatt statligt engagemang. Skolverket redovisar ingen syn på ansvarsfördelningen på statlig nivå för RGD/RGH, däremot redovisar man relativt detaljerade synpunkter på ansvarfördelningen inom skolan.

Skolverkets slutsatser aktualiserar den mer principiella frågeställningen om vilken organisationsprincip som bör vara vägledande. Skolverket förordar en fullständig organisatorisk samordning, oberoende av kompetens. En annan princip är att låta kompetensen vara vägledande för organisationen. I detta fall skulle det, som i dag vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna, dras en skiljelinje mellan skola, habilitering och socialisering/omvårdnad, både i den lokala och den centrala organisationen.

Fördelen med en fullständig samordning kan, som Skolverket redovisar, vara att det är enklare att skapa ett gemensamt mål för verksamheten. Det finns dock en risk att möjligheterna att skapa en tydlig styrning av verksamheten försvinner med en sådan lösning. Verksamheten vid såväl RGD/RGH som de Rh-anpassade gymnasieskolorna syftar i första hand till att ge elever med vissa funktionshinder goda förutsättningar att erhålla en gymnasieutbildning. Habilitering och boende är ett viktigt stöd för att denna utbildning skall kunna ges. *Kommittén menar att det är viktigt att målen för de respektive kompetensområdena formuleras utifrån varje områdes förutsättningar. Det är i detta sammanhang viktigt att en samordning sker, både på central och lokal nivå. Det innebär dock inte att det krävs ett gemensamt huvudmannaskap.*

6.8.2 Ansvarsfördelning på statlig nivå

Statens ansvar för verksamheten vid RGD/RGH och RgRh är splittrat på olika aktörer. Utbildningsdepartementet, Skolverket, Socialdepartementet, Nämnden för vårdartjänst, CSN har samtliga sin roll. Ansvarsfördelningen skiljer sig dessutom avsevärt mellan RGD/RGH respektive den Rh-anpassade utbildningen. *Kommittén menar att det är önskvärt att ansvarsfördelningen mellan de statliga aktörerna tydliggörs samt att den ges en likartad utformning för RGD/RGH respektive de Rh-anpassade gymnasieskolorna.*

Kommittén kan inte i detta delbetänkande ge ett slutgiltigt förslag till hur den statliga organisationsstrukturen bör se ut i framtiden. Detta eftersom det finns kopplingar mellan hur den bör utformas för RGD/RGH och de Rh-anpassade gymnasieskolorna samt för specialskolorna. Detta, liksom den statliga myndighetsstrukturen, kommer kommittén att behandla i slutbetänkandet. De synpunkter som förs fram här bygger således på en i stort oförändrad myndighetsstruktur och får därför ses som förslag till justeringar av dagens ansvarsfördelning.

Liksom Skolverket anser kommittén att det finns ett behov av en tydligare samordning av statens styrning av inte bara de Rh-anpassade gymnasieskolorna, utan även av RGD/RGH. Ett sätt att uppnå en sådan samordning vore att förlägga hela det statliga ansvaret på en myndighet under ett departement. Kommittén har redan redovisat en tveksamhet till att på detta sätt lämna kompetensprincipen. Dessutom är det svårt att se var detta ansvar skulle förläggas.

Eftersom det huvudsakliga målet för verksamheten vid de riksrekryterande gymnasieskolorna är att förmedla utbildning, så är det naturligt att Utbildningsdepartementet har huvudansvaret på departementsnivå. Under Utbildningsdepartementet lyder Skolverket och SIH, båda myndigheter med inriktning på pedagogisk kompetens. Under Socialdepartementet lyder Nämnden för vårdartjänst, inriktad på frågor om boende och habilitering. Kommittén är inte beredd att förorda att någon av dessa myndigheter skulle ges ett övergripande ansvar för verksamheten vid RGD/RGH eller vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna.

Ett enhetligt huvudmannaskap är dock inte den enda vägen att uppnå samordning. Det kan också ske genom organi-

satoriskt samarbete. *Kommittén menar att det bör etableras en form för statens samordning av styrningen av RGD/RGH och de Rh-anpassade gymnasieskolorna, vad gäller gemensamma mål (vid sidan om de mål som ges av skollagstiftning, läroplaner, kursplaner m.m.), antal platser samt uppföljning och utvärdering.* Inom ramen för ett sådant samarbete kan varje myndighet bidra med sin sektorskompetens. Den myndighet under Utbildningsdepartementet som slutgiltigt kommer att ges ansvar för statens styrning av RGD/RGH respektive RgRh bör svara för att samordningen kommer till stånd. I avvaktan på att kommitténs förslag kan genomföras och en ansvarig myndighet kan utses utgår kommittén från att parterna etablerar den nödvändiga samordningen under tillfälliga former.

Kommittén har redan föreslagit en gemensam antagningsnämnd för RGD/RGH och den Rh-anpassade utbildningen. I nämnden föreslås samtliga berörda myndigheter vara representerade. Antagningsnämndens föreslagna sammansättning gör att den inte omedelbart utgör det forum för den statliga samordning som föreslagits ovan. Däremot är det inget som hindrar att de statliga myndigheterna utser samma representanter i de båda organen.

I det ovanstående har diskuterats samordningen mellan olika kompetensområden. Den statliga organisationsstrukturen är dock i dag splittrad även *inom* kompetensområdena, vilket också ställer krav på förändringar.

Det statliga ansvaret för *utbildningen* ligger på Utbildningsdepartementet och Skolverket. I dag svarar departementet för avtal eller överenskommelser med utbildningsorterna, medan Skolverket administrerar bidraget. Detta kan jämföras med ansvaret för omvårdnad vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna, där Nämnden för vårdartjänst i samarbete med Socialdepartementet förhandlar med huvudmännen och träffar en överenskommelse om verksamhet och kostnadsersättning, som godkänns av regeringen.

Kommittén har redan pekat på behovet av ett tydligare myndighetsansvar för mål samt uppföljning och utvärdering av det statliga verksamhetsbidraget till RGD/RGH respektive de Rh-anpassade gymnasieskolorna. Kommittén har också föreslagit att detta ansvar bör åligga Skolverket därför att

verket redan idag administrerar dagens bidrag samt att verket generellt har ansvar för tillsyn, uppföljning och utvärdering av skolan. Kommittén menar att det är rimligt att det statliga verksamhetsbidraget till utbildningen vid skolorna ges till Skolverket som får i uppdrag att fördela medlen till de respektive skolorna.

Det statliga ansvaret för *boendet* handhas för de Rh-anpassade gymnasieskolorna av Nämnden för vårdartjänst. För RGD/RGH finns inte uttalat statligt ansvar, annat än att staten via CSN finansierar boendet via Rg-bidraget. Ett argument för denna skillnad är att det i första hand handlar om ett renodlat boende vid RGD/RGH, dock med tydliga inslag av omvårdnad, medan det för den Rh-anpassade utbildningen också omfattar omvårdnad i boendet och habilitering. *Kommittén har redan konstaterat att detta inte är en tillfredsställande lösning, men att kommittén med anledning av att frågan om den statliga organisationsstrukturen skall behandlas i kommitténs slutbetänkande avstår från att nu lägga förslag om en annan ordning.*

6.8.3 Ansvarsfördelningen på kommunal nivå

I Skolverkets utvärdering av de Rh-anpassade gymnasieskolorna pekas på behovet av ett enhetligt huvudmannaskap på lokal nivå. Kommittén har inte för avsikt att ge förslag om hur huvudmännen skall organisera sin verksamhet mer i detalj. Principiellt vill dock kommittén peka på att det även lokalt kan finnas skäl att basera organisationen på kompetensprofilen. Det är viktigt att det i verksamheten tydligt framgår vilka målen är för respektive verksamhet. Det är också viktigt att eleverna ges möjlighet att tydligt särskilja utbildningsmålen från övriga mål. Kommittén uppfattar det inte som något problem att verksamheten lokalt har "tre ben". Flera av utbildningsorterna har funnit tillfredsställande former för samverkan.

Vad gäller de synpunkter som riktas mot organisationen inom RGD/RGH menar kommittén att frågorna är av en sådan art att de bör klaras ut i dialogen mellan ansvarig myndighet och utbildningsorten. Generellt menar kommittén att frågor

som rör den interna verksamheten, och som påverkar hur huvudmännen uppnår de mål som formulerats för verksamheten, bör hanteras i en sådan relation.

6.9 Ekonomiska konsekvenser

De ekonomiska konsekvenserna av kommitténs förslag i detta delbetänkande är begränsade. Det är främst kommitténs förslag att precisera personkretsarna samt att markera det kommunala ansvaret vid antagningen till skolorna som har ekonomiska konsekvenser.

Konsekvenserna för de olika huvudmännen av om en hörselskadad elev väljer att studera vid RGD/RGH, i kommunala hörselklasser eller i den egna kommunens gymnasieskola eller inom dess samverkansområde diskuteras i avsnitt 3.5. På motsvarande sätt diskuteras de ekonomiska konsekvenserna av om en elev med rörelsehinder väljer att studera vid RgRh eller i hemkommunens gymnasieskola eller inom dess samverkansområde.

Förslagen innebär således vissa besparingar totalt sett. Med tanke på det begränsade antal elever som berörs är de dock inte omfattande. Förslagen innebär också att kostnader för vissa ungdomar som med nuvarande regler skulle täckts av staten istället kommer att överföras till de huvudmän som har det primära ansvaret för gymnasieutbildning och habilitering. Även dessa kostnadsöverföringar är begränsade, sett för hela kommunkollektivet, i de flesta fall även för den enskilda kommunen. De kan dock vara betydande i enskilda fall.

Kommittén avser att i sitt slutbetänkande återkomma med en bedömning av de ekonomiska konsekvenserna av kommitténs samlade förslag. Kommittén tolkar, som nämnts inledningsvis, direktiven så att det inte föreligger något omedelbart besparingskrav. Det finns inte heller några nya resurser. I slutbetänkandet kommer därför kommittén att redovisa hur kommittén avser att omdisponera de resurser som sparas genom förslagen i detta betänkande.

Kommittén kommer också att ta upp de ekonomiska konsekvenserna för de olika huvudmännen – staten, hemkommuner, värdkommuner och landsting.

Kommittédirektiv

Dir.
1995:134

Utredning om funktionshindrade elever i skolan

Beslut vid regeringssammanträde den 23 november 1995

Sammanfattning av uppdraget

En kommitté skall utreda hur ansvaret för utbildning och omvårdnad i anslutning till utbildning av funktionshindrade elever skall fördelas mellan stat, kommun och landsting samt vem som skall finansiera verksamheten.

Den svenska handikappolitiken

Grunden för den svenska handikappolitiken är uppfattningen om alla människors lika värde och lika rätt. Strävan är att utforma samhället så att det blir tillgängligt för alla medborgare. Människor med funktionshinder skall således beredas möjligheter att som andra få en god utbildning, delta i arbetslivet och leva ett aktivt och självständigt liv. Begrepp som delaktighet och jämlikhet ger uttryck för denna syn. Den svenska politiken på handikappområdet har sedan lång tid tillbaka haft denna inriktning.

I december 1993 antog FN:s generalförsamling enhälligt ett förslag om internationella regler för personer med funktionshinder - de s.k. Standardreglerna. Syftet med reglerna är att säkerställa att människor med funktionshinder har samma rättigheter och skyldigheter som andra medborgare i respektive land. Reglerna uttrycker tydliga principiella ståndpunkter när det gäller rättigheter, möjligheter och ansvar samt ger konkreta förslag om hur ett land kan undanröja hinder för funktionshindrade personer och skapa ett tillgängligt samhälle.

Sektorer som social-, utbildnings- och arbetsmarknadsområdena är på olika sätt ansvariga för att handikappolitiken ges ett reellt innehåll. Ett uttryck för detta är sektorsprincipen. Den innebär att varje område skall ta ansvar för att målen för handikappolitiken förverkligas. Sverige har internationellt varit pådrivande inom området och fullföljer denna linje också nu inom ramen för medlemskapet i EU, FN och andra internationella organisationer.

Kommunerna har genomförandeansvaret för bl.a. barnomsorg, skola och äldreomsorg. Landstingen har främst uppgifter inom hälso- och sjukvårdsområdet. På skolområdet bryts detta mönster i vissa fall, t.ex. för elever med funktionshinder. Det gäller bl.a. de statliga specialskolorna, gymnasieutbildning för vissa funktionshindrade elever, resurscentren, vissa särskilda pedagogiska stödinsatser samt anpassning och utveckling av vissa läromedel.

Kommunernas sociala ansvar

På det *sociala området* har flera reformer genomförts under senare år.

Reformerna har inneburit att ansvaret i huvudsak har samlats hos en huvudman, kommunerna, som inom sin organisation kunnat samla olika kompetenser för att tillgodose de dagliga vård- och omsorgsbehoven. Landstingen har dock fortfarande ansvaret för de behov som kräver specialiserad vårdkompetens. Nya samarbetsformer mellan kommuner och landsting har också utvecklats som en del av reformerna. Exempel på reformerna är att kommunerna fått ta över ansvaret för service och vård till äldre och handikappade m.m. (ÄDEL-reformen) och stödet till funktionshindrade enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Den ändrade synen på institutionsvård, särskilt vad gäller omsorgsverksamheten och psykiatrisk vård, har varit en stark drivkraft till förändringarna.

Staten, kommunerna och landstingen delar ansvaret för skolan

Även på *skolans område* har omfattande förändringar genomförts under de senaste åren.

Staten skall ange mål och riktlinjer som skall gälla för alla skolformer i landet. Dessa mål och riktlinjer slås fast i skollagen, skolformsförordningar, läroplaner och kursplaner. Staten skall också följa upp och utvärdera hur de nationella bestämmelserna efterlevs och hur målen uppnås samt bedriva tillsyn.

Statsbidragen till kommunerna ändrades genomgripande från och med den 1 januari 1993. De specialdestinerade statsbidragen för skolans ändamål inordnades i ett generellt statsbidragssystem för kommunerna.

Kommunerna har sedan 1991 ett helt och odelat arbetsgivaransvar för all personal i skolan och avgör inom de ramar som riksdag och regering lagt fast hur verksamheten skall utformas. Kommunerna svarar för en ändamålsenlig organisation av skolverksamheten och för att det finns lokaler, läromedel och utrustning. De svarar för att det finns personal för olika uppgifter i skolan och för personalens fortbildning och de skall se till att skolan får de resurser som behövs för att skolverksamheten skall svara mot de nationella målen och riktlinjerna. Kommunerna har också ett ansvar för att utvärdera sin skolverksamhet.

Kommunerna har således driftansvaret för bl.a. grundskolan och gymnasieskolan samt fr.o.m. den 1 januari 1996 även för särskolan. Landstingen är också huvudmän för gymnasieskolan men får endast anordna omvårdnadsprogram och naturbruksprogram samt motsvarande specialkurser.

Den fortsatta utvecklingen av decentraliseringen och avregleringen rymmer åtgärder för att bl.a. förhindra utslagning i skolan, stimulera den pedagogiska utvecklingen samt utveckla elev- och föräldrainflytandet i skolan. Detta kommer till uttryck på olika sätt, bl.a. i kommittédirektiven Det inre arbetet i skolan (dir.1995:19) och i propositionen Ökat föräldrainflytande över utvecklingsstörda barns skolgång - en försöksverksamhet (prop. 1994/95:212).

Omfattande förändringar har således genomförts eller är under genomförande på skolans område, men någon översyn av ansvarsfördelningen mellan olika huvudmän för elever med funktionshinder liknande den som genomförts på det sociala området har inte gjorts. Inte heller har någon översyn genomförts som prövat om en gränsdragning mellan utbildning och social omvårdnad för funktionshindrade elever är möjlig eller önskvärd.

Delat ansvar skapar oklarheter

Ansvaret för utbildning av funktionshindrade barn och ungdomar är i dag delat på flera huvudmän. Ansvarsfördelningen är olika beroende på vilka funktionshinder eleverna har samt i vissa fall graden av funktionshinder. Huvudlinjen kan sägas vara att flertalet funktionshindrade elever får sin utbildning i kommunala skolor på bostadsorten. Genom den specialpedagogiska konsulentorganisationen vid Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH) ger sta-

ten stöd och råd till kommunerna för att underlätta funktionshindrade elevers skolgång på hemorten. Staten har också tagit på sig en mycket stor del av kostnadsansvaret för specialskolans elever och bidrar på olika sätt till verksamheten för andra handikappgrupper vid övriga skolformer.

Ansvarsfördelningen vad gäller utbildning och stödinsatser till vissa funktionshindrade elever skapar oklarheter. Det kan inte uteslutas att beslut om inskrivning av elever i en viss skolform påverkas av vem som skall finansiera undervisningskostnaderna respektive eventuella kostnader för boende, omvårdnad m.m. Det finns tecken som tyder på att elever med likartade funktionshinder får olika stöd beroende på ekonomiska överväganden.

Kommunernas ansvar för funktionshindrade elever

Kommunerna är enligt skollagen (1985:1100) skyldiga att anordna grundskola respektive särskola för alla skolpliktiga barn i kommunen. Kommunerna är också skyldiga att erbjuda i kommunen bosatta ungdomar utbildning i gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolan. Flertalet funktionshindrade elever får sin utbildning i kommunala skolor. Staten bidrar till verksamheten genom det generella statsbidraget till kommunerna.

Skolhuvudmännen är enligt skollagen skyldiga att se till att barn med behov av särskilt stöd får det. För funktionshindrade elever kan det stödet ta sig många uttryck, t.ex. i form av särskilda hjälpmedel, särskilda lärarinsatser, elevvårdande insatser, specialanpassade lokaler eller anställning av särskilda elevassistenter.

Från principen om det kommunala samlade ansvaret är vissa skolor undantagna, bl.a. de åtta statliga specialskolorna för framför allt döva och hörselskadade barn. Staten har också tagit på sig olika långt gående ansvar för döva, hörselskadade och svårt rörelsehindrade ungdomars gymnasieutbildning samt för vissa särskolelever.

Landstingen ansvarar för den pedagogiska hörselvården. En del av denna verksamhet utgör stöd till hörselskadade elever som motsvarar det stöd som SIH:s konsulenter ger till andra funktionshindrade grupper. SIH skall enligt sin instruktion samverka med landstingens pedagogiska hörselvård när det gäller hörselskadade elever.

Ett annat exempel där ansvaret är delat är hjälpmedelsförsörjningen. Landstingen och kommunerna har gemensamt ansvar för att funktionshindrade får de hjälpmedel som de behöver för att klara den dagliga livsföringen, medan kommunerna ansvarar för att

funktions-hindrade elever har tillgång till pedagogiska hjälpmedel relaterade till skolsituationen.

Statens ansvar för funktionshindrade elever

Specialskolan

Specialskolan är organiserad på fem regionskolor, med regionala upptagningsområden samt tre riksskolor med hela landet som upptagningsområde. Staten är huvudman för specialskolorna och svarar för kostnaderna för undervisning, elevhemsboende, hemresor m.m. För de elever som är inskrivna i specialskolan, betalar elevernas hemkommuner en fastställd avgift till staten. För närvarande uppgår beloppet till 75 000 kronor per elev och läsår.

Regionskolor finns i Härnösand (Kristinaskolan), Stockholm (Manillaskolan), Örebro (Birgittaskolan), Vänersborg (Vänerskolan) och Lund (Östervångsskolan). De tar emot döva och hörselskadade elever. Eleverna vid regionskolorna följer i huvudsak samma kursplaner som eleverna i grundskolan. Vissa anpassningar görs bl.a. med anledning av elevernas funktionshinder. För döva och hörselskadade elever i specialskolan är dessutom teckenspråk ett obligatoriskt ämne.

Riksskolorna är Åsbackaskolan i Gnesta, Hällsboskolan i Sigtuna och Ekeskolan i Örebro. Åsbackaskolan tar emot döva och hörselskadade elever som också är utvecklingsstörda. Hällsboskolan tar emot döva eller hörselskadade elever med emotionella störningar samt hörande elever med grava språkstörningar. Ekeskolan tar emot synskadade elever som också är döva, hörselskadade eller utvecklingsstörda. Undervisning vid Åsbackaskolan och Ekeskolan följer i huvudsak särskolans kursplaner.

Styrelsen för respektive specialskola beslutar om inskrivning av elever i sin skola. Det finns tecken som tyder på att kriterierna för inskrivning varierar mellan skolorna, vilket leder till att elever med liknande behov behandlas olika. Vissa specialskolor anordnar också s.k. externa klasser på annan ort än den där specialskolan är förlagd.

Frågan om specialskolornas ställning och organisation har behandlats vid ett flertal tillfällen under de senaste decennierna, bl.a. av Integrationsutredningen, Statskontoret, Riksrevisionsverket och SIH-utredningen. Någon mer genomgripande förändring av specialskolornas ställning har emellertid inte gjorts.

Döva autistiska barn

Elever med autism eller autismliknande tillstånd har vid behov rätt till utbildning i särskolan. Döva autistiska barn borde därför enligt SIH:s uppfattning tillhöra Åsbackaskolans målgrupp. Eftersom Åsbackaskolan inte har ekonomiska förutsättningar för att ge elevgruppen den heldygns- och helårsomsorg som är önskvärd, har SIH föreslagit att specialskolan får debitera elevens hemkommun för de merkostnader som uppstår för omvårdnad och boende utöver normalt skolår. Förslaget innebär ett avsteg från nu rådande principer. Specialskolorna har aldrig tidigare erbjudit sådana tjänster utöver den vanliga skoltiden.

Riksgymnasier för döva, hörselskadade och svårt rörelsehindrade ungdomar

Örebro kommun får enligt gymnasieförordningen (1992:394) anordna utbildning för döva ungdomar från hela landet liksom för ungdomar som på grund av språkstörning behöver insatser av samma slag som döva. Kommunen anordnar också utbildning som bygger på muntlig kommunikation med tekniska hjälpmedel för hörselskadade ungdomar från hela landet. Verksamheten finansieras dels genom statligt stöd reglerat i avtal mellan Örebro kommun och staten, dels genom viss ersättning från elevernas hemkommuner till kommunen (s.k. interkommunal ersättning).

Fyra kommuner (Göteborg, Kristianstad, Stockholm och Umeå) anordnar enligt överenskommelse med staten s.k. Rh-anpassad gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar som behöver speciellt anpassad utbildning. Utbildningen finansieras dels genom särskilt statligt verksamhetsstöd, dels genom interkommunal ersättning. Den Rh-anpassade gymnasieutbildningen kompletteras med särskilda omvårdnadsinsatser i anslutning till utbildningen. Staten finansierar dessa omvårdnadsinsatser genom Nämnden för vårdartjänst och de består av boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering. Huvudmän för omvårdnadsverksamheten vid de olika riksgymnasieorterna är Stockholms läns landsting, Stiftelsen Bräcke Diakonigård, Umeå kommun samt Kristianstads kommun.

Bidrag till kostnader för resor till och från hemorten liksom för boendet på utbildningsorten kan elever vid dessa utbildningar få enligt förordningen (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan. Bidraget administreras av Centrala studiestödsnämnden och ges för den del av kostnaderna för boende och resor som överstiger den förtidspension/det sjukbidrag som eleverna kan

ha tillerkänts enligt lagen om allmän försäkring. Bidrag enligt denna förordning infördes den 1 juli 1995 och ersätter ett tidigare särskilt bidrag enligt förordningen (1987:406) om arbetsmarknadsutbildning.

Skolverket, som har i uppdrag att utvärdera dessa utbildningar, kommer att under mars 1996 avrapportera uppdraget.

Särskoleutbildning med statligt verksamhetsstöd

Landstinget Sörmland och landstinget i Västmanlands län anordnar enligt överenskommelser med staten utbildning vid Dammsdalskolan i Vingåker respektive Salbohedskolan i Sala för vissa utvecklingsstörda barn och ungdomar från hela landet. Vidare anordnar Örebro kommun enligt överenskommelse med staten yrkesutbildning för hörselskadade utvecklingsstörda ungdomar från hela landet. Verksamheten finansieras dels genom statligt stöd reglerat i avtalen, dels genom interkommunal ersättning.

Läromedel

Elever i grundskolan, sameskolan, specialskolan, särskolan och gymnasieskolan skall utan kostnad ha tillgång till böcker, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. Någon motsvarande reglering för elever i kommunal vuxenutbildning (komvux) eller vid folkhögskolor finns inte.

Staten har åtagit sig att utveckla, framställa och distribuera läromedel för synskadade, rörelsehindrade, hörselskadade/döva och utvecklingsstörda elever. På uppdrag och mot ersättning anpassar SIH även läromedel för synskadade inom kommunal vuxenutbildning och arbetsmarknadsutbildning. Talboks- och Punktskriftsbiblioteket (TPB) förser synskadade på högskolor och universitet med studielitteratur.

Länsarbetsnämnderna kan ge bidrag enligt förordningen (1987:409) om bidrag till arbetshjälpmedel m.m. till kostnader för tal- och punktskriftslitteratur som synskadade behöver för att kunna delta i arbetsmarknadsutbildning.

Statliga myndigheter

Den 1 juli 1991 inrättades två nya statliga myndigheter, Statens skolverk och Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH).

En av Skolverkets huvuduppgifter är att utveckla och ansvara för en sammanhållen och samordnad uppföljning och utvärdering av all skolverksamhet. Utvärderingen skall omfatta utbildningens resultat, organisation och kostnader. Syftet är att ge den samlade bild av skolverksamheten som behövs för att kunna bedöma vilka resultat som uppnås i de olika skolorna och ge underlag för beslut om förändringar. Uppföljningen och utvärderingen skall kompletteras av tillsyn.

En annan huvuduppgift är att ta fram underlag och förslag till utveckling av skolan, t.ex. genom att fortlöpande utvärdera kursplanerna och genom att ge ut kommentar- och referensmaterial. Skolverket har också ett visst ansvar för att forskning på området stimuleras samt att resultaten ges spridning. Skolverkets ansvar för att utveckla och utvärdera skolan liksom dess ansvar för tillsyn omfattar naturligtvis också funktionshindrade elever.

Huvuduppgiften för SIH är att ge hjälp och stöd till kommunerna för funktionshindrade elevers skolgång på hemorten. Verksamheten är uppdelad på huvudsakligen två områden. Det ena området är den specialpedagogiska konsulentorganisationen, som genom råd och stöd till kommunerna bidrar till att underlätta skolgången för elever med funktionshinder. Det andra området är framställning av läromedel för vissa elever med olika funktionshinder. SIH är också central förvaltningsmyndighet för de åtta specialskolorna samt för Tomtebodaskolans resurscenter.

Inom Utbildningsdepartementet har gjorts en översyn av fördelningen av arbete, ansvar och kompetens mellan Skolverket och SIH samt mellan dessa myndigheter och Utbildningsdepartementet. Översynen har nyligen presenterats i en rapport Staten och skolan - styrning och stöd (Ds 1995:60). Nämnden för vårdartjänst har till uppgift att förbättra förutsättningarna för utbildning och studier för unga och vuxna personer med funktionshinder samt att administrera och utveckla olika stöd som behövs i och omkring studiesituationen. En viss del av stöden har kunnat utnyttjas för att anpassa folkhögskolornas tekniska utrustning till personer med funktionshinder.

Särskilda insatser för unga handikappade är en del av Arbetsmarknadsverkets reguljära verksamhet. Det är dels insatser för ungdomar med sjukbidrag och förtidspension födda 1963 och senare, dels de särskilda insatser som ges till skolungdomar med handikapp i samverkan med skolan.

Den specialpedagogiska konsulentorganisationen vid SIH

Konsulenternas stöd riktar sig dels till kommuner som har elever med synskada, rörelsehinder eller flerhandikapp samt synskadade förskolebarn, dels till kommuner som har vuxna dövblinda. Vad gäller stöd och rådgivning till döva och hörselskadade elever samverkar SIH med landstingens hörselkonsulenter. Elever som har funktionsnedsättningar av medicinsk karaktär omfattas inte av det specialpedagogiska stödet.

Konsulentresurserna fördelar sig i dag ojämnt mellan handikappgrupperna. Så har exempelvis ca 3 200 elever med rörelsehinder tillgång till 25 konsulenter medan ca 1 000 elever med synskada har 30 konsulenter.

Samordnade utbildningsinsatser av regional art

Staten finansierar också verksamheten vid de *resurscenter* som finns vid de rikstäckande specialskolorna (Ekeskolan, Hällsboskolan och Åsbackaskolan) samt vid Tomtebodaskolans resurscenter.

Från anslaget A 8. Särskilda insatser på skolområdet fördelar SIH statsbidrag till kommuner för samordnade utbildningsinsatser av regional art för vissa handikappgrupper. Bland annat får vissa kommuner statligt stöd för att anordna särskilda undervisningsgrupper för t.ex. hörselskadade elever. Dessa elever tillhör i regel inte specialskolans målgrupp, men har behov av undervisning i mindre grupper och ibland även av en teckenspråkig miljö. Från samma anslag fördelar SIH även medel till kommuner och regionala specialskolor för drift av *kunskapscenter* som inriktar sig på specialkunnande om rörelsehinder och hörselskador. Bidrag utgår också till landstingens regionala dataresurscentra (REDHA-centra) för datapedagogiska insatser i anslutning till utprövning och ordination av datorhjälpmedel för elever med funktionshinder.

I regleringsbrevet för 1995/96 har SIH fått i uppdrag att precisera uppgifter och utvecklingsinriktning för resurscentren i syfte att effektivisera och anpassa verksamheten efter såväl kommunernas som elevernas behov. Uppdraget skall redovisas senast den 1 mars 1996.

Uppdraget

Kommittén skall först kartlägga samhällets nuvarande insatser för funktionshindrade elever i skolan samt beskriva hur dessa insatser

tillgodoser deras behov av samhälligt stöd. Därefter skall kommittén analysera hur ansvaret skall fördelas mellan stat, kommun och landsting för utbildning av funktionshindrade elever och deras omvårdnad i anslutning till utbildningen. Analysen skall utgå från hur funktionshindrade elevers behov av utbildning och omvårdnad i anslutning till utbildningen bäst kan tillgodoses och utmynna i förslag till klara gränser för ansvar och finansiering. Det är viktigt att statens och andras kompletterande insatser inte motverkar kommunernas initiativ att använda och utveckla sina resurser effektivt för undervisning av funktionshindrade barn och ungdomar.

Kommittén skall analysera hur elevgrupperna har förändrats över tiden och föreslå de förändringar som motiveras av analysen vad avser skolformernas kompetensområden, lokalisering, finansiering och huvudmannaskap.

Kommittén skall undersöka om ansvaret för specialskolorna helt kan föras över till kommunerna. Om kommittén finner att staten även i fortsättningen skall vara huvudman för specialskolorna, skall kommittén föreslå hur kostnaderna för såväl skolverksamheten som omvårdnaden i anslutning till utbildningen skall fördelas mellan stat och kommun. Kommittén skall också föreslå de åtgärder som behövs för att stärka det demokratiska inflytandet över specialskolorna samt klargöra vilket ansvar styrelsen i varje specialskola skall ha.

Kommittén skall utreda såväl den specialpedagogiska konsulentorganisationen som den stödverksamhet som ges av resurscentren och kunskapscentren. I uppdraget ingår att särskilt pröva ansvarsfördelningen mellan den statliga sektorn och de lokala huvudmännen samt mellan berörda myndigheter. Kommittén skall särskilt studera samverkan dem emellan och, vid behov, föreslå åtgärder som kan leda till ökad flexibilitet och effektivitet.

Kommittén skall utvärdera om verksamheten med riksgymnasier för döva, hörselskadade och svårt rörelsehindrade ungdomar och föreslå nödvändiga förändringar av systemet. Utvärderingen skall omfatta både utbildnings- och omvårdnadsinsasterna och beakta såväl kvalitets- som effektivitetsaspekter av verksamheten. I den del uppdraget avser Rh-anpassad gymnasie-utbildning skall kommittén ha nära samarbete med Nämnden för vårdartjänst och Nämnden för Rh-anpassad utbildning.

Kommittén skall kartlägga den statliga läromedelsproduktionen och föreslå hur den kan effektiviseras. Härvid skall kommittén särskilt beakta hur den tekniska utvecklingen på området kan ge ökad kvalitet och högre grad av kostnadseffektivitet. Kommittén skall föreslå vilken läromedelsproduktion som staten bör stå för och vilken produktion som kan skötas på en fri läromedelsmarknad, eventuellt med visst produktionsstöd. Kommittén skall också belysa eventuella effek-

tivitets- och rationaliseringsvinster av en samordning mellan av TPB:s och SIH:s läromedelsproduktion alternativt en samordning inom SIH:s läromedelsenheter.

Kommittén skall redovisa eventuella ekonomiska och organisatoriska konsekvenser av de åtgärder som föreslås.

Redovisning av uppdraget

Kommittén skall ha slutfört sitt uppdrag senast den 15 september 1997.

I de delar uppdraget avser specialskolorna och riksgymnasierna för döva, hörselskadade och gravt rörelsehindrade elever skall kommittén redovisa sina överväganden senast den 15 oktober 1996.

Övrigt

Kommittén skall i sitt arbete ta del av de analyser och förslag som nyligen redovisats i rapporten Staten och skolan - styrning och stöd (Ds 1995:60). Kommittén skall också ta del av de utvärderingar som för närvarande pågår inom berörda områden vid Skolverket och SIH.

Det är av särskild vikt att kommittén följer regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare om att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23). Därav framgår bl.a. att kommittén skall analysera och redovisa om förslagen är förenliga med oförändrade utgifter för den offentliga sektorn samt bedöma effekterna på den kommunala ekonomin.

Kommittén skall även beakta regeringens direktiv att redovisa regionalpolitiska konsekvenser (dir. 1992:50) samt jämställdhetspolitiska konsekvenser av förslagen (dir. 1994:12).

Kommittén skall samråda med handikapporganisationerna.

Utbildningsdepartementet

Tabeller

RGD/RGH

Tabell 1 Antal elever vid RGD/RGH läsåret 1995/96 - fördelade på program, linjer och övriga utbildningar

Nationella program, åk 1 - 3	Antal elever	Linjer, åk 4	Antal elever
Barn och fritid	44	Ekonomisk	5
Bygg	13	Humanistisk	5
El	6	Naturvetenskaplig	5
Energi	1	Samhällsvetenskaplig	14
Estetiskt	3	Teknisk	9
Fordon	27		
Handel o adm	2		
Hantverk	5		
Hotell o restaurang	24		
Industri	9		
Livsmedel	12		
Medie	35		
Naturvetenskap	27		
Omvårdnad	4		
Samhällsvetenskap	59	**Övrig utbildning** [2]	111
Summa	271		149

Källa: Örebro kommun

1) Uppgifterna gäller hösten 1995. Att det totala antalet elever skiljer sig från övriga redovisade uppgifter beror på tidiga avgångar.

2) I övrig utbildning ingår individuella program, påbyggnadsutbildningar m m.

Tabell 2 Antalet årsarbetare inom boende och fritid för RGD/RGH

Personalkategori	Läsåret 1993/94	Läsåret 1994/95	Läsåret 1995/96
Elevhem	31,50	10,68	10,68
Kollektiv	9,00	9,00	9,00
Elevvåning	3,50	2,00	2,00
Elevhem dövblind	3,36	3,36	2,55
Summa boendepersonal	**47,36**	**25,04**	**24,23**
Fritid	6,40	5,00	5,00
Fältverksamhet	2,00	3,00	3,00
Träningslägenhet	1,00	-	-
Psykolog	0,60	0,50	0,50
Administration	9,00	9,50	9,00
Summa	**66,36**	**43,04**	**41,73**

Källa: ETT ÅR SENARE En beskrivning av förändrat boende och fritid för elever på RGD/RGH; Per-Ola Bergstén, Rapport 10:1995 Utvärderingsenheten Örebro kommun samt Örebrokommun.

RgRh

Tabell 3 **Antagna elevers diagnos år 1991, 1993 och 1995 samt för samtliga antagna elever under perioden år 1991 - 1995 vid RgRh**

	1991	1993	1995	1991-1995
Cerebral pares, CP	22	14	23	101
Ryggmärgsbråck	7	11	8	40
Ryggmärgsbråck + CP	0	2	0	2
Ryggmärgsskada	1	1	0	9
Hjärnskada, yttre våld	2	2	0	9
Hjärntumör	0	0	3	6
Missbildning	4	0	3	11
Hö/vä-sidig hemiplegi	3	0	2	6
Muskelsjukdomar	3	8	4	20
Ledgångsreumatism	0	0	4	4
Friedrichs ataxi	0	1	3	5
MBD/DAMP	0	0	0	2
Övrigt [1)]	4	1	1	9
Totalt	**46**	**40**	**51**	**224**

Källa: Nämnden för vårdartjänsts fördjupade anslagsframställan för perioden 1997-1999.

1) Ej diagnostiserade, t ex polio, olika hudsjukdomar.

Tabell 4 Rörelsehindrets svårighetsgrad hos alla antagna vid RgRh åren 1991 - 1995

	1991	1992	1993	1994	1995	S:a
Grupp 1	3	2	1	1	4	11
Grupp 2	27	18	27	23	28	123
Grupp 3	16	26	12	15	17	86
Grupp 4	0	2	0	0	2	4
Totalt	**46**	**48**	**40**	**39**	**51**	**224**

Källa: Nämnden för vårdartjänsts fördjupade anslagsframställan för perioden 1997-1999.

Not: Grupp 1: Motoriken avviker från det normala, men eleven klarar sig praktiskt relativt bra i det dagliga livet. Eleven har ofta behov av personligt socialt stöd.

Grupp 2: Motoriken är nedsatt, men eleven klarar delar av ADL-funktionen. Till stor del behöver eleven hjälp av annan person och/eller tekniska hjälpmedel för att kunna förflytta sig.

Grupp 3: Motoriken är så nedsatt att eleven behöver personlig praktisk hjälp med i stort sett allt och behöver tillgång till hjälp hela dygnet.

Grupp 4: Till denna grupp har förts elever som pendlar mellan grupp 1 och 3, t ex elever med ledgångsreumatism.

Tabell 5 Elevernas skolbakgrund vid RgRh åren 1991, 1993 och 1995 samt för samtliga elever åren 1991 - 1995

Elevernas skolbakgrund	1991	1993	1995	1991-1995
Hemskola				
- utan särskilda ped insatser	13	10	9	53
- med anpassade studier	11	13	26	74
- i särskild underv grupp	2	0	3	6
Skola med beh avd				
- i vanlig klass	11	3	1	17
- med anpassade studier	0	4	2	15
- i särskild underv grupp	5	8	9	51
Särskola	2	1	1	5
Övriga skolformer [1)]	2	1	0	3
Summa	**46**	**40**	**51**	**224**

Källa: Nämnden för vårdartjänsts fördjupade anslagsframställan för perioden 1997-1999.

1) Olika skolformer ej direkt hänförda till någon av de ovanstående grupperna.

Tabell 6 Elever antagna vid RgRh åren 1991 - 1992, med fördelning på linjer

Linje	Stockholm		Göteborg		Umeå		Totalt
	91	92	91	92	91	92	91-92
Preparandkurs	7	6			3		**16**
Handel och kontor	8	4	5	6	2	6	**31**
Ekonomisk	2						**2**
Social	1	1	6	5			**13**
Samhälls-vetenskaplig	1	2	1	1	1		**6**
Humanistisk	1						**1**
Industriteknisk		3				1	**4**
Fordon		1	1				**2**
Naturveten-skaplig		1					**1**
Teknisk		1					**1**
Vård-, barn- och ungdom		1			1		**2**
Träteknisk				1			**1**
El-teleteknisk					1		**1**
Transport och data						1	**1**
ADB (påbyggnad)	6	6					**12**
Totalt	**26**	**26**	**13**	**13**	**8**	**8**	**94**

Källa: Riksgymnasier för elever med svåra rörelsehinder, Skolverkets rapport nr 101

Tabell 7 Elever antagna vid RgRh åren 1993 - 1995, med fördelning på program

Program	Stockhom			Göteborg			Umeå			Kristian-stad			Totalt
	93	94	95	93	94	95	93	94	95	93	94	95	93-95
Individuellt	9			1			2			1			**14**
Samhälls-vetenskapligt	5	5	10	1	4	4	1	2	1	1		1	**35**
Industri	2		1					1	1				**5**
Barn & fritid	1						1	1	2		1		**6**
Handel & adm		4	3	5	6	11		4	3	2	2	1	**41**
Medie		1	1			1			1		2	4	**10**
El		1										1	**2**
Fordon									1		1		**2**
Natur-vetenskapligt							1			1		2	**4**
Estetiskt					1						1	1	**3**
Hotell & restaurang												1	**1**
ADB (påbyggnad)	4	5	7				2	1					**19**
Totalt	**21**	**16**	**22**	**7**	**11**	**16**	**7**	**9**	**9**	**5**	**7**	**11**	**141**

Källa: Riksgymnasier för elever med svåra rörelsehinder, Skolverkets rapport nr 101

Tabell 8 Personal vid habiliteringen läsåret 1995/96 - i årsarbetskrafter (åak)

	Kristianstad		Göteborg		Stockholm		Umeå	
	tot	per elev	tot	per elev	tot	per elev	tot	per elev
Arbetsterapeut	2,50	0,11	2,88	0,09	5,00	0,09	2,75	0,11
Kurator	1,00	0,05	1,75	0,06	2,00	0,04	1,25	0,05
Logoped	0,50	0,02	1,00	0,03	1,00	0,02	0,50	0,02
Psykolog	0,50	0,02	-	-	1,00	0,02	0,80	0,03
Sjukgymnast	2,00	0,09	2,00	0,06	4,50	0,08	2,00	0,08
Sjuksköterska	0,50	0,02	0,30	0,01	1,00	0,02	0,15	0,01
Övriga	0,95	0,04	1,80	0,06	6,50	0,12	1,03	0,04
Totalt	**7,95**	**0,36**	**9,73**	**0,30**	**21,00**	**0,38**	**8,48**	**0,34**

Källor: Verksamhetsberättelser m m

Tabell 9 Riktvärden för personaltäthet inom boende och habilitering

	Anställda per elev
Elevhem	1,8 - 2,0
Habilitering/förstärkt elevvård	0,1 - 0,2
Habilitering/behandling	0,2
Viss arbetsledning och lokal adm	0,1
Administrativa insatser	0, 03

Källa: Nämnden för vårdartjänsts fördjupade anslagsframställan för perioden 1997-1999.

Tabell 9 Riktvärden för personalutbildnings- och rehabiliteringsanslag

	Anslag per elev
Elevvård	0,2
Rehabilitering för elev med funktionshinder	0,2
Rehabilitering/behandling	0,2
Viss arbetsledning och lokal adm	0,1
Administrativa insatser	0,03

Källa: Nämnden för vårdanslags fördelning inskolningsanslag/personalutbildning 1997-1998.

Länsbeteckningar

AB	Stockholms län
C	Uppsala län
D	Södermanlands län
E	Östergötlands län
F	Jönköpings län
G	Kronobergs län
H	Kalmar län
I	Gotlands län
K	Blekinge län
L	Kristianstads län
M	Malmöhus län
N	Hallands län
O	Göteborg och Bohus län
P	Älvsborgs län
R	Skaraborgs län
S	Värmlands län
T	Örebro län
U	Västmanlands län
W	Kopparbergs län
X	Gävleborgs län
Y	Västernorrlands län
Z	Jämtlands län
AC	Västerbottens län
BD	Norrbottens län

Statens offentliga utredningar 1996

Kronologisk förteckning

1. Den nya gymnasieskolan - hur går det? U.
2. Samverkansmönster i svensk forskningsfinansiering. U.
3. Fritid i förändring.
   Om kön och fördelning av fritidsresurser. C.
4. Vem bestämmer vad? EU:s interna spelregler inför regeringskonferensen 1996. UD.
5. Politikområden under lupp. Frågor om EU:s första pelare inför regeringskonferensen 1996. UD.
6. Ett år med EU. Svenska statstjänstemäns erfarenheter av arbetet i EU. UD.
7. Av vitalt intresse. EU:s utrikes- och säkerhetspolitik inför regeringskonferensen. UD.
8. Batterierna - en laddad fråga. M.
9. Om järnvägens trafikledning m.m. K.
10. Forskning för vår vardag. C.
11. EU-mopeden. Ålders- och behörighetskrav för två- och trehjuliga motorfordon. K.
12. Kommuner och landsting med betalningssvårigheter. Fi.
13. Offentlig djurskyddstillsyn. Jo.
14. Budgetlag - regeringens befogenheter på finansmaktens område. Fi.
15. Union för både öst och väst. Politiska, rättsliga och ekonomiska aspekter av EU:s sjätte utvidgning. UD.
16. Förankring och rättigheter. Om folkomröstningar, utträdesrätt, medborgarskap och mänskliga rättigheter i EU. UD.
17. Bättre trafik med väginformatik. K.
18. Totalförsvarspliktiga m95. Förslag om jobb/studier efter muck, bostadsbidrag, dagpenning, försäkringar. Fö.
19. Sverige, EU och framtiden. EU 96-kommitténs bedömningar inför regeringskonferensen 1996. UD.
20. Samordnad rollfördelning inom teknisk forskning. U.
21. Reform och förändring. Organisation och verksamhet vid universitet och högskolor efter 1993 års universitets- och högskolereform. U.
22. Inflytande på riktigt - Om elevers rätt till inflytande, delaktighet och ansvar. U.
23. Kartläggning och analys av den offentliga sektorns upphandling av varor och tjänster med miljöpåverkan. N.
24. Från Maastricht till Turin. Bakgrund och övriga EU-länders förslag och debatt inför regeringskonferensen 1996. UD.
25. Från massmedia till multimedia - att digitalisera svensk television. Ku.
26. Ny kurs i trafikpolitiken + Bilagor. K.
27. En strategi för kunskapslyft och livslångt lärande. U.
28. Det forskningspolitiska landskapet i Norden på 1990-talet. U.
29. Forskning och Pengar. U.
30. Borgenärsbrotten - en översyn av 11 kap. brottsbalken. Fi.
31. Attityder och lagstiftning i samverkan + bilagedel. C.
32. Möss och människor. Exempel på bra IT-användning bland barn och ungdomar. SB.
33. Banverkets myndighetsroll m.m. K.
34. Aktiv arbetsmarknadspolitik + expertbilaga. A.
35. Kriminalunderrättelseregister DNA-register. Ju.
36. Högskola i Malmö. U.
37. Sveriges medverkan i FN:s familjeår. S.
38. Nationalstadsparker. M.
39. Rapport från klimatdelegationen 1995. Klimatrelaterad forskning. M.
40. Elektronisk dokumenthantering. Ju.
41. Statens maritima verksamhet. Fö.
42. Demokrati och öppenhet. Om folkvalda parlament och offentlighet i EU. UD.
43. Jämställdheten i EU. Spelregler och verklighetsbilder. UD.
44. Översyn av skatteflyktslagen. Reformerat förhandsbesked. Fi.
45. Presumtionsregeln i expropriationslagen. Ju.
46. Enskilda vägar. K.
47. Cirkelsamhället. Studiecirklars betydelser för individ och lokalsamhälle. U.
48. Shaping Sustainable Homes in an Urbanizing World. Swedish National Report for Habitat II. N.
49. Regler för handel med el. N.
50. Förbud mot vapen på allmän plats m.m. Ju.
51. Grundläggande drag i en ny arbetslöshetsförsäkring - alternativ och förslag. A.
52. Precisering av handelsändamålet i detaljplan. M.
53. Kalkning av sjöar och vattendrag.M.
54. Kooperativa möjligheter i storstadsområden. S.
55. Sverige, framtiden och mångfalden. A.
55. På väg mot egenföretagande. A.
55. Vägar in i Sverige. A.
56. Hälften vore nog - om kvinnor och män på 90-talets arbetsmarknad. A.
57. Pensionssamordning för svenskar i EU-tjänst. Fi.
58. Finansieringen av det civila försvaret. Fö.

Statens offentliga utredningar 1996

Kronologisk förteckning

59. Europapolitikens kunskapsgrund. En principdiskussion utifrån EU 96-kommitténs erfarenheter. UD.
60. Miljö och jordbruk. Om EU:s miljöregler och utvidgningens effekter på den gemensamma jordbrukspolitiken. UD.
61. Olika länder - olika takt. Om flexibel integration och förhållandet mellan stora och små stater i EU. UD.
62. EU, konsumenterna och maten - Förväntningar och verklighet. Jo.
63. Medicinska undersökningar i arbetslivet. A.
64. Försäkringskassan Sverige - Översyn av socialförsäkringens administration. S.
65. Administrationen av EU:s jordbrukspolitik i Sverige. Jo.
66. Utvärderat personval. Ju.
67. Medborgerlig insyn i kommunala entreprenader. Fi.
68. Några folkbokföringsfrågor. Fi.
69. Kompetens och kapital + bilaga. N.
70. Samverkan mellan högskolan och näringslivet. N.
71. Lokal demokrati och delaktighet i Sveriges städer och landsbygd. In.
72. Rättspsykiatriskt forskningsregister. S.
73. Svensk kärnteknisk tillsynsverksamhet. Volym 1 - En granskning. M.
73. Swedish Nuclear Regulatory Activities. Volume 1 - An Assessment. M.
74. Svensk kärnteknisk tillsynsverksamhet. Volym 2 - Faktaredogörelser. M.
74. Swedish Nuclear Regulatory Activities. Volume 2 - Descriptions. M.
75. Värden i folkhögskolevärlden. U.
76. EU:s regeringskonferens - procedurer, aktörer, formalia. Sammanfattning av ett seminarium i april 1996. UD.
77. Utländska försäkringsgivare med verksamhet i Sverige. Fi.
78. Elberedskapen. Organisation, ansvarsfördelning och finansiering. N.
79. Översyn av revisionsreglerna. Fi.
80. Viktigt meddelande. Radio och TV i Kris och Krig. Ku.
81. Skydd för sparande i sparkasseverksamhet. Fi.
82. En översyn av luft- sjö- och spårtrafikens tillsynsmyndigheter. K.
83. Allmänt pensionssparande. S.
84. Ekobrottsforskning. Ju.
85. Egon Jönsson - en kartläggning av lokala samverkansprojekt inom rehabiliteringsområdet. S.
86. Utvecklad samordning inom det civila försvaret och fredsräddningstjänsten. Kartläggning, överväganden och förslag. Fö.
87. Tredimensionell fastighetsindelning. Ju.
88. Kameraövervakning. Ju.
89. Samverkan mellan högskolan och de små och medelstora företagen. N.
90. Sammanhållet studiestöd. U.
91. Den privata vårdens omfattning och framtida ersättningsformer - En översyn av de nationella taxorna för läkare och sjukgymnaster. S.
92. IT i miljöarbetet. M.
93. Ny yrkestrafiklagstiftning. K.
94. Nationell teleadresskatalog. K.
95. Botniabanan. K.
96. Strukturförändring och besparing. En uppföljning av genomförda förändringar inom försvarsmaktens ledningsorganisation. Fö.
97. Effektivare försvarsfastigheter! Utvärdering av en reform. Fö.
98. Vem styr försvaret? Utvärdering av effekterna av LEMO-reformen. Fö.
99. Avveckling med inlärning. Erfarenheter från LEMO-reformens avveckling av personal. Fö.
100. Ett nytt system för skattebetalningar. Del A. Ett nytt system för skattebetalningar. Del B. Författningsförslag, författningskommentarer och bilagor. Fi.
101. Kärnavfall - teknik och platsval. KASAMs yttrande över SKBs FUD-Program 95. M.
102. TUFF - Teckenspråksutbildning för föräldrar. U.
103. Miljöbalken. En skärpt och samordnad miljölagstiftning för en hållbar utveckling. Del 1 och 2. M.
104. Konsumentskydd på elmarknaden. C.
105. Att främja donationer till universitet och högskolor. U.
106. EU och Sverige - från Kiruna till Malmö. Sammanfattning av fyra regionala möten 1995-96. UD.
107. Union utan gränser - konsekvenser, möjligheter, problem. Sammanfattning av ett seminarium i november 1995. UD.
108. Konsumenterna och miljön. C.
109. Från åkerlotter till Paradis - ett delbetänkande från Utredningen om universitetsfastigheter m.m. angående överlåtelser och tomträttsupplåtelser av vissa högskolefastigheter. Fi.
110. Inför ett Svenskt kulturnät - IT och framtiden inom kulturområdet. Ku.

Statens offentliga utredningar 1996

Kronologisk förteckning

111. Bevakad övergång. Åldersgränser för unga upp till 30 år. C
112. Integrering av miljöhänsyn inom den statliga förvaltningen. M.
113. En allmän och aktiv försäkring vid sjukdom och rehabilitering. Del 1 och 2. S.
114. En körkortsreform. K.
115. Barnkonventionen och utlänningslagen. S.
116. Artikel 6 i Europakonventionen och skatteutredningen. Fi.
117. Expertrapporter från Skatteväxlingskommittén. Fi.
118. Station Stockholm Nord. K.
119. Lättnad i dubbelbeskattningen av mindre företags inkomster. Fi.
120. Högskolan i Malmö - Slutbetänkande. U.
121. Spår, miljö och stadsbild i centrala Stockholm. K.
122. Kunskapssyn och samhällsnytta i hantverkscirklar och hantverksutövande. U.
123. Iakttagelser och förslag efter omstruktureringen av försvarets ledning och stöd. Fö.
124. Miljö för en hållbar hälsoutveckling. Betänkande. Förslag till nationellt handlingsprogram. S. Bilaga 1. Miljörelaterade hälsorisker. S. Bilaga 2. Aktörer och verktyg i miljöhälsoarbetet. S. Environment for Sustainable Health Development - an Action Plan for Sweden. S.
125. Droger i trafiken. Ju.
126. Doping i folkhälsoperspektiv. Del A och Del B. S.
127. Folkbildningens institutioner. U.
128. Skyddet av kulturmiljön. En översyn av kulturminneslagens bestämmelser om byggnader och kulturmiljöer, prästgårdar, kyrkstäder och ortnamn. Ku.
129. Den kommunala självstyrelsen och grundlagen. In.
130. De två kulturerna. Rapporter av Klaus Richard Böhme, Bo Huldt, Carl-Einar Stålvant samt Kent Zetterberg. Bilagor med underlagsmaterial till UTFÖR:s slutbetänkande SOU 1996:123. Fö.
131. Extern värdering av hot och förmåga. Bilagor med underlagsmaterial till UTFÖR:s slutbetänkande SOU 1996:123. Fö.
132. Det stora och snabba greppet. Om LEMO-reformens metoder och resultat. Bilagor med underlagsmaterial till UTFÖR:s slutbetänkande SOU 1996:123. Fö.
133. Jämställd vård. Olika vård på lika villkor. S.
134. Jämställd vård. Möten i vården ur ett tvärvetenskapligt perspektiv. S.
135. Fibromyalgi och Duchennes muskeldystrofi. Kunskapsläge och behov av framtida FoU. S.
136. Effekter av EU:s jordbrukspolitik. Jo.
137. Kommunalförbund och gemensam nämnd - två former för kommunal samverkan. In.
138. Ny behörighetsreglering på hälso- och sjukvårdens område m.m. S.
139. Skatt på avfall. Fi.
140. KO:s biträde åt enskilda. In.
141. Vårdavgifter vid rättspsykiatrisk vård, m.m. S.
142. Länsstyrelsernas roll i infrastrukturplaneringen. K.
143. Krock eller möte - Om den mångkulturella skolan. U.
144. Ökad konkurrens i handeln med livsmedel. N.
145. Arbetstid längd,förläggning och inflytande + bilagedel. A.
146. Att återerövra vardagen. S.
147. Övergångsbestämmelser till miljöbalken. M.
148. Översyn av förvärvslagen och hyreslagen Borgen och pant. Ju.
149. Elberedskapen. Författningsfrågor. N.
150. En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring. A.
151. Bidrag genom arbete - En antologi. S.
152. Gruvorna och framtiden. N.
153. Hållbar utveckling i Sveriges skärgårdsområden. M.
154. Tre rapporter om studiecirklar. U.
155. Omtankar om vattendrag ett nytt angreppssätt. M.
156. Bostadspolitik 2000 - från produktions- till boendepolitik + Särtryck + Bilaga. In.
157. Översyn av redovisningslagstiftningen. Ju.
158. Sverige och EMU. Fi.
159. Folkbildningen - en utvärdering. U.
160. Bouppteckningar och arvsskatt. Ju.
161. Rätt att flytta - en fråga om bemötande av äldre. S.
162. På medborgarnas villkor - en demokratisk infrastruktur + bilaga. In.
163. Behov och resurser i vården - en analys. S.
164. Livslångt lärande i arbetslivet - steg på vägen mot ett kunskapssamhälle. Ett diskussionsunderlag. U.
165. Ny kurs i trafikpolitiken. Delbetänkande om beskattning av vägtrafiken. K.
166. Lärare för högskola i utveckling. U.
167. Gymnasieutbildning för vissa ungdomar med funktionshinder. U.

Statens offentliga utredningar 1996

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Möss och människor. Exempel på bra IT-användning bland barn och ungdomar. [32]

Justitiedepartementet

Kriminalunderrättelseregister DNA-register. [35]
Elektronisk dokumenthantering. [40]
Presumtionsregeln i expropriationslagen.[45]
Förbud mot vapen på allmän plats m.m. [50]
Utvärderat personval. [66]
Ekobrottsforskning. [84]
Tredimensionell fastighetsindelning. [87]
Kameraövervakning. [88]
Droger i trafiken. [125]
Översyn av förvärvslagen och hyreslagen
Borgen och pant. [148]
Översyn av redovisningslagstiftningen. [157]
Bouppteckningar och arvsskatt. [160]

Utrikesdepartementet

Vem bestämmer vad? EU:s interna spelregler inför regeringskonferensen 1996. [4]
Politikområden under lupp. Frågor om EU:s första pelare inför regeringskonferensen 1996. [5]
Ett år med EU. Svenska statstjänstemäns erfarenheter av arbetet i EU. [6]
Av vitalt intresse. EU:s utrikes- och säkerhetspolitik inför regeringskonferensen. [7]
Union för både öst och väst. Politiska, rättsliga och ekonomiska aspekter av EU:s sjätte utvidgning. [15]
Förankring och rättigheter. Om folkomröstningar, utträdesrätt, medborgarskap och mänskliga rättigheter i EU. [16]
Sverige, EU och framtiden. EU 96-kommitténs bedömningar inför regeringskonferensen 1996. [19]
Från Maastricht till Turin. Bakgrund och övriga EU-länders förslag och debatt inför regeringskonferensen 1996. [24]
Demokrati och öppenhet. Om folkvalda parlament och offentlighet i EU. [42]
Jämställdheten i EU. Spelregler och verklighetsbilder. [43]
Europapolitikens kunskapsgrund. En principdiskussion utifrån EU 96-kommitténs erfarenheter. [59]
Miljö och jordbruk. Om EU:s miljöregler och utvidgningens effekter på den gemensamma jordbrukspolitiken. [60]
Olika länder - olika takt. Om flexibel integration och förhållandet mellan stora och små stater i EU. [61]
EU:s regeringskonferens - procedurer, aktörer, formalia. Sammanfattning av ett seminarium i april 1996. [76]
EU och Sverige - från Kiruna till Malmö. Sammanfattning av fyra regionala möten 1995-96. [106]
Union utan gränser - konsekvenser, möjligheter, problem. Sammanfattning av ett seminarium i november 1995. [107]

Försvarsdepartementet

Totalförsvarspliktiga m95. Förslag om jobb/studier efter muck, bostadsbidrag, dagpenning, försäkringar. [18]
Statens maritima verksamhet. [41]
Finansieringen av det civila försvaret. [58]
Utvecklad samordning inom det civila försvaret och fredsräddningstjänsten. Kartläggning, överväganden och förslag. [86]
Strukturförändring och besparing. En uppföljning av genomförda förändringar inom försvarsmaktens ledningsorganisation. [96]
Effektivare försvarsfastigheter! Utvärdering av en reform. [97]
Vem styr försvaret? Utvärdering av effekterna av LEMO-reformen. [98]
Avveckling med inlärning. Erfarenheter från LEMO-reformens avveckling av personal. [99]
Iakttagelser och förslag efter omstruktureringen av försvarets ledning och stöd. [123]
De två kulturerna. Rapporter av Klaus Richard Böhme, Bo Huldt, Carl-Einar Stålvant samt Kent Zetterberg. Bilagor med underlagsmaterial till UTFÖR:s slutbetänkande SOU 1996:123. [130]
Extern värdering av hot och förmåga. Bilagor med underlagsmaterial till UTFÖR:s slutbetänkande SOU 1996:123. [131]
Det stora och snabba greppet. Om LEMO-reformens metoder och resultat. Bilagor med underlagsmaterial till UTFÖR:s slutbetänkande SOU 1996:123. [132]

Socialdepartementet

Sveriges medverkan i FN:s familjeår. [37]
Kooperativa möjligheter i storstadsområden. [54]
Försäkringskassan Sverige - Översyn av socialförsäkringens administration. [64]
Rättspsykiatriskt forskningsregister. [72]

Statens offentliga utredningar 1996

Systematisk förteckning

Allmänt pensionssparande. [83]
Egon Jönsson – en kartläggning av lokala samverkansprojekt inom rehabiliteringsområdet. [85]
Den privata vårdens omfattning och framtida ersättningsformer – En översyn av de nationella taxorna för läkare och sjukgymnaster. [91]
En allmän och aktiv försäkring vid sjukdom och rehabilitering. Del 1 och 2. [113]
Barnkonventionen och utlänningslagen. [115]
Miljö för en hållbar hälsoutveckling.
Betänkande. Förslag till nationellt handlingsprogram. [124]
Bilaga 1. Miljörelaterade hälsorisker. [124]
Bilaga 2. Aktörer och verktyg i miljöhälsoarbetet. [124]
Environment for Sustainable Health Development – an Action Plan for Sweden. [124]
Doping i folkhälsoperspektiv. Del A och Del B. [126]
Jämställd vård. Olika vård på lika villkor. [133]
Jämställd vård. Möten i vården ur ett tvärvetenskapligt perspektiv. [134]
Fibromyalgi och Duchennes muskeldystrofi. Kunskapsläge och behov av framtida FoU. [135]
Ny behörighetsreglering på hälso- och sjukvårdens område m.m. [138]
Vårdavgifter vid rättspsykiatrisk vård, m.m. [141]
Att återerövra vardagen. [146]
Bidrag genom arbete – En antologi. [151]
Rätt att flytta – en fråga om bemötande av äldre. [161]
Behov och resurser i vården – en analys. [163]

Kommunikationsdepartementet

Om järnvägens trafikledning m.m. [9]
EU-mopeden. Ålders- och behörighetskrav för två- och trehjuliga motorfordon. [11]
Bättre trafik med väginformatik. [17]
Ny kurs i trafikpolitiken + Bilagor. [26]
Banverkets myndighetsroll m.m. [33]
Enskilda vägar. [46]
En översyn av luft- sjö- och spårtrafikens tillsynsmyndigheter. [82]
Ny yrkestrafiklagstiftning. [93]
Nationell teleadresskatalog. [94]
Botniabanan. [95]
En körkortsreform [114]
Station Stockholm Nord. [118]
Spår, miljö och stadsbild i centrala Stockholm. [121]
Länsstyrelsernas roll i infrastrukturplaneringen. [142]
Ny kurs i trafikpolitiken. Delbetänkande om beskattning av vägtrafiken. [165]

Finansdepartementet

Kommuner och landsting med betalningssvårigheter. [12]
Budgetlag – regeringens befogenheter på finansmaktens område. [14]
Borgenärsbrotten – en översyn av 11 kap. brottsbalken. [30]
Översyn av skatteflyktslagen.
Reformerat förhandsbesked. [44]
Pensionssamordning för svenskar i EU-tjänst. [57]
Medborgerlig insyn i kommunala entreprenader. [67]
Några folkbokföringsfrågor. [68]
Utländska försäkringsgivare med verksamhet i Sverige. [77]
Översyn av revisionsreglerna. [79]
Skydd för sparande i sparkasseverksamhet. [81]
Ett nytt system för skattebetalningar. Del A.
Ett nytt system för skattebetalningar. Del B. Författningsförslag, författningskommentarer och bilagor. [100]
Från åkerlotter till Paradis – ett delbetänkande från Utredningen om universitetsfastigheter m.m. angående överlåtelser och tomträttsupplåtelser av vissa högskolefastigheter. [109]
Artikel 6 i Europakonventionen och skatteutredningen. [116]
Expertrapporter från Skatteväxlingskommittén. [117]
Lättnad i dubbelbeskattningen av mindre företags inkomster. [119]
Skatt på avfall. [139]
Sverige och EMU. [158]

Utbildningsdepartementet

Den nya gymnasieskolan – hur går det? [1]
Samverkansmönster i svensk forskningsfinansiering. [2]
Samordnad rollfördelning inom teknisk forskning. [20]
Reform och förändring. Organisation och verksamhet vid universitet och högskolor efter 1993 års universitets- och högskolereform. [21]
Inflytande på riktigt – Om elevers rätt till inflytande, delaktighet och ansvar. [22]
En strategi för kunskapslyft och livslångt lärande. [27]
Det forskningspolitiska landskapet i Norden på 1990-talet. [28]
Forskning och Pengar. [29]
Högskola i Malmö. [36]
Cirkelsamhället. Studiecirklars betydelser för individ och lokalsamhälle. [47]

Statens offentliga utredningar 1996

Systematisk förteckning

Värden i folkhögskolevärlden. [75]
Sammanhållet studiestöd. [90]
TUFF - Teckenspråksutbildning för föräldrar. [102]
Att främja donationer till universitet och högskolor. [105]
Högskolan i Malmö - Slutbetänkande. [120]
Kunskapssyn och samhällsnytta i hantverkscirklar och hantverksutövande. [122]
Folkbildningens institutioner. [127]
Krock eller möte - Om den mångkulturella skolan. [143]
Tre rapporter om studiecirklar. [154]
Folkbildningen - en utvärdering. [159]
Livslångt lärande i arbetslivet - steg på vägen mot ett kunskapssamhälle. Ett diskussionsunderlag. [164]
Lärare för högskola i utveckling. [166]
Gymnasieutbildning för vissa ungdomar med funktionshinder. [167]

Jordbruksdepartementet

Offentlig djurskyddstillsyn. [13]
EU, konsumenterna och maten - Förväntningar och verklighet. [62]
Administrationen av EU:s jordbrukspolitik i Sverige. [65]
Effekter av EU:s jordbrukspolitik. [136]

Arbetsmarknadsdepartementet

Aktiv arbetsmarknadspolitik + expertbilaga. [34]
Grundläggande drag i en ny arbetslöshetsförsäkring - alternativ och förslag.[51]
Sverige, framtiden och mångfalden. [55]
På väg mot egenföretagande. [55]
Vägar in i Sverige. [55]
Hälften vore nog - om kvinnor och män på 90-talets arbetsmarknad. [56]
Medicinska undersökningar i arbetslivet. [63]
Arbetstid längd,förläggning och inflytande + bilagedel. [145]
En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring. [150]

Kulturdepartementet

Från massmedia till multimedia - att digitalisera svensk television. [25]
Viktigt meddelande.
Radio och TV i Kris och Krig. [80]
Inför ett Svenskt kulturnät - IT och framtiden inom kulturområdet. [110]
Skyddet av kulturmiljön. En översyn av kulturminneslagens bestämmelser om byggnader och kulturmiljöer, prästgårdar, kyrkstäder och ortnamn. [128]

Näringsdepartementet

Kartläggning och analys av den offentliga sektorns upphandling av varor och tjänster med miljöpåverkan. [23]
Shaping Sustainable Homes in an Urbanizing World. Swedish National Report for Habitat II. [48]
Regler för handel med el. [49]
Kompetens och kapital + bilaga. [69]
Samverkan mellan högskolan och näringslivet. [70]
Elberedskapen. Organisation, ansvarsfördelning och finansiering. [78]
Samverkan mellan högskolan och de små och medelstora företagen. [89]

Närings- och handelsdepartementet

Ökad konkurrens i handeln med livsmedel. [144]
Elberedskapen. Författningsfrågor. [149]
Gruvorna och framtiden. [152]

Civildepartementet

Fritid i förändring.
Om kön och fördelning av fritidsresurser. [3]
Forskning för vår vardag. [10]
Attityder och lagstiftning i samverkan + bilagedel. [31]
Konsumentskydd på elmarknaden. [104]
Konsumenterna och miljön. [108]
Bevakad övergång. Åldersgränser för unga upp till 30 år. [111]

Inrikesdepartementet

Lokal demokrati och delaktighet i Sveriges städer och landsbygd. [71]
Den kommunala självstyrelsen och grundlagen. [129]
Kommunalförbund och gemensam nämnd - två former för kommunal samverkan. [137]
KO:s biträde åt enskilda. [140]
Bostadspolitik 2000 - från produktions- till boendepolitik + Särtryck + Bilaga [156]
På medborgarnas villkor - en demokratisk infrastruktur + bilagor. [162]

Statens offentliga utredningar 1996

Systematisk förteckning

Miljödepartementet

Batterierna - en laddad fråga. [8]
Nationalstadsparker. [38]
Rapport från klimatdelegationen 1995.
Klimatrelaterad forskning. [39]
Precisering av handelsändamålet i detaljplan. [52]
Kalkning av sjöar och vattendrag [53]
Svensk kärnteknisk tillsynsverksamhet.
Volym 1 - En granskning. [73]
Swedish Nuclear Regulatory Activities.
Volume 1 - An Assessment. [73]
Svensk kärnteknisk tillsynsverksamhet.
Volym 2 - Faktaredogörelser. [74]
Swedish Nuclear Regulatory Activities.
Volume 2 - Descriptions. [74]
IT i miljöarbetet. [92]
Kärnavfall - teknik och platsval. KASAMs
yttrande över SKBs FUD-Program 95. [101]
Miljöbalken. En skärpt och samordnad
miljölagstiftning för en hållbar utveckling.
Del 1 och 2. [103]
Integrering av miljöhänsyn inom den statliga
förvaltningen. [112]
Övergångsbestämmelser till miljöbalken. [147]
Hållbar utveckling i Sveriges skärgårdsområden. [153]
Omtankar om vattendrag
ett nytt angreppssätt. [155]

KUNGL BIBLIOTEKET STOCKHOLM